

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

Rok obhajoby: 2021

Adam Pátek

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně

Filozofická fakulta

Katedra historie

ČSNS Doksy 1945-1948

Vypracoval: Adam Pátek, H JO Bc.

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Jaroslav Rokoský, Ph.D.

Datum zadání: 9. 9. 2020

Datum odevzdání: 8. 4. 2021

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

V České Lípě dne 2. 4. 2021

.....

Adam Pátek

Poděkování:

Na tomto místě chci poděkovat vedoucímu práce PhDr. Jaroslavu Rokoskému, Ph.D. za poskytnutá doporučení, rady a směřování bádání v rámci tvorby bakalářské práce. Rovněž chci poděkovat paní Jaroslavě Jarolímkové ze Státního okresního archivu v České Lípě, jež mi po celou dobu archivního bádání ochotně a spolehlivě pomáhala s dohledáváním využitých archiválií.

V České Lípě dne 2. 4. 2021

.....

Adam Pátek

Abstrakt

Tato práce pojednává o činnosti místní organizace Československé strany národně socialistické v Doksech mezi lety 1945-1948; pozornost je věnována jejímu vzniku, podobě a činnosti. Zároveň jí je věnována pozornost nejen jako místní organizaci jedné politické strany, ale také jako činiteli v rámci poválečné správy v podobě aktivity v dokském místním národním výboru ve stejném časovém období. Součástí práce je také přiblížení vývoje Československé strany národně socialistické v poválečném období, stejně jako změn uskutečněných v rámci struktur poválečné správy. Na základě autorova výzkumu lze konstatovat, že se místní organizace národních socialistů v Doksech musela v určitých elementech potýkat s podobnými problémy, jako tomu bylo v případě strany celkově; rovněž činnost a agenda Místního národního výboru Doksy v mnohém odpovídala celorepublikovým poměrům. Zároveň došlo na základě dílčích výsledků autorova výzkumu ke zproblematizování pohledu na poválečné pohraničí jako na pasivní prostor bez jakýchkoli projevů odporu vůči praxi komunistické strany.

Zdroji pro vznik této práce byl především archivní materiál uchovaný ve Státním okresním archivu v České Lípě (SOKA Česká Lípa), dále dobová periodika a odpovídající literatura.

Klíčová slova

Československá strana národně socialistická, třetí republika, poválečný vývoj, Doksy, Československo, Místní národní výbor Doksy

Abstract

This work is about local organisation of Czechoslovakian national socialistic party in Doksy between years 1945-1948; accentuated is genesis, structure and activities of this organisation. Equally, attention is paid not only as a local organisation of one political party, but also as factor in the post-war administration in the form of the activities in the Local national committee in Doksy in the same period of time. Part of this work is also post-war evolution of the Czechoslovakian national socialistic party oneself as well as post-war changes made in the structures of post-war administration. According to author's research is possible to state that organisation of Czechoslovakian national socialistic party in Doksy had similar problems as a whole party. In case of Local national committee in Doksy we can state that activities of this local national committee were similar as in cases of others local committees in the post-war Czechoslovakia. Interpretation of border area as passive area without opposition toward communistic party is disputed by this work too.

This work is based on archival materials from SOkA Česká Lípa first of all, but on historical newspapers and corresponding literature too.

Key words

Czechoslovakian national socialistic party, third republic, post-war evolution, Doksy, Czechoslovakia, Local national committee in Doksy

Obsah

Úvod.....	9
1. ČSNS v systému Národní fronty v ČSR.....	19
1.1 Systém Národní fronty a Košický vládní program.....	20
1.2 Institucionalizace strany v osvobozené republice	23
1.3 ČSNS součástí vlád Národní fronty do února 1948	24
2. Proměna poválečné státní správy.....	30
2.1 Konstituování národních výborů	31
2.2 Místní národní výbory	33
2.3 Správní komise	38
3. Místní organizace ČSNS Doksy – vznik, formování, aktivita.....	39
3.1 Vznik	39
3.2 Zázemí	41
3.3 Členstvo	43
3.3.1 Obsazení funkcí v MO ČSNS Doksy.....	49
3.3.2 Finance.....	51
3.4 Společenské akce	54
3.5 Kontakty s korporacemi a ostatními politickými stranami v Doksech.....	55
3.6 Významné stranické akce, kontakty s jinými místními organizacemi, výjezdy.....	58
3.6.1 XIV. sjezd ČSNS	58
3.6.2 Slavnosti k 50. výročí existence strany	61
3.6.3 Kontakty s jinými MO ČSNS, výjezdy.....	64
3.7 Tiskoviny jako zdroj informací	66
3.7.1 Noviny.....	67
3.7.2 Vnitrostranická periodika a tiskoviny	68
3.7.3 Regionální periodika	72
3.8 Únorové události a MO ČSNS Doksy	75
4. Činnost místní organizace ČSNS Doksy v rámci MNV v Doksech.....	79
4.1 Správa města do ustanovení MNV	79
4.1.1 Konec války	79
4.1.2 Období působnosti správní komise	79
4.2 Ustanovení MNV	82
4.3 Údobí mezi obnovením MNV v Doksech po volbách do ÚNS až únorem 1948.....	84

4.4 Plénum a rada MNV Doksy v letech 1945-1948 jako obraz každodennosti třetí republiky	89
4.4.1 Němci	89
4.4.2 Vojenský výcvikový prostor	96
4.4.3 Místní rozhlas.....	97
4.4.4 Regiony jako centrum? Centrum jako regiony?	98
4.4.5 Čestná občanství a přiděly majetku vysokým činitelům.....	100
4.4.6 Běžná agenda	102
4.5 Místní rada osvětová (MRO)	108
Závěr.....	115
Seznam pramenů a literatury	121
Použité zkratky	125
Seznam tabulek	127

Úvod

Období existence třetí Československé republiky mezi lety 1945-1948 je některými historiky považováno za jakýsi předstupeň ke komunistické diktatuře, jež na více než čtyřicet let opanovala český a slovenský prostor¹; restriktivní opatření namířená proti českým Němcům, která vůči nim byla uplatňována do momentu odsunu z republiky, či omezený politický systém, z něhož bylo vyloučeno hned několik politických stran působících v předválečném Československu, jsou těmi hlavními elementy, které mají dokazovat, že první poválečná léta vymezená existencí třetí republiky již nelze považovat za příklad demokratické povahy republiky. Promítá se zde některými historiky tu více či tu méně viditelná snaha uplatňovat měřítko platná pro současný způsob vnímání svobody a demokracie; jakákoli aktualizace, byť nechtěná, je ovšem v rozporu s primátem úsilí o co možná nejvýstižnější zachycení fakticity dané historické epochy či historického fenoménu. To, co je dnešním prizmatem možné vnímat jako důkaz omezené demokracie a počátku autoritativního režimu, bylo tehdejšími obyvateli přijímáno jako důkaz naopak prohlubující se demokracie, která teprve v momentu, kdy došlo k omezení liberalismu a kapitalistického paradigmatu v oblasti hospodářské, nastoupila cestu ke svému skutečnému naplnění spojenému s všeobecným zlepšením poměrů ve společnosti jako celku. Tento posun byl přítomen i v proměně vnímání obsahu jednotlivých pojmů.² Z prostředí odbojových skupin a na ně navázaných intelektuálů již v době války vycházela zásadní nechuť k návratu k předválečným poměrům;³ politikaření a korupce politické garnitury první republiky, sociální a ekonomické problémy způsobené hospodářskou depresí třicátých let, šok z událostí, které se ve druhé polovině třicátých let odehrály na mezinárodním diplomatickém poli, a jež pro předválečné Československo měly tragické následky, to vše tvořilo směs traumat, která již v letech druhé světové války jak v kontextu domácího odboje a

¹ Zmiňme např. německého historika Andrease Wiedemanna, který pracuje s tezí, že přeměny pohraničí spojené s odsunem německého obyvatelstva a majetkovými změnami posloužily jako jakási „zkušební laboratoř“ pro pozdější procesy spojené s vládou komunistů po roce 1948, viz jeho kniha *„Pojď s námi budovat pohraničí!“: osidlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*, Praha 2016, s. 428-429. Pro vykreslení přístupů k období třetí republiky můžeme rovněž uvést historika Matěje Spurného a jeho knihu *Nejsou jako my*, jejíž tezí je, že vývojové procesy, ke kterým v období třetí republiky došlo, proběhly na základě poptávky ze strany obyvatel tehdejšího Československa, a že stály na začátku pozdější komunistické diktatury, jejíž nástup byl tedy proto umožněn prakticky bez většího odporu obyvatelstva.

² Zde mám na mysli zejména významový posun v pojmech jako demokracie, svoboda, spravedlnost, popř. lidovost více k významu ideje egalitářství, která rovněž byla podstatným elementem v myšlení a koncepcích Edvarda Beneše; zde lze odkázat zejména na závěrečné pasáže jeho knihy *Demokracie dnes a zítra*, na niž lze nahlížet jako na jakýsi programový manifest podoby poválečných poměrů, a která v mnohém anticipovala pozdější vývojové trendy nejen v kontextu Československa, nýbrž i ostatních zemí.

³ *Za svobodu do nové Československé republiky: ideový program domácího odbojového hnutí vypracovaný v letech 1939-41*, Praha 1945.

obyvatelstva protektorátu, tak exilových struktur, posloužila jako odrazový můstek pro hledání alternativ a nového paradigmatu, na kterých by bylo poválečné Československo postaveno. Zásadní strukturální změny společenského, etnického, či hospodářského charakteru měl zajistit silný stát obdařený oproti liberalistickému pojetí mnohem většími pravomocemi s nově organizovaným, novým poměrům lépe odpovídajícím byrokratickým aparátem; takto zesílený stát se měl stát zárukou toho, že veškeré chyby a traumata minulosti, jejichž příčiny byly většinou přisuzovány dřívější rozbujelé stranické politice, partikularismu zájmů nebo „divokým“ principům fungování liberálně-kapitalistické formy ekonomiky, se opakovat již nikdy nebudou, anebo že jejich dopad bude v porovnání s dřívějškem minimální. V tomto se obyvatelstvo poválečného Československa nijak nelišilo od názorového naladění např. obyvatel většiny západoevropských států; tzv. socializující demokracie anebo lidová demokracie v případě Československa při aplikaci notné zkratkovitosti našla svoje protějšky v termínech jako např. *welfare state* v případě poválečné Anglie; liberalismus předešlé epochy se měl stát minulostí. Na jeho místo měl přijít silný „ochranný stát“, jehož úkolem bude zabránit negativním dopadům hospodářských krizí a dlouho trvajících či nově vzniknuvších sociálních a ekonomických problémů.⁴ V případě Československa se tak dle tehdejších představ mělo stát i za cenu toho, že dojde z dnešního pohledu k razantním změnám na politickém poli; výrazně pozměněná a méně početná politická scéna třetí republiky, postavená na principu Národní fronty neumožňující standardní opoziční politiku, charakterizovaná společným úsilím o vybudování republiky na novém paradigmatu, nebyla většinou tehdejších obyvatel republiky vnímána negativně, naopak; jak bylo nastíněno již výše, aplikací dnešních měřítek a pohledů na to, jak by měla demokracie vypadat a fungovat, se dostáváme mimo historickou realitu; zejména obyvatelé českých zemí spatřovali právě v takovéto, z dnešního pohledu torzovité formě demokracie naplnění svých představ o ní jako nositeli sociální a hospodářské spravedlnosti; to ovšem pochopitelně nemění nic na prostém faktu, že významná část členů a voličů ve třetí republice zakázaných stran dřívějšího pravicového spektra jednoduše nenašla adekvátní prostor pro vyjádření svých názorů a stanovisek, které se vymykaly v poválečném Československu dominujícímu paradigmatu, a byli tudíž z veřejného prostoru poválečného Československa vyřazeni zcela, anebo v něm pouze částečně trpěli za předpokladu, že dokázali nalézt jakýsi *modus vivendi* s novými poměry, např. tak, že se stali členy povolených politických stran. Pozitivní vnímání poválečných změn samozřejmě nevydrželo dlouho. Po opadnutí prvotního nadšení se ke slovu přihlásila problematická

⁴ K tomu více např. Tony JUDT, *Poválečná Evropa. Její historie od roku 1945*, Praha 2018, s. 63-100, anebo Ian KERSHAW, *Do pekel a zpět*, Praha 2017, s. 454-485.

každodenní realita, která s sebou přinášela pragmatismus zájmů, stranickou selektivitu a nutnost reagovat na změny, procesy a problémy různého druhu, přičemž v některých případech nebylo jisté, zda se podaří tyto problémy uspokojivě vyřešit většinovou dohodou. Podobu poválečného Československa v letech 1945-1948 navíc silně ovlivňovala situace na mezinárodním poli, která od roku 1946 připomínala vše jiné, jen ne Čechy a Slováky tak toužebně vyhlížené synergické vztahy mezi západními velmocemi na straně jedné a Sovětským svazem na straně druhé; stín tragédie vycházející z kolbiště mezinárodních vztahů, navíc s potenciálem opětovně fatálním způsobem ovlivnit poměry a postavení Československa, se tak po několika letech, která od tragédie Mnichova v roce 1938 uplynula, vrátil. To spolu s dominantním postavením československých komunistů, kteří na nové poválečné poměry byli mnohem lépe připraveni než zbylé, tzv. demokratické strany Národní fronty, a kteří od první, ještě v době závěrečných válečných bojů ustanovené vlády, drželi ve svých rukou silová ministerstva⁵, přes která mohli v následujících měsících a letech ovlivňovat situaci ve svůj prospěch, tzn. činit vše, co v konečném důsledku povede k nastolení politické diktatury jediné strany, znamenalo, že v poválečné euforii všeobecně očekávané a chtěné vybudování Československa jako jakéhosi hybridu mezi tzv. Západem a Východem, který v sobě bude po stránce hospodářské, kulturní a politické kombinovat vše, co z obou paradigmat vládnoucích na západ a na východ od hranic Československa funguje a vyhovuje místním poměrům, vzalo po relativně krátkém období existence třetí republiky za své. Tři roky její existence ovšem představují neobyčejně pestrou mozaiku idejí, vývojových tendencí a událostí, které jakoby kvůli předcházejícím šesti válečným letům nucené pasivity a mlčení, najednou ucítily příležitost vytrysknout; Československo mezi roky 1945-1948 tak bylo doslova přeplněno veřejnou diskuzí, polemikami na stránkách novin, politikou na všech úrovních, organizováním se do jednotlivých sdružení včetně povolených politických stran atd. Období třetí republiky tak bude v kontextu českých/československých moderních dějin i nadále výrazným a důležitým zdrojem pro historickou práci. Nejinak je tomu i v případě této bakalářské práce.

Jak bylo zmíněno, třetí republika byla doslova prosycena politikou. Politika byla vnímána v podstatě jako stroj, jehož mechanismus pohání připravované a do praxe uváděné strukturální změny v oblasti sociální i hospodářské. Politika se stala všudypřítomnou;

⁵ Komunisté v první „košické vládě“ obsadili ministerstva vnitra, informací, zemědělství, ochrany práce a sociální péče, a školství a osvěty; ministerstvo národní obrany přímo komunisty ovládáno nebylo, avšak v jeho čele stanul Ludvík Svoboda, oficiálně nestraník, avšak se silnými vazbami na komunisty i přes to, že počáteční vnímání jeho osoby komunisty bylo spíše rezervované. O jeho vztazích s komunisty v tomto období více např. Karel KAPLAN – Pavel KOSATÍK, *Gottwaldovi muži*, Praha 2004, s. 20-22.

jednotlivé aspekty denního života se dostávaly pod její vliv. Převládající množství historických prací o třetí republice, popř. tehdejším politickém systému, se věnuje tomu, co můžeme označit jako „velká politika“ nebo „velké dějiny“. Čelní osobnosti tehdejších politických stran, systém Národní fronty, signifikantní události třetí republiky jako např. volby 1946, odmítnutí Marshallova plánu, či únorová demise demokratických ministrů, to vše představuje náplň většiny prací historiků, kteří se obdobím mezi lety 1945-1948 zabývají. Naprosto marginálnímu prostoru se v kontextu bádání o třetí republice dostává „malé politice“ či „malým dějinám“ v podobě výzkumu podoby a fungování nižších pater tehdejší politiky, zejména v periferních oblastech republiky. Ve velikém množství odborných historických publikací a studií věnujících se třetí republice převažuje zaměření na obecné vývojové tendence, popř. se pozornost historiků většinově stáčí na vrcholové patro tehdejší politiky a jednotlivých politických stran, včetně primární akcentace prostředí pražského centra či jiných velkých měst tehdejšího Československa. Výraznou část bádání v rámci období třetí republiky rovněž tvoří problematika odsunu a postavení etnických menšin, zejména německé a maďarské.

Na úplném počátku této práce tak stála pro někoho možná neskromná ambice alespoň střípkem v podobě bakalářské práce vyplnit tento poloprázdný prostor. Jako základ pro tuto práci jsem si vybral existenci místní organizace Československé strany národně socialistické v Doksech v rozmezí let trvání třetí republiky, tzn. v letech 1945-1948. Představena nebude pouze jako základní kámen organizační struktury a politické činnosti v rámci své strany, nýbrž také jako účastník nejnižšího patra správy a politiky poválečného Československa, tzn. jako součást místního národního výboru v Doksech, v jehož řadách někteří členové dokských národních socialistů působili. Stane se tak spolu se zasazením do kontextu uskutečněných poválečných změn podoby a fungování správy, s důrazem kladeným na její nižší patra, se kterými obyvatelé poválečného Československa přicházeli při vyřizování svých každodenních záležitostí nejvíce do styku. Na příkladu severočeských Doks mezi roky 1945-1948 tak budou přiblíženy „malé dějiny“ třetí republiky.

Město Doksy se nachází cca 18 km jihovýchodním směrem od České Lípy. Pro celé generace nejen českých, ale i zahraničních turistů se oblast kolem Máchova jezera stala vyhledávaným místem pro letní rekreaci, přičemž tato tradice sahá do druhé poloviny 19. století, kdy krajina kolem Doks a přilehlých Starých Splavů opoutala pozornost odborné lékařské obce, jejíž členové začali tuto oblast doporučovat jako místo pro odpočinek a regeneraci. Akcelérátorem se stala léta po první světové válce, kdy došlo k vybudování pláží a zahájení provozu výletních lodí na jezeře; výsledkem bylo zvýšení návštěvnosti a oblasti

kolem Doks a Starých Splavů se začalo sebevědomě říkat „Severočeská riviéra“.⁶ Zároveň se jednalo o oblast, kde dominoval německý prvek. Doksy měly před vypuknutím druhé světové války 4 144 obyvatel, z čehož Češi tvořili pouhých deset procent.⁷ Tím se Doksy nelišily od jiných oblastí v pohraničí republiky; takový stav ovšem vlivem dějinných událostí neměl přetrvat navěky. Konec druhé světové války a osvobození Československa znamenaly počátek výrazných etnických a populačních změn, pro které se (zejména v kontextu změn v rámci českých zemí) ustálilo sousloví *odsun Němců*, a jež zasáhly i obyvatelstvo Doks. Výsledkem byla populační výměna zdejšího obyvatelstva, avšak na rozdíl od jiných sídel v pohraničí neměla vliv na počet obyvatel; ten se naopak v poválečných letech dokonce zvýšil.⁸ Mezi prvními osídlenci, kteří po skončení války začali do Doks přicházet, byli významně zastoupeni ti, kteří pocházeli z oblastí středních Čech, zejména Mladoboleslavska, Nymburka a Prahy. Podstatnou část z nich tvořili železničáři a učitelé; právě učitelé a členové školního personálu celkově byli podstatnou složkou dokských národních socialistů, jejichž činnost v letech 1945-1948 je předmětem této práce. Jejich místní organizace se oficiálně ustavila na začátku podzimu 1945 a zařadila se tak mezi již dříve vzniklé místní organizace komunistů a sociálních demokratů; ke zformování lidovců došlo v Doksech až v březnu 1946. Dokští národní socialisté tvořili v letech 1945-1948 spolu s výše zmíněnými politickými stranami „politické podhoubí“ dění ve městě; mimo to se také aktivně podíleli na pořádání společenských událostí a akcí různého druhu, a proto mohou dobře posloužit jako základní východisko pro výzkum nejen jejich činnosti jako místní organizace jedné politické strany, nýbrž rovněž pro analýzu podoby činitelů podílejících se na správě a dění v poválečných Doksech mezi roky 1945-1948 na úrovni nejnižších správních orgánů a reality ve městě celkově.

Tato bakalářská práce je rozdělena do čtyř hlavních kapitol. První kapitola slouží jako uvedení do tématu poválečných změn v podobě systému Národní fronty a plnění úkolů vyplývajících z Košického vládního programu; přiblížena bude rovněž role Československé strany národně socialistické během existence třetí republiky mezi lety 1945-1948, přičemž budou vyzdvíženy hlavní vývojové momenty. Tato kapitola tak dobře poslouží pro základní orientaci i těch čtenářů této práce, kteří se o historický vývoj Československé strany národně socialistické a poválečné období samotné výrazně nezajímají; díky první kapitole tak získají

⁶ Josef AUGUSTIN, *Velká encyklopedie měst a obcí ČR*, Praha 2001, s. 123-124.

⁷ Tom NOVÁK, *Doksy. Retrospektivní průvodce 1843-1989*, Doksy 2016, s. 37.

⁸ Počet obyvatel se dlouhodobě drží nad pěti tisíci; o dějinách, osobnostech a památkách města Doks více např. Petr DAVID – Vladimír SOUKUP, *Velká turistická encyklopedie – Liberecký kraj*, Praha 2008, s. 51-53.

přehled o tématu, který jim umožní snazší pochopení a orientaci v kapitolách následujících. Stěžejními částmi práce jsou ovšem následující tři kapitoly. Druhá je věnována problematice vývoje a ustanovení nové podoby správy, ke kterému začalo docházet na území republiky ještě v závěrečných fázích druhé světové války, zpočátku pochopitelně pouze v ilegalitě. Přiblížena bude struktura a legislativní otázka nových forem správy, včetně těch dočasných, určených pro první poválečné období, s primární akcentací základních stupňů nové správy v podobě místních národních výborů. Třetí kapitola je určena samotné místní organizaci dokských národních socialistů v letech 1945-1948; obsahem této části bude představení její aktivity počínaje procesem ustanovení, pozornost bude věnována její členské základně, formování, zázemí a finanční otázce, podobě personálního složení orgánů místní organizace, kontaktům s jinými složkami stranické hierarchie, pořádání akcí atd. A konečně čtvrtá kapitola se bude zabývat činností a personálním zastoupením dokských národních socialistů v rámci struktur a orgánů dokského místního národního výboru mezi roky 1945-1948; zároveň bude ovšem v rámci této kapitoly věnována pozornost dění v místním národním výboru celkově s přesahem do každodenní reality ve městě.

Zdroje informací, ze kterých jsem pro potřeby této práce čerpal, lze rozdělit do tří kategorií. První tvoří archivní materiál uložený ve Státním okresním archivu Česká Lípa; konkrétně jde o fondy nazvané *Místní organizace čs. str. n. soc. Doksy* (dále v práci pod zkratkou MO ČSNS Doksy), *MěNV Doksy* a *ONV Dubá*. Fond a inventář k činnosti dokských národních socialistů zpracovali v roce 1996 českolipští archiváři Miloslav Sovadina a Dagmar Šimánková. Archiválie vztahující se k činnosti MO ČSNS Doksy se zachovaly v poměrně solidním množství, na kterém šlo založit badatelskou práci; stalo se tak díky zásahu dokského archiváře Ferdinanda Hrušky, jenž v roce 1961 při skartačních pracích písemných materiálů uložených na MNV Doksy písemnosti dokských národních socialistů z let 1945-1948 zachránil a zařadil je do sbírek bývalého archivu v Doksech. Tento materiál se pak přesunul do archivu v České Lípě; bohužel, zde, při inventarizaci, proběhly tzv. vnitřní skartace v rámci tohoto materiálu; nenávratně tak byly ztraceny účetní doklady z let 1945-1947, písemnosti ohledně distribuce *Svobodného slova*, či korespondence se členy místní organizace, která se mohla stát poměrně slušným doplňkem informací týkajících se např. podílu jednotlivých členů místní organizace na pořádání akcí, událostí, popř. zajišťování výjezdů za národními socialisty jiných místních organizací. Fond samotný je složen z více než dvaceti inventářních částí pokrývajících různé, tematicky zaměřené aspekty chodu a existence místní organizace. Analýzy se tak dočkal např. materiál týkající se zápisů z členských schůzí, obsazení funkcí a orgánů místní organizace i jejího majetkového zázemí, záležitosti týkající se

rozložení a struktury členstva dle profesního a příjmového klíče, přihlášky a výstupy z místní organizace, kontakty s jinými místními organizacemi či ústředím vlastní strany, nebo styky s ostatními politickými stranami a zájmovými sdruženími v Doksech působícími, nebo analýza toho, s jakými vnitrostranickými periodiky mohli představitelé dokských národních socialistů pracovat, odkud čerpat informace pro svou politickou a osvětovou činnost atd. Fond a inventář *MěNV Doksy*, jehož součástí je i agenda MNV Doksy ve sledovaném období, vyhotovil v roce 2010 opět Miloslav Sovadina, tentokrát ovšem spolu s archivářem Michalem Rádlem. Pro účely zmapování činnosti zástupců dokských národních socialistů ve složkách MNV Doksy jsem pracoval s archiváliemi umístěnými v rámci fondu *MěNV Doksy*. Stěžejní část představovala analýza zápisů ze zasedání pléna a rady MNV ve sledovaném období. Dále jsem pracoval s materiálem týkajícím se nařízení a vyhlášek, hlášení místního rozhlasu nebo písemnostmi ohledně činnosti Místní rady osvětové, v jejímž čele působil důvěrník dokských národních socialistů atd. Při práci s danými archiváliemi jsem se setkal s několika specifiky vyplývajících z povahy daného archivního materiálu. Jako první uvedu nutnost vypořádat se v některých případech s nečitelností rukou psaných zápisů ze schůzí jednotlivých složek národního výboru. Dále nutnost vzájemné komparace údajů z několika zdrojů, jelikož informace obsažené v rámci jednoho dokumentu byly v některých případech uvedeny nepřesně či přímo jinak; nutností se tak stalo ověřování daných informací dalšími dokumenty, které se zachovaly a mohly tak být použity pro komparaci; zde se ke slovu samozřejmě přihlásila i práce s doplňující literaturou k tématu. A konečně třetí fond a inventář, vztahující se k agendě ONV Dubá ve sledovaném období, byl vyhotoven českolipskou archivářkou Marií Vojtíškovou v osmdesátých letech minulého století. Tento fond jsem rozsahově využil ze tří uvedených nejméně, zejména pro dílčí informace upřesňujícího charakteru týkající se dvou fondů zbylých.

Druhou kategorií zastupují dobová periodika, která jsem v rámci této práce využíval jako doplňkový zdroj pro dokreslení dobových vývojových a názorových tendencí, včetně komparace mezi událostmi, ke kterým došlo ve sledovaném severočeském městě Doksy, s událostmi, jež se staly v jiných částech republiky. Jedná se o následujících pět dobových periodik: *Svobodné slovo*, *Právo lidu*, *Obzory*, *Dnešek* a *Severočeské Rudé právo*. Dá se konstatovat, že v případě všech se jednalo o periodika stranická, jelikož i v případě týdeníků jakými byly *Dnešek* či *Obzory* se jednalo o periodika s poměrně jasnou politickou preferencí a

kontakty.⁹ *Svobodné slovo* i *Právo lidu* byly hlavními novinami dvou politických stran, konkrétně Československé strany národně socialistické v případě *Svobodného slova*, v případě *Práva lidu* sociální demokracie, jež tvořily hlavní tištěné médium pro informování a názorové ovlivňování svých členů, voličů a sympatizantů. *Severočeské Rudé právo* bylo regionální mutací hlavního periodika komunistické strany.

A konečně třetí kategorii tvoří literatura vztahující se k tématu práce; níže nastíním tu nejpodstatnější. Před tím je ovšem nutno ještě zdůraznit, že vzhledem ke specifickému zaměření této práce spočívajícímu jak ve výzkumu činnosti a podoby místní organizace národních socialistů v Doksech jako základní organizační složky stranické hierarchie, tak zasazení této organizace do prostředí nejnižšího patra poválečné správy v podobě působení v rámci orgánů zdejšího Místního národního výboru, plně tématu odpovídající odborná literatura absentuje, a proto mi odborná literatura byla spíše vodítkem a materiálem sloužícím k zařazení do obecného kontextu. Pro tematiku změn v poválečné státní správě je zapotřebí zdůraznit zejména knihu *Národní výbory (místní, okresní, ústřední, zemské)* vydanou v roce 1947 od právního vědce Adolfa Štafla, která je souhrnem právních předpisů a norem týkajících se ustanovení a fungování národních výborů jednotlivých stupňů jak v české, tak slovenské části republiky ve sledovaném období. Vedle toho jsem pro tematiku proměny státní správy čerpal rovněž z děl historiků a archivářů specializujících se právě na toto téma, zejména se jednalo o *Dějiny správy v českých zemích: Od počátků státu po současnost* autorského tria Dobeš – Hledíková – Janák z roku 2005, a *Vývoj veřejné správy v ČSR a ČR (1945-2004)* od Vladimíra Čecháka. Opomenout nelze ani práci českolipského archiváře Sovadiny a jeho *Správní vývoj okresu Česká Lípa od roku 1848 do roku 1990*, která se ovšem rovněž zabývá správním vývojem dříve samostatného okresu Dubá, do kterého Doksy patřily. Pro pasáže týkající se politické scény třetí republiky, systému Národní fronty a utváření a podoby Košického vládního programu jsem využil *Politický systém českých zemí 1848-1989* kolektivu seskupeného kolem Stanislava Balíka z roku 2011, *Přehled politického*

⁹ Týdeník *Dnešek* byl tvořen redakčním týmem seskupeným kolem novináře Ferdinanda Peroutky, jenž měl blízké kontakty s představiteli Československé strany národně socialistické, jejíž někteří členové do *Dnešku* často přispívali; Peroutka sám dokonce působil jako poslanec v Prozatímním národním shromáždění, k tomu více Pavel KOSATÍK, *Ferdinand Peroutka: pozdější život (1938-1978)*, Praha 2011, s. 53-55; 69; pro další doplnění působení, vztahů a názorů Peroutky v poválečném období lze doporučit soubor tvořený jak jeho texty, tak texty jeho přátel, který vyšel v devadesátých letech minulého století, a to *Deníky, dopisy, vzpomínky*, Praha 1995. K *Dnešku* jako periodiku více Josef TOMEŠ, *Ve stínu nových zítřků...*, in: Petr Kaleta – Michal Pehr – Richard Vašek (eds.), *Na pozvání Masarykova ústavu*, díl 4, Praha 2007, s. 62-88. Týdeník *Obzory* byl profilován členy Československé strany lidové, jakými byli např. Ivo Ducháček, Pavel Tigrid či Helena Koželuhová. K *Obzorům* více Milan DRÁPALA, *Zmařený pokus o restituci pravicové politiky...*, in: Jiří Kocian – Vít Smetana a kol., *Květnové volby 1946 – volby osudové? Československo před bouří*, Praha 2014, s. 86.

stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998 kolektivu kolem Pavla Marka; rovněž jsem pro tuto část práce využil dobový tištěný pramen ve formě brožurky vydané Ministerstvem informací v roce 1945 obsahující znění Košického vládního programu a složení první vlády. Pro kontextualizaci a doplnění poválečných změn v hospodářství a sociální oblasti jsem využil druhý díl *Hospodářských a sociálních dějin Československa 1918-1992* od kolektivu kolem Václava Průchy. K tématu Československé strany národně socialistické jsem pracoval jak s odbornými pracemi historiků, jako kupříkladu prací Jiřího Kociana *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948: organizace, program, politika*, nebo pracemi o jednotlivých významných členech strany, např. *Prokop Drtina: osud československého demokrata* od historika Ondřeje Koutka mapující životní a politické osudy poválečného ministra spravedlnosti za národní socialisty Prokopa Drtiny, tak pracemi publicistického žánru napsanými samotnými členy strany či jejich sympatizanty; zde stojí za zdůraznění zejména kniha *Republika nad stranami* od novináře Františka Klátila. Podstatnou část informací pro tuto práci jsem rovněž čerpal z příspěvků historiků uveřejněných v jednotlivých sbornících, zejména ze sborníků *Na pozvání Masarykova ústavu, či 1945. Konec války a obnova Československa* nebo *Květnové volby 1946 – volby osudové? Československo před bouří*. Částečně byly v této práci využity i postřehy a osobní názory na poválečný vývoj např. z pamětí literárního kritika Václava Černého anebo národohospodáře a politika Ladislava Karla Feierabenda. A jako poslední zmíním několik titulů, které jsem pro potřeby roztržidění označil jako dobové tištěné prameny. Jedná se o tituly vydané v poválečném období týkající se jak Československé strany národně socialistické, tak dobového kontextu obecně. Z první skupiny se jedná o sborník příspěvků, které si jednotliví řečníci připravili pro sjezd národněsocialistických kulturních a osvětových činovníků uskutečněný v létě 1946 v moravských Luhačovicích, pojmenovaný *Naše strana československé kultuře. Luhačovice 1946*, jenž obsahuje poměrně vyčerpávající přehled toho, jak národní socialisté přistupovali k řadě otázek kultury, školství, či stranické ideologie. Dále jsem pro organizační záležitosti stranické hierarchie, její praktické fungování a zejména jako odkazující pramen pro bližší seznámení se s tématem organizační struktury a jejího fungování, využil *Organizační řád Československé strany národně socialistické schválený na XIV. valném sjezdu dne 1. března 1947* vydaný v roce 1947 pro vnitrostranické potřeby. Pro přiblížení ideového kvasu, který stál na začátku představ o poválečných změnách v Československu, jsem sáhl po manifestu představitelů domácího protinacistického odboje nazvaném *Za svobodu do nové Československé republiky: ideový program domácího odbojového hnutí vypracovaný v letech 1939-41*, vydaném po skončení války; na jeho tvorbě

se podílela řada intelektuálů pohybujících se v odbojových strukturách, z nichž nemalá část byla za tuto činnost popravena. Tento manifest představoval souhrn koncepcí a tezí, na jejichž základě mělo spočívat po skončení války obnovené Československo. A posledním titulem z této skupiny je *Program první domácí vlády republiky 1945* vydaný ministerstvem informací v roce 1945; z něho jsem čerpal údaje o znění a obsahu Košického vládního programu či podobu personálního obsazení první vlády ustanovené ve slovenských Košicích v dubnu 1945.

1. ČSNS v systému Národní fronty v ČSR

Mozaiku politického života v Československu let 1945-1948 spoluvytvářela vedle zbylých stran i Československá strana národně socialistická, jež se v průběhu třetí republiky stala druhou nejsilnější politickou stranou v českých zemích, a byla tak výrazným představitelem poválečné politické scény.¹⁰ Její program a ideologie vycházely z celé řady myšlenkových zdrojů a proudů, přičemž akcentováno bylo zejména nemarxistické pojetí socialismu, který měl být vhodným způsobem kombinován s důrazem na vlastenectví a humanismus.¹¹ To, k čemu měly tyto zásady v praxi vést, shrnul ve své esejí sociolog Otakar Machotka, který se v poválečných letech podílel na tvorbě ideových základů strany: „*Cílem československého národního socialismu je harmonický a pro všechny spravedlivý řád, který odměňuje všechny podle významu jejich práce pro společnost a podle jejich potřeb*“. Zároveň byl při jakémkoli oboru lidské činnosti zdůrazňován primát mravního aspektu, jenž měl sloužit jako regulátor zabráňující vychýlení vývoje do podoby, který by byl škodlivý jak pro jedince, tak společnost jako celek.¹² Typickým průvodním jevem československé verze národního socialismu tak byla neustálá snaha vyrovnávat a harmonizovat již vzniklé, anebo teprve vzniknuvší protiklady a potíže, jež by mohly mít škodlivý vliv na vývoj a stav národa, respektive společnosti. V oblasti historického chápání vývoje a smyslu českých dějin se strana otevřeně přihlásila k Masarykově pojetí, které zdůrazňovalo období husitství, činnost Jednoty bratrské a epochu obrození.¹³ Takový byl ve zkratce ideový a programový základ Československé strany národně socialistické, v jehož mantinelech strana působila v době necelé tříleté existence třetí republiky, jejíž politická scéna se ve vícero aspektech odlišovala od předválečného období.

¹⁰ Ve volbách do Ústavodárného národního shromáždění v květnu 1946 obsadili národní socialisté druhé místo za vítěznými komunisty, za kterými zaostali o více než 900 000 hlasů. Více o výsledcích voleb např. Jakub CHARVÁT, *Analýza průběhu a výsledků voleb do národního shromáždění konaných v roce 1946*, in: Jiří Kocian – Vít Smetana a kol., *Květnové volby 1946 – volby osudové? Československo před bouří*, Praha 2014, s. 23-58.

¹¹ O ideových zdrojích socialismu v pojetí Československé strany národně socialistické a její ideologii více např. Josef KREČMER, *Václav Klofáč a jeho národní socialismus*, Praha 2000; nebo esej *Socialism českého člověka* od sociologa Otakara Machotky, která vyšla v rámci publikace *Mezi domovem a exilem*, Praha 2001, s. 31-51. Rovněž lze doporučit sborník referátů ze sjezdu kulturních pracovníků strany, který se uskutečnil v srpnu 1946 v moravských Luhačovicích; v rámci tohoto sborníku lze nalézt i pasáže týkající se ideologie a programu strany, viz *Naše strana československé kultuře. Luhačovice 1946*, Brno 1946. Pro detailnější náhled na to, jak se v průběhu celé existence strany měnil její ideový program, lze také doporučit Josef HARNA (ed.), *Politické programy českého národního socialismu*, Praha 1998.

¹² *Mezi domovem a exilem*, s. 50.

¹³ Obsah přednášky Petra Zenkla nazvané *Ideové základy československé strany národně socialistické* otisknuté v rámci sborníku *Naše strana československé kultuře. Luhačovice 1946*, s. 11-37.

Politická scéna třetí republiky byla ovlivněna existencí Národní fronty Čechů a Slováků, jež znamenala zásadní předěl v podobě politického systému. Následující kapitola tedy pojedná o tomto systému, vysvětlí jeho genezi a zásadní principy fungování, přičemž zároveň bude osvětlena role a působení Československé strany národně socialistické v tomto systému mezi roky 1945-1948.

1.1 Systém Národní fronty a Košický vládní program

Základem politického systému třetí republiky se stala Národní fronta, jež byla výslednicí dialogu mezi představiteli londýnského a moskevského exilu završeného jednáními v Moskvě během druhé poloviny března 1945¹⁴; jednalo se o platformu omezeného počtu politických stran, které se zavázaly spolupracovat při plnění úkolů vyplývajících z Košického vládního programu oficiálně schváleného v dubnu 1945 ve slovenských Košicích, kde tehdy prozatímně nově ustanovená vláda pod vedením sociálního demokrata Zdeňka Fierlingera zasedala.¹⁵ Košický vládní program, jehož podoba byla předmětem již zmiňovaných moskevských jednání a jenž v drtivé většině vycházel z návrhů komunistů, proklamoval strukturální změny podoby poválečného Československa. Vedle akcentace stíhání a potrestání válečných zločinců, potřeby vybudovat novou armádu, apelu na obyvatele, aby se svou činností snažili co nejvíce zabránit případným dalším škodám na majetku a přírodních zdrojích v důsledku závěrečné fáze války, závazku k obnově školské soustavy rozrušené válkou, zdůraznění potřeby vybudovat nový správní aparát, jehož základem se měly stát národní výbory atd., obsahoval Košický vládní program důležité pasáže týkající se chystaných změn v oblasti národnostní, hospodářské a politické. Proklamovány tak byly chystané zábory půdy a majetků všech, kteří se nějakým způsobem podíleli na válečném úsilí nacistického Německa a jeho satelitů, a jejichž činnost bude možné interpretovat jako provinění se proti čs. republice. Občanství měli pozbyt všichni ti z řad československých občanů německé a maďarské národnosti, kteří se nemohli prokázat aktivním odporem proti nacistickému Německu a fašistickému Maďarsku, přičemž jejich případné žádosti o nové občanství mělo být podrobeno přezkumu. V oblasti hospodářské mělo pozdějším systematickým opatřením předcházet prozatímní zajištění majetku továren, podniků a družstev v podobě institutu tzv.

¹⁴ O moskevských jednáních v březnu 1945 a podílu zástupců Čs. str. nár. soc. na nich více např. Ondřej KOUTEK, *Prokop Drtina: osud československého demokrata*, Praha 2011, s. 156-160.

¹⁵ V tuto dobu pobýval spolu s vládou již také Edvard Beneš; o jeho pobytu zde a celkově o pozici vlády během pobytu v Košicích více např. Jindřich DEJMEK, *Politická biografie českého demokrata*, díl 2, Praha 2008, s. 513-521; rovněž tak Zbyněk ZEMAN, *Edvard Beneš: politický životopis*, Praha 2009, s. 340-346.

Národních správ, jež měly zajistit jeho dočasnou správu a ochranu; stěžejními částmi nastiňující budoucí vývoj v této oblasti byly zejména pasáže zdůrazňující potřebu postát klíčové obory hospodářství jako peněžní sektor, důležité průmyslové provozy či energetické zdroje. V politické oblasti byl postulován zákaz těch pravicových politických stran, které se „*tak těžce provinily na zájmech národa a republiky*“; konkrétně se jednalo o zákaz dalšího působení následujících politických stran, které svou aktivitu vyvíjely již za první republiky, a to: Agrární strany, Živnostenské, Národního sjednocení, a všech slovenských, které tvořily součást Hlinkovy strany; zároveň ovšem bylo zdůrazněno, že ti z řad výše uvedených stran, kteří se ničím neprovinili, nebudou za své členství ke zmiňovaným stranám postihováni.¹⁶

Fenomén Národní fronty a podoba omezené politické plurality je v kontrastu s dobovým míněním a názorovými preferencemi obyvatel poválečného Československa mnohými současnými politology, právníky i historiky nahlížen velice kriticky, přičemž je někdy možno se setkat i s tendencemi dávat rovnítko mezi druhou, pomnichovskou republiku, a republiku třetí.¹⁷ Případný vznik nové politické strany byl podmíněn souhlasem již existujících politických stran působících v řadách Národní fronty, a také přihlášením se nové strany usilující o uznání k programu a politice Národní fronty¹⁸; během necelého tříletého období existence třetí republiky došlo ke vzniku dvou nových politických subjektů, přičemž v obou případech se jednalo o politické strany působící ve slovenské části republiky. Mozaiku politických stran třetí republiky tak mezi roky 1945-1948 tvořilo nejvýše osm politických subjektů¹⁹; čtyři v českých zemích a čtyři na Slovensku.²⁰ Novinkou oproti předválečné podobě politické sféry bylo rovněž zastoupení a vliv zájmových organizací, jakými bylo Revoluční odborové hnutí (ROH), Svaz české mládeže (SČM), či Jednotný svaz českých

¹⁶ *Program prvé domácí vlády republiky 1945*, vydáno ministerstvem informací, Praha 1945.

¹⁷ Zde lze odkázat např. na pasáž z knihy autorského kolektivu kolem Stanislava Balíka, a to *Politický systém českých zemí 1848-1989*, Brno 2011, s. 128. Takovéto srovnání ovšem není příliš logické již vzhledem k odlišným geopolitickým, ale i (a to zejména) vnitrostátním okolnostem, včetně posunu v názorových preferencích obyvatel poválečného Československa. Další kritický pohled na politický systém třetí republiky např. Jaroslav ROKOSKÝ, *Košický vládní program. Na cestě sovětizace Československa*, in: Jan Kalous - Pavel Zeman (eds.), 1945. Konec války a obnova Československa, Praha 2018, s. 158-165.

¹⁸ Eva BROKLOVÁ, *Volební právo a volby 1946*, in: Petr Kaleta – Michal Pehr – Richard Vašek (eds.), *Na pozvání Masarykova ústavu*, díl 5, Praha 2007, s. 33-39.

¹⁹ V českých zemích se jednalo o Komunistickou stranu Československa (KSČ), Československou stranu národně socialistickou (ČSNS), Československou stranu lidovou (ČSL) a Československou sociální demokracii (ČSSD); na Slovensku to byly Komunistická strana Slovenska (KSS), Demokratická strana (DS), Strana slobody a Strana práce.

²⁰ O rozložení politických sil na Slovensku v tomto období více např. Marek SYRNÝ, *Povojskové Slovensko a parlamentné voľby v roku 1946*, in: Petr Kaleta – Michal Pehr – Richard Vašek (eds.), *Na pozvání Masarykova ústavu*, díl 5, Praha 2007, s. 70-88.

zemědělců (JSČZ).²¹ V takovém nastavení politického systému tedy absentovala forma klasické opoziční politiky; axiomem se stalo pozitivní stanovisko ke stávajícímu nastavení politiky, přičemž jakákoli kritika mohla být nahlížena jako snaha navrátit se k minulým pořádkům a jako něco, co svou podstatou jde proti „vůli a přáním československého lidu“.²²

Takto rozložené politické síly se podílely na fungování nově nastavené moci výkonné i zákonodárné. Výkonnou mocí disponovala vláda (avšak, jak bude zmíněno níže, po určitou dobu nejen ta); do únorových událostí roku 1948 se u moci vystřídaly vlády dvou ministerských předsedů, sociálního demokrata Zdeňka Fierlingera a komunisty Klementa Gottwalda. První vláda, tzv. Košická, vládla, od dubna 1945 do 6. listopadu téhož roku; následující, opět pod vedením Zdeňka Fierlingera, vládla až do ustanovení vlády vycházející z výsledků voleb v květnu 1946; ta pod vedením Klementa Gottwalda vládla od července 1946 do změn provedených na konci února 1948 v reakci na vládní krizi.²³ Zákonodárnou mocí během existence třetí republiky disponovaly dvě složky. První bylo Prozatímní národní shromáždění²⁴ oficiálně fungující od 28. října 1945, jehož hlavním úkolem byly přípravy vedoucí k budoucím volbám; zároveň ovšem v březnu 1946 schválilo formou tzv. ratihabice předchozí dekrety prezidenta za zákony, respektive v případě ústavních dekretů za ústavní zákony. Druhou bylo po volbách v květnu 1946 ustanovené Ústavodárné národní shromáždění mající za úkol mj. přípravu nové ústavy a plnění dvouletého plánu. Specifikem poválečného vývoje v této oblasti bylo to, že po určitou dobu (do ustanovení Prozatímního národního shromáždění na konci října 1945) se prolínala zákonodárná moc s výkonnou – dekrety byly sice podepisovány prezidentem, ty ovšem byly navrhovány a projednávány vládou, která je rovněž spolupodepisovala.^{25 26}

²¹ J. MALÍŘ – P. MAREK a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*, s. 1126-1128. Na Slovensku fungovaly slovenské deriváty v podobě Jednotného svazu slovenských rolníkov a Zväzu slovenskej mládeže.

²² S. BALÍK a kol., *Politický systém českých zemí 1848-1989*, s. 128-130.

²³ Vladimír ČECHÁK, *Vývoj veřejné správy v ČSR a ČR (1945-2004)*, Praha 2004, s. 164-166.

²⁴ O procesu utváření a činnosti Prozatímního národního shromáždění poměrně detailně Jan DOBEŠ, *Zákonodárný sbor v podmínkách lidové demokracie – Prozatímní národní shromáždění*, in: Jan Kalous - Pavel Zeman (eds.), 1945. Konec války a obnova Československa, Praha 2018, s. 166-179.

²⁵ S. BALÍK a kol., *Politický systém českých zemí 1848-1989*, s. 123-126.

²⁶ Prozatímní národní shromáždění bylo tvořeno 300 poslanci zvolenými nepřímo delegáty okresních konferencí; početní zastoupení jednotlivých stran bylo vytvořeno na základě parity. Ústavodárné národní shromáždění, jehož podoba vycházela z výsledků voleb z konce května 1946, bylo tvořeno rovněž 300 poslanci. K oběma zákonodárným sborům více V. ČECHÁK, *Vývoj veřejné správy v ČSR a ČR (1945-2004)*, s. 35-38.

1.2 Institucionalizace strany v osvobozené republice

Několik dní po skončení války a osvobození Prahy, 11. května 1945, došlo k první společné schůzce představitelů zahraničních a domácích seskupení národních socialistů v osvobozené republice; výsledkem bylo vytvoření Revolučního předsednictva strany²⁷. O šest dní později, konkrétně 17. května, se konala manifestační schůze v pražské Lucerně uspořádaná ohledně zahájení přípravných prací vedoucích k obnově strany.²⁸ Začala tak etapa postupného znovuvybudování struktur²⁹ a aparátu strany včetně zintenzivněného úsilí o návrat, či získání nových členů strany a potenciálních voličů. Že průběh tohoto procesu nebyl ve všech aspektech zcela ideální, tak o tom nejlépe svědčí vlažné přijetí obnovy strany některými bývalými straníky a případně jejich ztráta ve smyslu přestoupení do stran konkurenčních.³⁰ Předmětem diskuzí se stal i samotný název strany, zejména slovní spojení „národně socialistická“, se kterým měli mnozí problémy z důvodu přílišné podobnosti s názvem nacistické strany v Německu; nakonec ovšem ke změně názvu nedošlo.³¹ Ještě v květnovém období zahájila činnost Ústřední organizační komise, jejímž úkolem bylo zajištění postupné obnovy stranického aparátu na všech úrovních a sloužit jako koordinátor pro pořádání společných akcí strany.³² Obnovování či vznik zcela nových stranických organizací jednotlivých úrovní byl sledován i národněsocialistickým tiskem³³, jenž také otiskoval rozhodnutí ústředních stranických orgánů; na základě rozhodnutí předsednictva tak místní organizace strany měly věnovat zvýšenou pozornost výběru svých členů určených pro vyslání do nově ustanovovaných národních výborů, do jejichž struktur měly stranické organizace vysílat zejména straníky s odbojovou minulostí.³⁴ Do rámce těchto snah využít osoby s odbojovou minulostí můžeme zařadit i jmenování význačného příslušníka odboje Vladimíra

²⁷ J. KOCIAN, *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948*, s. 43-44.

²⁸ O. KOUTEK, *Prokop Drtina: osud československého demokrata*, s. 168.

²⁹ Páteř strany tvořila síť závodních, místních, okresních, krajských, zemských a ústředních organizací. O tom více Jiří MALÍŘ – Pavel MAREK a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*, Brno 2005, s. 1147-1148.

³⁰ J. KOCIAN, *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948*, s. 44.

³¹ K vývoji názvu strany během její existence více např. Pavel MAREK a kol., *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998*, Brno 2000, s. 119-130; nebo J. KOCIAN, *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948*, s. 13-14.

³² J. KOCIAN, *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948*, s. 49.

³³ Proces obnovování jednotlivých organizačních složek strany se prostoru dočkal i na stránkách hlavního periodika strany, kterým bylo *Svobodné slovo*, viz např. informování o ustavující schůzi místní organizace v České Skalici, přičemž redakce neopomněla zdůraznit, že za předsedu byl zvolen jedinec s odbojovou minulostí, který se navíc navrátil z koncentračního tábora, více *Svobodné slovo* (regionální mutace pro severovýchodní Čechy), 25. 5. 1945, s. 4.

³⁴ *Svobodné slovo*, 20. 5. 1945, úvodní strana.

Krajiny generálním tajemníkem strany, jenž tuto funkci zastával od června 1945.³⁵ Proces budování v sobě pochopitelně obnášel i obnovování či budování nových odborů a rad strany: postupně tak vznikaly odbory žen či mládeže, kulturní, hospodářská a technická rada anebo zemědělský odbor, od jehož činnosti si strana slibovala přilákání podstatné části voličů ve třetí republice zakázané agrární strany³⁶; mimo to byla strana nucena vyhlásit opakované finanční sbírky mezi členstvem, jelikož finanční situace strany nebyla optimální; v tom ovšem ČSNS nebyla mezi ostatními stranami výjimkou. Rovněž byla obnovena spolupráce s organizacemi, ve kterých měla strana i v předválečném období silnou pozici, jmenujme zejména Československou obec legionářskou anebo tělovýchovnou organizaci Sokol.³⁷ Petr Zenkl, jenž byl již na konci dubna v Košicích exilovými národními socialisty prohlášen za předsedu strany, a který strávil převážnou část války v koncentračním táboře, byl od srpna 1945 opět pražským primátorem; v pozici primátora setrval až do léta 1946, kdy byl nahrazen komunistickým politikem Vackem, jenž byl primátorem během překotných revolučních událostí v rozmezí května až července 1945.³⁸

1.3 ČSNS součástí vlád Národní fronty do února 1948

Do únorových událostí roku 1948 byla strana součástí všech tří vlád, které pokryly téměř tříleté období existence třetí republiky. V první vládě, tzv. Košické, v jejímž čele stál sociální demokrat Zdeněk Fierlinger, strana obsadila ministerstvo zahraničního obchodu, jehož agendou byl pověřen Hubert Ripka, a ministerstvo spravedlnosti řízené Jaroslavem Stránským; náměstkem předsedy vlády se stal Josef David.³⁹ Po personálních změnách ve vládě na podzim 1945 došlo k ustanovení vlády nové, opět řízené Fierlingerem; v kontextu národních socialistů došlo ke změně na dvou pozicích; náměstkem předsedy vlády se stal Jaroslav Stránský, na jehož původní funkci ministra spravedlnosti byl jmenován Prokop

³⁵ K působení Vladimíra Krajiny v odboji i poválečné politice více Jan DRÁBEK, *Dva životy Vladimíra Krajiny*, Praha 2016. Lze zde nalézt i vyličení Krajinyv činnosti v exilových strukturách strany po roce 1948, přičemž zde není opomenuta ani jeho kariéra přírodovědce.

³⁶ K úsilí národních socialistů získat alespoň část bývalých členů či voličů agrární strany a posílit tak svou pozici na venkově, např. paměti národohospodáře, dřívějšího příslušníka agrární strany a po válce člena ČSNS, L. K. Feierabenda, konkrétně L. K. FEIERABEND, *Politické vzpomínky*, díl 3, Brno 1996, s. 296-318. Dalším bývalým agrárníkem, jenž po skončení války vstoupil do řad národních socialistů, byl právník Oldřich Suchý; o jeho poválečném osudu více Jaroslav ROKOSKÝ (ed.), *Dvakrát otrokem. Paměti agrárníka Oldřicha Suchého*, Praha 2014, s. 140-205. O postavení bývalých agrárníků v nových poměrech po skončení války celkově více Jaroslav ROKOSKÝ, *Agrárníci – političtí vězni Národní fronty*, in: Zdeňka Kokošková – Jiří Kocian – Stanislav Kokoška (eds.), *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody*, Praha 2005, s. 144-153.

³⁷ J. KOCIAN, *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948*, s. 43-59.

³⁸ Tamtéž, s. 43-45.

³⁹ *Program první domácí vlády republiky vlády Národní fronty Čechů a Slováků*, s. 5.

Dršina; Hubert Ripka na svém místě ministra zahraničního obchodu zůstal. Josef David, původně náměstek předsedy vlády, obsadil pozici předsedy Prozatímního národního shromáždění.⁴⁰ Květnové volby roku 1946 určily nové rozložení politických sil v rámci poválečného Československa.⁴¹ ⁴² Výsledkem byla vláda Klementa Gottwalda, jenž jako předseda nejsilnější politické strany obsadil funkci předsedy vlády. V jeho kabinetu obsadili národní socialisté tři ministerstva; ministerstvo zahraničního obchodu, opět s Hubertem Ripkou v čele, ministerstvo spravedlnosti řízené Prokopem Dršinou, a ministerstvo školství a osvěty pod vedením Jaroslava Stránského. Náměstkem předsedy vlády se stal Petr Zenkl, předseda strany.⁴³ Tato vláda trávající devatenáct měsíců dále rozpracovávala a uskutečňovala řadu systémových změn nastolených Košickým vládním programem z dubna roku 1945. Hlavním cílem vlády se stalo naplnění a realizace Budovatelského programu, v jehož rámci mělo dojít k vypracování nové ústavy, pokračování hospodářské obnovy země, která se opírala o tzv. dvouletku, čili dvouletý hospodářský plán, dokončení majetkových přesunů v držbě zemědělské půdy, dokončení odsunu atd.⁴⁴ Jednalo se období systémových změn v duchu „demokracie socializující“, jejíž *raison d'être* podle názorů tehdejších politiků, veřejně angažovaných intelektuálů i řadových obyvatel spočíval v nastolení demokracie nejen ve smyslu politickém, nýbrž i na poli všeho ostatního, zejména v oblasti sociální a hospodářské. V tomto se strany zahrnuté do systému poválečné Národní fronty shodly beze zbytku; přesnější a realizovatelné způsoby uplatnění těchto obecných zásad se ovšem v představách jednotlivých politických stran tu více, tu méně lišily, a docházelo tak ke vzniku třecích ploch, jež postupně vedly k oslabení v prvním období dominujícího konsensu mezi jednotlivými politickými stranami Národní fronty.⁴⁵

Devatenáct měsíců existence první Gottwaldovy vlády mezi červencem 1946 a únorem 1948 bylo doprovázeno několika významnými momenty, které měly zásadní vliv na fungování Národní fronty a pohlížení jednotlivých stran na sebe navzájem; zejména postupná proměna vnímání role a činnosti dominantní politické síly v podobě KSČ ze strany ostatních, nekomunistických stran; ty časem nemohly nevidět, že KSČ razantně prosazuje své koncepte

⁴⁰ O. KOUTEK, *Prokop Dršina: osud československého demokrata*, s. 189-190.

⁴¹ K průběhu a výsledkům voleb v květnu 1946 více např. Michal PEHR, *Volby 1946*, in: Petr Kaleta – Michal Pehr – Richard Vašek (eds.), *Na pozvání Masarykova ústavu*, díl 5, Praha 2007, s. 11-32.

⁴² O volbách samozřejmě referovala i tehdejší periodika, která formou zvláštních vydání přinášela podrobné číselné výsledky stran v jednotlivých volebních krajích, viz např. zvláštní vydání sociálnědemokratického *Práva lidu* z 27. 5., kde byla volbám věnována většina výtisku.

⁴³ O. KOUTEK, *Prokop Dršina: osud československého demokrata*, s. 227.

⁴⁴ V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*, díl 2, s. 148-151.

⁴⁵ Tamtéž, s. 153-154; nebo s. 179-189.

a vize, posiluje vlastní mocenské postavení v kontextu poválečných politických a státních struktur, že usiluje o to stát se nejdříve dominantní, a poté jedinou a rozhodující silou v poválečném Československu, která se o moc s jinými politickými a názorovými seskupeními dělit nehodlá. Mezi nejvýznamnější momenty, které jsou pro toto období ilustrativní, můžeme zařadit odlišná stanoviska k podobě retribučního soudnictví, jednotlivých soudních procesů, rozměrů a praktikování zemědělské reformy, či zacházení s konfiskovanými závody a továrnami atd. Opravdu významnými zdroji napětí mezi KSČ a Československou stranou národně socialistickou se ovšem staly události, ke kterým došlo od podzimu 1947 do února 1948; jednalo se také o období, ve kterém byly nekomunistické strany Národní fronty, zejména národní socialisté, lidovci a demokraté na Slovensku obviňováni z „reakcionářských, podvratných a nepřátelských tendencí“, které mají za cíl znehodnocení poválečného vývoje a návrat do poměrů před válkou; v tomto období množících se konfliktů svou roli hrál i fakt, že KSČ se od léta 1947 přesně dle instrukcí udělených moskevským centrem snažila situaci vybičovávat do velkých rozměrů takovým způsobem, aby následné krize znamenaly co možná největší posílení absolutní moci a příležitost, jak strhnout mocenské pozice definitivně na svou stranu.⁴⁶ Jako první jmenujme spor o zavedení tzv. milionářské daně, přes kterou chtěla KSČ mimo jiné financovat ztráty způsobené velikým suchem z léta 1947; návrh byl zprvu zamítnut, ovšem po získání potřebných hlasů z řad sociálních demokratů byla osnova zákona, který zdaňoval majetky nad 400 000 korun, přijata. Ve stejný čas došlo k doručení balíčků s výbušninami do úřadů národně socialistických činníků, konkrétně náměstka předsedy vlády Petra Zenkla a ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny; k výbuchům ovšem nedošlo. Případ byl medializován a stal se okamžitě dalším akcelerátorem zhoršující se atmosféry v Národní frontě, zejména mezi představiteli národních socialistů a komunistické strany; oficiální vyšetřování případu bylo silně ovlivněno mocenskými tlaky ze strany komunistů, nicméně šetřením ze strany ministerstva spravedlnosti bylo prokázáno, že se jednalo o akci vzniknuvší na popud poslance za KSČ Sosnara, a že do případu byl zapojen i olomoucký sekretariát KSČ.⁴⁷ V listopadu 1947 došlo k opětovnému zhoršení atmosféry na politickém kolbišti, jelikož komunistický ministr vnitra Václav Nosek přišel na schůzi Národní fronty s výsledky vyšetřování, které mělo údajně prokázat špionážní a záškodnickou činnost skupiny vojáků napojených na Československou stranu národně socialistickou; řešení a konflikty spojené s tímto případem známým pod názvem Mostecká

⁴⁶ Jana PÁVOVÁ, *Demagog ve službách strany*, Praha 2009, s. 82-86.

⁴⁷ P. BĚLINA a kol., *Kronika českých zemí*, díl 7, s. 742.

špionážní aféra plynule přešly do roku 1948.⁴⁸ Časově tak došlo ke krytí s dalším momentem, jenž se stal polem konfliktním, a který byl příčinou únorových událostí roku 1948.⁴⁹ Tím bylo rozhodnutí zemského velitele SNB nejdříve odvolat, a poté nahradit osm velitelů Sboru národní bezpečnosti, kteří nebyli členy komunistické strany.⁵⁰ Toto rozhodnutí zemského velitele SNB a následné obstrukce předsedy vlády Gottwalda a ministra vnitra Noska, které měly za cíl bagatelizování problému přemíry politizace bezpečnostních složek a jejich infiltrace zejména jedinou politickou stranou, se staly základem pro rozhodnutí špiček hlavních nekomunistických stran (nár. soc., lidovci, slovenští demokraté) podat demisi a vyvolat tak situaci, ve které bude muset dojít nejen k odvolání problematického nařízení zemského velitele SNB, respektive ministra vnitra Noska, nýbrž i k reorganizaci poměrů a pohledu na spolupráci a činnost v rámci Národní fronty celkově, zejména s výhledem na nadcházející květnové parlamentní volby, ve kterých dle určitých indicií měli komunisté oslabit a posílit naopak strany nekomunistické, z pohledu národních socialistů především jejich vlastní strana.⁵¹ Jedním z iniciátorů a vůdčí postavou těchto událostí z řad národních socialistů byl ministr zahraničního obchodu Hubert Ripka, který předpokládal, že obratnou politickou hrou lze politické pozice komunistů oslabit.⁵² Samotné demisi ministrů za národní socialisty, lidovce a slovenské demokraty předcházela zpráva získaná informátorem z prostředí komunistické strany, že komunisté hodlají na nadcházejícím sjezdu závodních rad prosadit program ještě radikálnější verze zestátnění v průmyslu; padlo tak rozhodnutí nečekat na vyvolání krize komunisty a chopit se iniciativy dříve.⁵³ 20. února 1948 podalo 12 ministrů z řad národních socialistů, lidovců a slovenských demokratů demisi; k demisi byli vyzváni také ministři z řad sociální demokracie a ministr zahraničí Jan Masaryk, který byl bezpartijní. V následujících dnech došlo k překotnému vývoji, během kterého sehrál významnou úlohu prezident republiky Edvard Beneš. Dle jeho představ měla být nastalá situace řešena všeobecným dialogem mezi zúčastněnými stranami Národní fronty a prozatím odmítal přijetí demise dvanácti ministrů; předseda vlády Gottwald ovšem trval na přijetí demisí ze strany prezidenta a možnosti sestavit tak novou, personálně inovovanou vládu, aniž by musel vyslyšet požadavky ze strany národních socialistů, lidovců a slovenských demokratů

⁴⁸ O. KOUTEK, *Prokop Drtina: osud československého demokrata*, s. 299-301.

⁴⁹ K únorovým událostem více Václav VEBER, *Osudové únorové dny*, Praha 2008, s. 192-369.

⁵⁰ Igor LUKEŠ, *Československo nad propastí*, Praha 2012, s. 256.

⁵¹ O. KOUTEK, *Prokop Drtina: osud československého demokrata*, s. 319-327.

⁵² D. PAVLÁT, *Novinář a politik Hubert Ripka. Člověk, který nemlčel*, s. 258-268. Pro přiblížení života a kariéry Huberta Ripky lze rovněž doporučit knihu od historika Jiřího Pernese nazvanou *Hubert Ripka: tragédie demokrata: život bojovníka za Československou republiku*, Brno 2018.

⁵³ Hubert RIPKA, *Únorová tragédie: svědectví přímého účastníka*, Brno 1995, s. 181-190.

ohledně konce celé vlády. Na stanovisku řešit konflikt v rámci stávající Národní fronty trval prezident Beneš až do 25. února, kdy své stanovisko změnil, vyslyšel hlasy požadující přijetí demisí ministrů a umožnil tak Klementu Gottwaldovi personálně vládu pozměnit a vládnout s ní až do řádných voleb, jejichž termín byl stanoven na květen 1948. Mezitím došlo ke vzniku tzv. Akčních výborů, ze kterých se staly nástroje mocenské politiky komunistické strany v procesu přebírání kontroly nad jednotlivými institucemi, ke zmobilizování komunisty kontrolovaných Lidových milicí a přesouvání pohotovostních jednotek Sboru národní bezpečnosti do oblasti hlavního města. Benešovu rozhodnutí z 25. února předcházela generální stávka ze dne předcházejícího, která dle představ KSČ a Ústřední rady odborů měla posloužit jako akce nátlaková, a zejména měla dokazovat přání většiny zaměstnanců vyřešit únorové události přijetím demise ministrů a jmenováním nově doplněné vlády.⁵⁴ Benešovo rozhodnutí znamenalo zdrcující ránu zejména pro národní socialisty, kteří s podporou svých požadavků a činů ze strany prezidenta republiky počítali; Benešovu změnu stanoviska z 25. února vnímali mnozí z nich jako zradu, pro některé z nich se jednalo dokonce o tak silný otřes, že se záhy rozhodli řešit novou, pro ně nepřehlednou a zejména nepochopitelnou situaci, fatálním činem.⁵⁵ Ministři, kteří podali demisi, si ovšem zároveň jasně uvědomovali, že v proběhnuvším politickém zápase prohráli, a že výsledek mocenského souboje je jasný; 26. února 1948 Petr Zenkl, Hubert Ripka, Prokop Drtina a Jaroslav Stránský rezignovali nejen na své vládní funkce, nýbrž i na všechna členství v jednotlivých sdruženích a vzdali se i udělených čestných občanství, která jim byla v uplynulých letech přidělena; na začátku března byli jmenovaní zbaveni poslaneckých mandátů a dokonce i vyloučení ze své strany; ta se po reorganizaci v nových poměrech dostala pod diktát KSČ a obdržela nový název.⁵⁶ Spolu s počínajícími odchody národních socialistů do exilu a formováním exilových struktur strany tak pomalu docházelo ke konstituování situace, kdy více než čtyřicet let vedle sebe existovaly dvě strany hlásící se k ideji specificky, národně zabarvené verze socialismu. Jedna z nich, Československá strana socialistická, existující v komunistickém Československu jako na KSČ všeobecně závislý politický subjekt mající za úkol spolupodílet se na vyumělkované pluralitě politické nabídky v rámci zdejší Národní fronty⁵⁷, a druhá, v zahraničí existující, jež se hlásila

⁵⁴ P. BĚLINA a kol., *Kronika českých zemí*, díl 7, s. 745.

⁵⁵ Prokop Drtina se dne 27. února 1948 pokusil o sebevraždu, viz O. KOUTEK, *Prokop Drtina: osud československého demokrata*, s. 349-351.

⁵⁶ Tamtéž, s. 345.

⁵⁷ O působení a struktuře Čs. strany socialistické působící v komunistickém Československu mezi léty 1948-89 více např. Pavel MAREK a kol., *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998*, Brno 2000, s. 329-333; nebo Jožka PEJSKAR, *Od boje (proti komunistům) ke kolaboraci*, Praha 1993.

k předúnorové straně, jejímu ideovému odkazu, a v nových podmínkách západního exilu vystupující proti totalitnímu Československu pod patronací zdejší komunistické strany dirigované moskevskou centrálou.⁵⁸

⁵⁸ Victor M. FIC, *Československá strana národně sociální v exilu: nástin vývoje její exilové struktury a strategie boje za demokracii ve vlasti: 23. únor 1948 – 16. březen 1990*, Brno 2002, s. 9-31. K dokreslení atmosféry, jež panovala mezi těmi předúnorovými politiky, kteří se uchýlili do exilu, lze doporučit záznamy jejich vzájemných rozhovorů, které vedli při snaze najít vysvětlení pro svou porážku v mocenském střetnutí s komunisty, viz Pavel HORÁK - Vilém PREČAN (eds.), *Únor 1948 očima poražených: záznam diskusí exilových politiků z let 1949-1950*, Praha 2018.

2. Proměna poválečné státní správy

Součástí poválečných změn byla i proměna struktury a fungování složek státní správy; základnou nové formy správy se měly stát národní výbory v několika stupních.⁵⁹ Koncepce správy z období první republiky, kterou samu o sobě můžeme v mnohém označit za pokračovatelku tradice rakousko-uherského úředního aparátu⁶⁰, byla v závěrečné fázi války upravena s tím, že definitivní podoba nové správy osvobozeného Československa bude definitivně dořešena později.⁶¹ Vliv na prosazení koncepce změny podoby správy mělo i stanovisko představitelů domácího odboje, kteří byli přesvědčeni o nutnosti její proměny v nových poměrech po skončení války; vytvoření nové podoby správy vnímali jako jeden z nejdůležitějších úkolů, jehož provedení bude nutno učinit jako logický důsledek vzrůstu úlohy státu a provedených změn ve většině oblastí společenského a hospodářského života osvobozeného Československa.⁶²

Vzhledem k tematickému zaměření této práce bude následující kapitola pojednávat primárně o změnách a vývoji správy v kontextu českých zemí; situace na Slovensku byla v určitých ohledech specifická a odlišná vzhledem k úloze a činnosti Slovenskej národnej rady (SNR), přičemž situace v oblasti úprav podoby správních otázek byla ošetřena jednotlivými nařízeními Slovenskej národnej rady a Povereníctva vnútra.⁶³

⁵⁹ V rámci této práce se přikláním k používání označení státní správa, ačkoli bychom v tomto kontextu mohli rovněž hovořit o veřejné správě, která je souhrnným označením pro oblast jak státní správy, tak samospráv; zde je ovšem nutno podotknout, že ve sledovaném období docházelo k prolétání významu a kompetencí samospráv a státní správy, jelikož nově budované národní výbory v sobě kombinovaly funkce samospráv a státní správy; o tom více V. ČECHÁK, *Vývoj veřejné správy v ČSR a ČR (1945-2004)*, s. 35. Svou politiku vláda uplatňovala právě prostřednictvím národních výborů jednotlivých stupňů, viz Adolf ŠTAFL, *Národní výbory (místní, okresní, ústřední, zemské)*, Praha 1947, s. 15. Jako orgány státní správy vnímal národní výbory od začátku i prezident Beneš; E. BENEŠ, *Demokracie dnes a zítra*, s. 340: „Zavedení nové správní organizace v republice ve formě národních výborů...odpovídá požadavkům moderní demokratické správy státní...“

⁶⁰ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny státní správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, Praha 2005, s. 331.

⁶¹ K tomuto tématu více např. V. ČECHÁK, *Vývoj veřejné správy v ČSR a ČR (1945-2004)*, s. 14-43.

⁶² *Za svobodu do nové Československé republiky*, s. 72-75. Rovněž ovšem nelze opominout ani stanovisko komunistů, kteří v akcentaci vytvoření nové správy v podobě národních výborů spatřovali možnost posílit svůj vliv na chod veřejných věcí, viz V. ČECHÁK, *Vývoj veřejné správy v ČSR a ČR (1945-2004)*, s. 24-25.

⁶³ O jednotlivých úpravách a nařízeních ohledně správy na Slovensku viz A. ŠTAFL, *Národní výbory*, Praha 1947, s. 227-290.

2.1 Konstituování národních výborů

Proces náhrady dřívější formy správy byl po stránce legislativní oficiálně započat v prosinci 1944, kdy byl v exilu vydán dekret prezidenta republiky o národních výborech a prozatímním Národním shromáždění.⁶⁴ V procesu osvobozování republiky měly být zároveň budovány národní výbory jakožto orgány státní správy, jejichž působnost byla v tomto dekretu výslovně definována jako dočasná; takto vzniklé národní výbory byly podřízeny vládě a jejich činnost měla být regulována vládními nařízeními s platností zákona. Vedle národních výborů měly v osvobozeném Československu přebírat moc také správní komise⁶⁵, jejichž úkolem bylo zajistit převzetí a konstituování správy v těch místech, která byla etnicky vychýlena ve prospěch nečeského obyvatelstva, dle dobového slovníku v místech s „většinou obyvatelstva státně nespolehlivého.“ Vytváření národních výborů jako nových reprezentantů správy bylo obsaženo i ve vládním programu přijatém 5. dubna 1945 vládou Národní fronty, ustanovené o den dříve v Košicích.⁶⁶

Dalším legislativním krokem bylo vládní nařízení z 5. května 1945 učiněné vládou zasedající v tento moment ještě ve slovenských Košicích, jež rozvádělo prezidentův dekret z prosince minulého roku.⁶⁷ Byla zopakována výzva k budování národních výborů podřízených vládě na úrovni místní, okresní a zemské; současně bylo zdůrazněno, že jedinci, kteří se svou válečnou činností provinili proti národním a státním zájmům, nemají být do nově vzniklých národních výborů zahrnuti. Místní národní výbory nahrazovaly činnost a pravomoci dřívějších obecních a městských zastupitelstev, která dnem ustavení národního výboru zanikla; fakticky tak docházelo k prolínání funkcí příslušejících dříve odděleným orgánům státní správy a samospráv.⁶⁸ Počet členů místního národního výboru byl obdobný jako u dřívějších zastupitelstev, plenární schůze byly veřejné; takto vzniklé místní národní výbory byly podřízené okresnímu národnímu výboru. Okresní národní výbory přebíraly pravomoci dřívějších okresních úřadů. Okresní národní výbory podléhaly zemským národním výborům, českému nebo moravskoslezskému, které dostaly do své agendy činnost odpovídající dřívějším zemským úřadům; jak okresní, tak zemské národní výbory, si dle tohoto vládního

⁶⁴ Ústavní dekret prezidenta republiky ze 4. 12. 1944, č. 18 Úř. věst. čsl.; o národních výborech a prozatímním Národním shromáždění, viz A. ŠTAFL, *Národní výbory*, s. 97-104. Zmiňované prolínání významu a funkcí samospráv a orgánů státní správy bylo jasně obsaženo již v tomto dekretu: „...ustaveny národní výbory, a to místní, okresní a zemské, jakožto prozatímní orgány veřejné správy ve všech jejích oborech. Jakožto orgány státní správy národní výbory budou podřízeny vládě.“

⁶⁵ A. WIEDEMANN, „Pojď s námi budovat pohraničí!“, *osidlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*, s. 49.

⁶⁶ *Program prvé domácí vlády republiky vlády Národní fronty Čechů a Slováků*, s. 13-14.

⁶⁷ V. ČECHÁK, *Vývoj veřejné správy v ČSR a ČR (1945-2004)*, s. 33.

⁶⁸ Tamtéž, s. 35.

nařízení ponechaly stejný počet členů, který byl dříve určen pro okresní, respektive zemské úřady; plenární schůze okresních i zemských národních výborů byly rovněž veřejné.⁶⁹

Vládní nařízení ze 7. srpna 1945 upřesňovalo nastalou situaci v nově ustanovených správních orgánech. Zejména upozorňovalo, že dokud nebudou vydány podrobnější předpisy ohledně organizačních záležitostí nově vzniklých národních výborů, budou se tyto řídit dle instrukcí a nařízení ministerstva vnitra. Prozatímní podobu dostala správa Prahy, ve které vznikl ústřední národní výbor hlavního města Prahy; ten převzal pravomoci dříve existujícího ústředního zastupitelstva, městské rady, místních výborů, magistrátu a primátora. Výkonným úřadem ústředního národního výboru byl „magistrát hlavního města Prahy“.⁷⁰

Další úpravu přineslo vládní nařízení ze dne 24. srpna, ve kterém byly upřesněny předpisy pro následující první volby do okresních a zemských národních výborů; voliteli byli zvolení delegáti na okresní, respektive zemská shromáždění, na kterých mělo k volbám dojít; volby měly na starosti okresní/zemské volební komise.⁷¹

Výsledky voleb do Ústavodárného národního shromáždění v květnu 1946 neznamenal pouze nové rozložení sil jednotlivých politických sil v rámci tohoto orgánu; vládní nařízení z 27. května téhož roku určovalo, že dle výsledku voleb do Ústavodárného národního shromáždění dojde do jednoho měsíce po jejich uplynutí k obnovení mandátů také v kontextu národních výborů; rozložení sil té či oné politické strany Národní fronty se tak mělo změnit i v místních, okresních a zemských národních výborech. Upřesněním tohoto procesu byl pověřen ministr vnitra, jenž měl směrnicemi zajistit jeho praktické uskutečnění. Rozložení mandátů politických stran v národních výborech bylo určeno poměrným zastoupením.^{72 73}

Nutno podotknout, že legislativní zakotvení pozice národních výborů se za třetí republiky opíralo o prezidentské dekrety, vládní nařízení, respektive poměrně časté dodatky a směrnice ministerstva vnitra. K úplnému legislativnímu ošetření v podobě ukotvení instituce národních výborů do ústavy v údobí do února 1948 nedošlo; důležitost jejich zapracování do ústavy byla opakovaně zdůrazňována a stala se i předmětem předvolební agitace na jaře 1946. Konečné ústavní ukotvení národních výborů jakožto nositelů státní moci v obcích, okresech a krajích

⁶⁹ Vládní nařízení z 5. 5. 1945, č. 4 Sb., o volbě a pravomoci národních výborů, viz A. ŠTAFL, *Národní výbory*, s. 104-120.

⁷⁰ A. ŠTAFL, *Národní výbory*, s. 23-29.

⁷¹ Tamtéž, s. 20-22.; nebo Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny státní správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, s. 444.

⁷² Vládní nařízení z 27. 5. 1946, č. 120 Sb., o obnovení národních výborů na podkladě výsledku voleb do ÚNS, viz A. ŠTAFL, *Národní výbory*, s. 300-310.

⁷³ V rámci českých zemí získali vítězní komunisté nadpoloviční podíl v obsazení předsednických míst jednotlivých MNV, viz Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny státní správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, s. 445-446.

proběhlo až v rámci přijetí květnové ústavy na jaře 1948, jež byla přijata v již komunisty ovládaném Ústavodárném národním shromáždění.⁷⁴

Jelikož jedním ze dvou hlavních cílů této práce je zasazení činnosti místní organizace dokských národních socialistů do kontextu místního národního výboru v Doksech, bude na následujících řádcích této kapitoly sledována především problematika ustanovení, struktury a fungování místních národních výborů jako základny poválečné správy a politického života poválečného Československa. Osvětlena bude také instituce správních komisí, které vznikaly v místech, kde nečeská etnika tvořila velké procento obyvatelstva.

2.2 Místní národní výbory

S přípravou a vznikem národních výborů jakožto nových reprezentantů správy se začalo ještě dříve, než bylo celé území Československa osvobozeno. Exilové složky se v roce 1944 přes radiové vysílání obrátily na obyvatelstvo protektorátu, které vyzvaly, aby započalo s organizováním výstavby sítě místních, okresních a zemských národních výborů.

Místní národní výbory vzniknuvší v ilegilitě vedly zpočátku především boj proti okupantům v rámci odbojových aktivit; odbojová činnost byla ovšem v závěrečných fázích bojů na území Československa doplněna přebíráním a procesem vytváření nových forem správy; mezi nastalé úkoly patřilo zajištění pořádku a minimalizace škod na opuštěném soukromém či veřejném majetku, ochrana továren a zemědělských závodů či živností, zabezpečit zásobování obyvatelstva, zajistit nepřátelské osoby a kolaboranty atd.⁷⁵

Konstituování a personální složení jednotlivých místních národních výborů v průběhu konce války a přechodu do mírového období bylo ovlivněno rozdílným přístupem k jejich ustanovení. Během květnových událostí a v období po nich se tak můžeme setkat s několika postupy vytváření. Prvním způsobem bylo, že podoba místního národního výboru v podstatě odpovídala národnímu výboru vzniklému za války v ilegilitě; druhou možností bylo sestavení místního národního výboru na základě dohody mezi jednotlivými stranami Národní fronty během veřejného shromáždění.⁷⁶

Důležitým elementem, který ovlivňoval konstituování místních národních výborů, vytvářel zatímní předpisy a regule, bylo ministerstvo vnitra; to určovalo, jakým způsobem a s jakým rozsahem svou působnost místní národní výbory vykonávají.⁷⁷

⁷⁴ V. ČECHÁK, *Vývoj veřejné správy v ČSR a ČR (1945-2004)*, s. 50-54.

⁷⁵ A. ŠTAFL, *Národní výbory*, s. 34.

⁷⁶ Tamtéž, s. 42.

⁷⁷ Tamtéž, s. 121-129; rovněž V. ČECHÁK, *Vývoj veřejné správy v ČSR a ČR (1945-2004)*, s. 33.

Každý místní národní výbor byl po stránce vnitřní organizace rozdělen na plénium a radu. Plenární schůze byly definovány jako nejširší orgán, ze kterého vznikají složky další – již výše zmíněná rada, komise, předseda a jeho náměstkové. Na ustanovující plenární schůzi MNV došlo k volbě jeho předsedy, náměstků a tajemníka. Množství členů rady bylo stanoveno na jednu třetinu z celkového počtu členů daného MNV; např. MNV působící ve městě do 5000 obyvatel tvořený 30 členy měl radu desetičlennou. Do čela jednotlivých komisí (tedy do funkcí referentů, respektive předsedů) při MNV byli zpravidla voleni členové rady, pokud ovšem tito nebyli již dostatečně vytíženi; v tom případě pak do čela komise mohl být zvolen jiný člen MNV. Jednotlivé komise ve spolupráci s radou měly za úkol připravovat podklady a návrhy pro plénium; pokud plénium dané návrhy schválilo, byli členové rady a komisí pověřeni jejich uskutečněním.⁷⁸

Svoláváním schůzí pléna i rady MNV byl pověřen jeho předseda; ten měl zároveň za povinnost svolat do 24 h mimořádné zasedání pléna či rady, zažádala-li o to alespoň třetina členů pléna nebo rady. Schůze jednotlivých komisí byly svolávány jejich předsedy (referenty). Jak plénium, tak rada byly usnášeníschopné pouze tehdy, pokud byla přítomna více než polovina členstva. Při hlasování rozhodovala nadpoloviční většina. Z každé schůze byl vyhotoven zápis, jenž byl posléze vystaven k nahlédnutí veřejnosti; zápis byl podepisován předsedou MNV, zapisovatelem a dvěma ověřovateli v případě pléna a rady, v kontextu zápisů z jednání komisí předsedou komise (referentem) a zapisovatelem.⁷⁹

Členem místního národního výboru se mohl stát příslušník českého, slovenského či jiného slovanského národa, který dovršil 18. rok věku. Členem MNV se nemohli stát ti, co spadali do kategorií osob nespolehlivých; mezi ty patřili jedinci, kteří v době německé okupace aktivně s režimem spolupracovali, byli členy kolaborujících složek, např. Vlajky či České ligy proti bolševismu, anebo byli členy zakázaných politických stran, pro příklad uveďme stranu agrární nebo živnostenskou, kteří se nemohli prokázat aktivní činností proti okupantům.⁸⁰

Členství v MNV bylo čestné bez nároku na plat⁸¹; výjimku ovšem představovaly tzv. náhrady za ušlý zisk či mzdu v případě, že výkon funkce omezoval daného jedince v jeho zaměstnání. Níže umístěná tabulka ukazuje na příkladu náhrad pro předsedy MNV, jak se částka paušálních náhrad odvíjela od množství obyvatel obce či města, ve kterých se daný MNV nacházel.

⁷⁸ A. ŠTAFL, *Národní výbory*, s. 49-51; rovněž tak Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny státní správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, s. 444-445.

⁷⁹ A. ŠTAFL, *Národní výbory*, s. 49-51.

⁸⁰ Tamtéž, s. 43-44.

⁸¹ Tamtéž, s. 45.

Tabulka č. 1 – Náhrady pro předsedy MNV⁸²

Rozmezí obyvatel	Výše paušální náhrady (měsíčně)
Do 300	300 Kčs
300-600	400 Kčs
600-1000	600 Kčs
1000-2000	800 Kčs
2000-3000	1000 Kčs
3000-5000	1500 Kčs
5000-10 000	2000 Kčs
10 000-20 000	2500 Kčs
více než 20 000	3000 Kčs

Slib členů se skládal do rukou předsedy místního národního výboru spolu se souhlasným stanoviskem s jeho zněním, jehož obsah byl následující: „*Slibuji na svou čest a svědomí, že budu vždy věren Československé republice, že budu zachovávat všechny zákony a nařízení, plnit jako člen místního národního výboru podle nejlepšího vědomí a svědomí své povinnosti a že budu se řídit rozhodnutími místního národního výboru. Slibuji, že se nikdy nezpronevřím lidu a zásadám demokracie a že budu ve všem svém jednání dbát jen prospěchu a zájmu lidu.*“⁸³ Členství v MNV mohlo zaniknout v těch případech, kdy dotyčný člen odepřel výše uvedený slib složit anebo měl k němu nějakou výhradu, pokud se objevily okolnosti, kvůli kterým se členem stát neměl, pokud se sám funkce zřekl, neplnil-li řádně své povinnosti, nebo byl vyloučen na základě usnesení místního národního výboru většinou (dvoutřetinovou) svých členů, či pokud si jeho odvolání z funkce žádá většina občanů.⁸⁴ Uprázdňené místo obsazoval náhradník z místní organizace téže politické strany, který byl v pořadí za členem odstupujícím či odvolaným. Náhradník byl povolán předsedou místního národního výboru, a to do osmi dnů po uprázdnění místa; zároveň se ovšem tento náhradník automaticky nestával členem rady anebo komise, pokud jím jeho předchůdce byl; členem těchto orgánů se mohl stát až po standardním procesu volby. Pamatováno bylo i na případy, kdy dotyčný člen MNV nemohl po jistou dobu řádně vykonávat své povinnosti plynoucí z členství, např. z důvodu pracovní vytíženosti či nemoci. Po tuto dobu byl zastupován

⁸² A. ŠTAFL, *Národní výbory*, s. 353-354.

⁸³ SOKA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 151, kart. 3/42, sliby členů národního výboru.

⁸⁴ A. ŠTAFL, *Národní výbory*, s. 45.

náhradníkem z místní organizace politické strany, jejímž byl členem. I na náhradníka se vztahovala povinnost složit slib do rukou předsedy místního národního výboru.⁸⁵

Počet členů jednotlivých místních národních výborů byl stanoven dle množství obyvatel dané obce či města; po stránce legislativní se navazovalo na nařízení z doby první republiky, která byla po květnu 1945 doplněna směrnicemi ministerstva vnitra. Následující tabulka ukazuje přesné rozložení množství členů MNV dle počtu obyvatel obce anebo města.

Tabulka č. 2 – Počet členů MNV dle množství obyvatel obce/města⁸⁶

Rozmezí obyvatel	Počet členů MNV
do 200	9
200-500	12
500-1000	15
1000-1500	18
1500-2000	24
2000-5000	30
5000-20 000	36
20 000-50 000	42
50 000-100 000	48
více než 100 000	60

Personální složení jednotlivých národních výborů všech stupňů a jejich složek (např. komisi) často odpovídalo hektické době poválečného vývoje. Z důvodu ztrát způsobených válkou, kdy veliké množství odborníků z různých odvětví lidské činnosti o život přišlo, anebo nebyli k dispozici kvůli tomu, že se ještě nevrátili ze zajetí či emigrace, se do funkcí dostávalo mnoho těch, kteří na nové úkoly nestačili, a byli tak synonymem nekompetentnosti⁸⁷, což pochopitelně podvazovalo všeobecně přijímaný cíl co možná nejrychleji obnovit válkou

⁸⁵ A. ŠTAFL, *Národní výbory*, s. 577.

⁸⁶ Tamtéž, s. 46.

⁸⁷ Ještě po více než dvou letech od počátku změn v oblasti správy byly potíže spojené právě s častou nekompetentností představitelů jednotlivých úřadů předmětem kritiky i ze strany tehdejších politiků, např. ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny, viz O. KOUTEK, *Prokop Drtina: osud československého demokrata*, s. 237.

postižený život v zemi ve všech jeho směrech.⁸⁸ Že se nejednalo o marginální problém, dokazuje oběžník zemského národního výboru ze dne 17. července 1945; v něm je kladen důraz na to, aby zejména do komisí souvisejících s hospodářstvím byli primárně dosazováni skuteční odborníci, kteří mají s danou problematikou zkušenosti, a proto vědí, co všechno taková funkce obnáší. Na výše uvedeném příkladu obsazování komisí hospodářského významu tak byl kladen důraz na to, aby daný odborný referent byl plně zorientován v tom, podle jakých principů průmysl funguje, byl seznámen se zásadami chodu podniků, vyznal se v otázkách organizačních, výrobních, cenových anebo daňových; zároveň musel daný jedinec být státně spolehlivý a mravně bezúhonný.⁸⁹

Složení místních národních výborů bylo po volbách do Ústavodárného národního shromáždění na konci května 1946; stalo se tak na základě usnesení vlády ze dne 27. května téhož roku a směrnice ministra vnitra z 13. června, které určily, že na základě výsledků voleb do Ústavodárného národního shromáždění dojde k ustanovení obnovených národních výborů a volbě jejich složek; výsledek strany ve volbách do ÚNS tak určoval počet mandátů v rámci národních výborů jednotlivých stupňů, místní nevyjímaje. Směrnice ministerstva vnitra určovala, jak má k ustanovení obnovených MNV dojít. Na ustavující schůzi členů obnoveného MNV se tak měli dostavit noví členové, kteří do rukou stávajícího předsedy MNV složili slib; nesouhlas se zněním slibu či případné dodatky k jeho znění znamenaly odmítnutí funkce člena obnoveného místního národního výboru a zánik jeho mandátu. Po složení slibu následovala volba předsedy obnoveného MNV, jeho náměstků a členů rady. Volba byla řízena komisí, do které každá strana zastoupená v MNV vyslala jednoho zástupce. Platnost volby byla podmíněna přítomností více než poloviny členstva obnoveného MNV. Předsedou, náměstkem anebo členem rady se mohl stát jedinec starší jedenadvacet let; zdůrazněno také bylo, že v rámci jedné složky obnoveného MNV nemohou být zvoleny osoby v blízkém příbuzenském vztahu, např. manželé, sourozenci anebo rodiče a děti; pokud k podobnému případu došlo a i přes to ani jeden z dotyčných se své funkce nevzdal dobrovolně, ztratil mandát ten, který byl z dané dvojice mladší, v případě rovnosti stáří rozhodoval los. Ustanovením obnoveného MNV končila působnost dosavadního MNV se všemi jeho složkami (rady, komise). Veřejnosti měly být výsledky voleb a tudíž nová podoba obnoveného MNV dány na vědomí veřejnou vyhláškou. Nový předseda měl za

⁸⁸ O lidských, materiálních a finančních ztrátách způsobených válkou, které ztěžovaly poválečnou obnovu, stejně tak obnově samotné, více V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*, díl 2, s. 107-128.

⁸⁹ A. ŠTAFL, *Národní výbory*, s. 358-359.

povinnost do tří dnů od ustavující schůze nového MNV zaslat nadřízenému národnímu výboru, tedy okresnímu, výpis ze zápisu o ustavující schůzi a opis vyhlášky o výsledku voleb. Proti volbám jednotlivých složek obnovených MNV se bylo možno odvolat, a to písemně do osmi dnů od vyhlášení výsledků voleb; definitivní stanovisko pak určil nadřízený národní výbor, v tomto případě okresní.⁹⁰

2.3 Správní komise

Dekret prezidenta, vydaný 4. prosince 1944, týkající se vzniku a formování národních výborů jako nositelů nové státní správy na území Československa, určoval mimo jiné i to, jak má být postupováno v případě, že se v daném místě vzhledem k převažujícímu množství „*státně nespolehlivého obyvatelstva*“ nedá vytvořit národní výbor.⁹¹ Za takové situace měly být zřizovány tzv. správní komise v čele s komisařem. Existence a působnost správních komisí byla definována jako dočasná, po dobu nutnou k zajištění státní správy v daných oblastech a umožnění přechodu k ustanovení národních výborů. Správní komise vznikaly pouze ve dvou stupních; existovaly tak správní komise místní a okresní.⁹² Počet členů se v případě místních správních komisí pohyboval od tří po šest, v případě okresních od šesti do dvanácti; jmenování členů bylo v gesci ministerstva vnitra. Pravomoci byly podobné pravomocím uděleným národním výborům. Pro spolupráci si správní komise měly vybírat jedince státně spolehlivé, aniž by tito měli možnost účastnit se na rozhodovacích procesech.⁹³

⁹⁰ A. ŠTAFL, *Národní výbory*, s. 300-322.

⁹¹ Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny státní správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, s. 443-444.

⁹² A. WIEDEMANN, „*Pojď s námi budovat pohraničí!*“, s. 49.

⁹³ A. ŠTAFL, *Národní výbory*, s. 70-71.

3. Místní organizace ČSNS Doksy – vznik, formování, aktivita

3.1 Vznik

K prvním krokům vedoucím k ustanovení místní organizace dokských národních socialistů začalo docházet v průběhu léta 1945. V červenci se do Doks vrátil učitel Josef Dušátko⁹⁴, který uplynulé roky strávil v Divišově u Benešova; ten se pro něj stal po jeho odchodu z rozbouraného pohraničí roku 1938 novým domovem; léta okupace zde prožil jako ředitel místní školy.⁹⁵ Tak jako jiní se ale po skončení války rozhodl vrátit do svého původního domova; prakticky záhy po svém návratu do Doks začal promýšlet ustanovení místní organizace Československé strany národně socialistické.⁹⁶

Prvním reálným krokem v této snaze bylo odeslání dopisu na obvodní stranický sekretariát do České Lípy 13. srpna 1945, v němž Dušátko informuje o záměru založit místní organizaci a zároveň se ptá, jak má dále v procesu zakládání místní organizace postupovat. Vedle toho přibližuje stav formování ostatních politických stran v Doksech, které byly v procesu budování místních organizací dále.⁹⁷ Odpovědi se Dušátko dočkal po dvacátém srpnu; tajemník Zálabský z České Lípy vyjádřil potěšení nad jeho snahou vybudovat v Doksech místní organizaci a přislíbil, že jej osobně navštíví, do Doks přijede, a vezme s sebou propagační materiál. Zálabský neopomněl připomenout, že politické strany v nových poměrech poválečného Československa budou hrát větší roli, než kdy předtím: „...*je veškerý veřejný život opřen o politické strany a tudíž je naší povinností mravní a morální budovat tyto strany, abychom prostřednictvím jejich zúčastnili se výstavby našeho demokratického státu.*“⁹⁸

Několik dní na to byl 27. srpna ustanoven desetičlenný akční výbor, jehož složení zachycuje níže umístěná tabulka.

⁹⁴ Josef Dušátko, narozený 19. 2. 1894, působil jako ředitel zdejší měšťanské školy již v předválečném období. Byl rovněž aktivní v komunitě české menšiny; mj. se angažoval v procesu zhotovení sochy básníka K. H. Máchy a působil jako předseda Místní osvětové komise. O tom T. NOVÁK, *Doksy. Retrospektivní průvodce 1843-1989*, s. 70 a 75.

⁹⁵ Dušátko nebyl jediným národním socialistou, který se po skončení války vydal z Divišova na sever Čech; v dopise z 13. 8. 1945 určeném pro krajský sekretariát mj. upozorňuje na to, že v České Lípě jako veterinář působí jeho stranický kolega z Divišova MVDr. Karel Dvořák, viz SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 9, kart. 1.

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Tamtéž, odpověď tajemníka Zálabského z 20. 8. 1945.

Tabulka č. 3 – Složení Akčního výboru ČSNS Doksy působícího od 27. srpna 1945⁹⁹

Jméno	Povolání
Josef Dušátko	ředitel měšť. školy
Oldřich Hejl	traťmistr ČSD
František Nerud	zaměstnanec pošty
Karel Picka	zaměstnanec ČSD
František Kadič	truhlář
Jiří Král	hostinský
Vlastimil Severa	řídící učitel
Josef Hýbner	dělník
Karel Jalovecký	zaměstnanec ČSD
Josef Hradec	účetní

Akční výbor pracoval na dalších úkolech a opatřeních vedoucích ke zformování se jako klasická místní organizace; ve stejný den bylo členy strany 34 lidí z řad místního obyvatelstva, z toho 21 mužů a 13 žen.¹⁰⁰ V průběhu první poloviny září proběhlo několik schůzek prozatímního členstva a vedení, na kterých se ujasňoval další postup a technické otázky ohledně ustanovení místní organizace; v této době měla rodící se organizace dokských národních socialistů něco málo přes padesát členů. I přes výslovné upozorňování Dušátka na nutnost co nejširší účasti členstva na schůzích, se těchto schůzí a přípravných zasedání pravidelně účastnila pouze třetina prozatímní členské základny.¹⁰¹

Ustavující zasedání proběhlo dne 22. září 1945 v sálu restaurace „U jelena“, která se do budoucna měla stát jedním z hlavních míst k pořádání schůzí nejen dokských národních socialistů, nýbrž i ostatních stran a sdružení působících ve městě. Ustavující schůze se účastnili nejen činitelé-spolustraníci z jiných místních organizací, např. z Dubé, ale také zástupci ostatních politických stran, korporací a sdružení vyvíjejících v Doksech aktivitu: pro příklad uveďme delegáty KSČ, ČSSD, Svazu české mládeže, Svazu zemědělců, Ústředního svazu odborů, Národního tělovýchovného výboru, Yacht klubu, Junáku, SNB, divadelního

⁹⁹ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 9, kart. 1, složení Akčního výboru ČSNS Doksy z 27. 8. 1945 zaslané dopisem Okresní správní komisi v Dubé.

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Tamtéž, zápisy ze schůzí uskutečněných 6. a 10. 9. 1945.

spolku K. H. Máchy anebo místní fary.¹⁰² Celkově bylo pozváno 23 sdružení, korporací a politických stran, které v Doksech působily, přičemž ustavujícího zasedání se zúčastnili zástupci 15 z nich.¹⁰³ ¹⁰⁴ Na programu bylo zahajovací slovo důvěrníka místní organizace, několik řečnických příspěvků a volby do orgánů, jejichž prozatímní obsazení mělo vydržet pouze do únorové valné schůze. V archivním fondu se zachoval koncept úvodního projevu důvěrníka Dušátky, v němž připomínal svoje předválečné působení v Doksech, vyjadřoval vděk prezidentu Benešovi za jeho válečné působení a snažení, na prvním místě ocenil osvobozovací boje vedené Rudou armádou, a teprve poté zmínil roli tzv. západních spojenců, kteří podle něj svým bojem proti Hitlerovi odčinili vlastní podíl na Mnichovu, a také zdůraznil, že se čs. společnost nyní musí oprostít od chyb minulosti včetně „*planých řečí a bezduchých frází*“.¹⁰⁵ Z ustavující schůze byla rovněž zaslána zdravice prezidentu republiky. Kancelář prezidenta republiky prostřednictvím vedoucího politického odboru Jana Jíny na ni odpověděla až 13. listopadu: „*dík za pozdravný projev z ustavující schůze a za slova uznání jeho [prezidentovy, pozn. aut.] práce v zahraničí a doma*“.¹⁰⁶

3.2 Zázemí

Proces zabavování majetku a nemovitostí, který započal během revolučních dní května roku 1945, pokračoval i v následujících měsících. Jedním z kamínek mozaiky těchto majetkových přesunů, pro něž se synonymem stalo slovní spojení národní správa či správce, se staly i majetkové přesuny do rukou politických stran a sdružení, jež v poválečném Československu působily. Tyto zábory se týkaly jak majetků těch, kteří spadali do skupiny zrádců a kolaborantů z řad českého a slovenského obyvatelstva, tak těch, již byli příslušníky neslovanských etnik, tzn. etnik Němců a Maďarů, a kteří byli zbaveni československého státního občanství.¹⁰⁷ Výjimku z tohoto netvořily ani severočeské Doksy. Místní organizace národních socialistů podala dne 1. září 1945 žádost na bytový referát dokské správní komise

¹⁰² SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 9, kart. 1, seznam pozvaných zástupců.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Z řad členstva MO ČSNS Doksy, které v době ustavujícího zasedání čítalo více než 50 členů, se tohoto zasedání účastnilo 39 členů, viz SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 9, kart. 1, prezenční listina členů z ustavujícího zasedání.

¹⁰⁵ Tamtéž, zachovaný koncept Dušátkova projevu.

¹⁰⁶ Tamtéž, odpověď kanceláře prezidenta republiky prostřednictvím kanceláře Jíny ze dne 13. 11. 1945.

¹⁰⁷ K tomu více např. V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské a sociální dějiny Československa*, díl 2, s. 71-75; základ k těmto procesům a změnám tvořily pasáže v tzv. Košickém vládním programu, viz *Program první domácí vlády republiky*, s. 18.

ohledně přidělu nemovitosti čp. 1 ve Starých Splavech¹⁰⁸; 12. září zažádala o nemovitost čp. 419 v Doksech rovněž k přidělu do národní správy.¹⁰⁹ V obou žádostech je zdůrazněno, že doposud dokští národní socialisté žádnou budovou, která by mohla sloužit jako jejich zázemí, nedisponují. Stalo se tak v rámci přípravných prací k ustanovení místní stranické organizace, kdy nově vzniklá stranická buňka potřebovala zázemí pro sekretariát a vlastní potřeby. Dům čp. 1 ve Starých Splavech, který dříve patřil Němci Justinu Löschnerovi, byl dokským bytovým referátem dne 6. 9. 1945, tedy necelý týden po zaslání žádosti, dán do národní správy Josefu Dušátkovi, důvěrníkovi formující se místní organizace národních socialistů. Národní správa nad domem čp. 419 v Doksech byla udělena na jméno jeho spolustraníka Oldřicha Hejla.

Místní organizace ČSNS Doksy tak pro své účely disponovala dvěma nemovitostmi, jednou v Doksech, druhou ve Starých Splavech. Zejména ta ve Starých Splavech s čp. 1 se v roce 1946 stala pro místní organizaci předmětem rozmlůvky s dokskými komunisty. Ti na přelomu ledna a února 1946 počali národním socialistům vytýkat, že dům držený v národní správě národním socialistou Josefem Dušátkem je dlouhodobě nevyužívaný.¹¹⁰ To, že budova skutečně nebyla plně využívána, a také to, že o ni i přes to nechtěli dokští národní socialisté přijít, svědčí nejlépe obsah dopisu, kterým se obrátili o pomoc na ústředí strany v Praze. V něm pražské ústředí žádají o potvrzení, že daná budova bude sloužit místní organizaci k ideovému školení; zároveň v dopise upozorňují, že komunisté mají v Doksech a Starých Splavech zabrány budovy také, navíc mnohem „lukrativnější“: „*KSČ hned v prvních měsících po válce zabrala pro školící potřeby překrásný objekt v bývalé SA Schule¹¹¹ u Máchova jezera...*“¹¹² Problém s budovou ve Starých Splavech se však táhl i nadále. Další posun přinesl až duben 1946, kdy na schůzi místní organizace dokských národních socialistů bylo

¹⁰⁸ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 22, kart. 2, žádost o přiděl domu čp. 1 určený správní komisi/bytovému referátu v Doksech ze dne 1. 9. 1945.

¹⁰⁹ Tamtéž, žádost o přiděl domu čp. 419 určený správní komisi/bytovému referátu v Doksech ze dne 12. 9. 1945; v žádosti mimo jiné stojí: „*protože strana dosud žádný dům v Doksech nevlastní a jelikož pochopitelně nějakého střediska potřebuje, věříme...*“

¹¹⁰ Tamtéž, dopis dokských národních socialistů zasláný 3. 2. 1946 ústředí strany v Praze.

¹¹¹ Během jara 1945 probíhal v rámci zmiňované SA Schule ve Starých Splavech nacisty organizovaný výcvik budoucích záškodnických jednotek, tzv. Werwolfů, viz Tom NOVÁK, *Doksy. Retrospektivní průvodce 1843-1989*, Doksy 2016, s. 84.

¹¹² SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 22, kart. 2; palčivost případu lze dokumentovat i na tom, že sám důvěrník Dušátko nabídl ústředí telefonní kontakt do zdejší měšťanské školy, kde pracoval jako její ředitel. Navíc dokští národní socialisté operovali i s faktem, že by nad nimi v této záležitosti mohl podržet ochrannou ruku nově zvolený předseda OSK v Dubé, národní socialista Karel Tichý, který byl ve fci předsedy OSK v Dubé od 30. 1. 1946, viz SOKA Česká Lípa, f. ONV Dubá 1945-49, inventář, s. 6, nebo blahopřejný dopis dokských národních socialistů k jeho zvolení z 15. 2. 1946, f. MěNV Doksy, inv. č. 13, kart. 1.

dne 2. dubna rozhodnuto, že se do čp. 1 ve Starých Splavech nastěhují rodiny dvou členů, Tieftrunka a Koupala; v Koupalově případě bylo rozhodnutí zdůvodněno tím, že doposud bydlí se svou rodinou ve vlhkém bytě.¹¹³ Situace se opět změnila v červnu, kdy došlo k dohodě MO ČSNS Doksy a MNV Doksy o tom, že se dokská organizace národních socialistů vzdá národní správy nad touto budovou.¹¹⁴ O rok později přišla MO ČSNS Doksy i o druhou budovu. Takový stav byl ovšem pro potřeby místní organizace naprosto katastrofální; proto znovu požádala o národní správu nad dvěma nemovitostmi v Doksech, konkrétně se jednalo o čp. 299, které dokští národní socialisté přebrali do národní správy od Františka Maláta¹¹⁵, a čp. 55, jehož dřívějším národním správcem byl Ladislav Vůček.¹¹⁶ Že si dřívější národní správci dali zvláště záležet na tom, aby dokským národním socialistům ze zařízení obou nemovitostí nic nezůstalo, svědčí nejlépe žádost z ledna 1948 zasláná krátce po procesu předání objektů do národní správy, ve které žádají MNV o udělení povolení pro přesun částí ze soukromého majetku členů místní organizace do zmíněných budov, jelikož jim v obou nemovitostech „*zbyly pouze prázdné stěny*“. Žádost byla podána z toho důvodu, že dle hlášení místního rozhlasu nebyl ve městě povolen přesun ani soukromého majetku bez předem schválené žádosti.¹¹⁷

Vedle těchto nemovitostí využívali dokští národní socialisté k pořádání svých schůzí a akcí také prostory několika ve městě umístěných restaurací a hotelů. Jednalo se zejména o sály „Grand hotelu“ a restaurace „U jelena“. Nutno podotknout, že tyto prostory nevyužívali pouze dokští národní socialisté, nýbrž že sloužily pro schůze a akce pořádané i jinými politickými stranami a sdruženími či korporacemi v Doksech působícími.¹¹⁸

3.3 Členstvo

Československá strana národně socialistická patřila mezi ty politické strany, které v rámci svého členstva používaly specifická oslovení; členové dané politické strany se tak navzájem oslovovali ustáleným oslovením v mužské a ženské variantě. Spoustě dosud žijících pamětníků období komunismu již zřejmě nikdy nevymizí z paměti oslovení „soudruhu“, příp.

¹¹³ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 1, kart. 1, zápis ze schůze dne 2. 4. 1946.

¹¹⁴ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 22, kart. 2, rozhodnutí MNV Doksy o zproštění národní správy ze dne 11. 6. 1946.

¹¹⁵ Tamtéž, zápis MNV Doksy o předání budovy ze dne 19. 11. 1947.

¹¹⁶ Tamtéž, zápis MNV Doksy o předání budovy ze dne 22. 11. 1947.

¹¹⁷ Tamtéž, žádost MO ČSNS Doksy zasláná MNV Doksy ze dne 7. 1. 1948.

¹¹⁸ Viz pozvánky na akce zachované ve složce „Korespondence přijatá od jiných společenských organizací a politických stran“, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 20, kart. 2; nebo „Akce pořádané MO strany...“, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 15, kart. 2.

„soudružko“; méně lidí již ví, že oslovení „soudruhu“ či „soudružko“ používala po léta i jiná politická strana než pouze ta komunistická, a to sociální demokracie. Národní socialisté se přiklonili k oslovení „bratře“ a „sestro“, což vycházelo ze zvyku členů tělovýchovné organizace Sokol, se kterou měli českoslovenští národní socialisté tradičně silné vztahy. Výjimkou v oslovování „bratře“, popř. „sestro“ nebyli ani dokští národní socialisté, kteří toto oslovení používali i ve vzájemné korespondenci a písemnostech.

Jak bylo zmíněno v podkapitole o vzniku MO ČSNS Doksy, první garnitura prozatímního členstva se začala formovat v průběhu července 1945; jednou z prvních členek byla např. „sestra Jiřina Lukášková“, která do strany vstoupila 1. července 1945.¹¹⁹ Každý zájemce o vstup do ČSNS musel vyplnit přihlášku; ta obsahovala vedle kolonek pro vyplnění jména, bydliště, místa a roku narození, profese, členství v závodní organizaci, dříve anebo v současnosti zastávaných veřejných funkcí, bývalých členství v jiných politických stranách i následující znění přísahy, kterou každý uchazeč o členství ve straně musel stvrdit svým podpisem: „*Prohlašuji, že souhlasím s programem a zásadami čs. str. nár. socialistické, a budu čestně plnit všechny povinnosti z členství vzniklé. Současně prohlašuji, že jsem nikdy nebyl členem žádné fašistické organizace a také jsem s nimi nespolupracoval.*“¹²⁰

Do řad dokských národních socialistů vstoupilo do momentu jejich oficiálního ustanovení 22. září 1945 zhruba 50 zdejších obyvatel.¹²¹ V období následujícím počet členstva rostl až do momentu svého zenitu, který nastal v průběhu let 1946/1947, kdy se počet členů MO ČSNS Doksy ustálil zhruba na 140 členech, mezi nimiž bylo 69 žen a 72 mužů.¹²² Že snaha přilákat do řad dokských národních socialistů co možná nejvíce nových členů často znamenala i přijetí sociálně slabších a méně vzdělaných lidí, což úrovni a aktivitě členstva dokských národních socialistů jistě nepomohlo, ilustrují nejlépe dopisy z února a března 1948 o výstupech ze strany; např. Bohumil Vaníček svoje rozhodnutí zdůvodňoval následovně a zcela lakonicky: „...*bily jsme sklamáni a strácíme důvěru.*“¹²³

V socio-ekonomické stratifikaci členstva dominovaly dvě skupiny. První byla tvořena jedinci, kteří byli označováni jako „příslušníci rodin“ – sem patřili zejména ženy v domácnosti anebo penzisté. Druhá byla reprezentována zhruba stejným množstvím členů, kteří spadali do skupiny zahrnující ty, jejichž měsíční příjem se pohyboval v úrovni mezi

¹¹⁹ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 14, kart. 1, dle zachovaných členských průkazů.

¹²⁰ Tamtéž, znění přísahy dle zachované přihlášky do strany.

¹²¹ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 9, kart. 1, pozvánka na ustavující schůzi zasláná na okresní sekretariát strany ze dne 6. 9. 1945; k tomuto datu měli dokští národní socialisté 51 členů.

¹²² SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 14, kart. 1, rozvrstvení členstva pro výběr příspěvků, rok 1947.

¹²³ Tamtéž, dopis manželů Vaníčkových ze dne 27. 2. 1948 o vystoupení z MO ČSNS Doksy.

dvěma až čtyřmi tisíci Kčs, a který v kontextu tehdejších příjmových hladin můžeme označit jako mírně podprůměrný či průměrný.¹²⁴ Zbytek, zhruba čtvrtina členstva, byl tvořen těmi, jejichž měsíční příjem přesahoval 4000 Kč; mezi tyto patřil i důvěrník dokských národních socialistů, ředitel měšťanské školy Josef Dušátko. Jedinců, jejichž příjem přesahoval částku 6000 Kčs měsíčně, a které tedy můžeme označit za jedince s vynikajícím finančním zázemím, měli dokští národní socialisté mezi sebou naprosté minimum.

Tabulka č. 4 – Rozdělení členů MO ČSNS Doksy dle měsíčního příjmu¹²⁵

Skupina A (příslušníci rodin)	Skupina B (2000- 4000 Kčs)	Skupina C (4000- 6000 Kčs)	Skupina D (nad 6000 Kčs)
55	56	21	3

Členstvo MO ČSNS Doksy můžeme rozdělit ještě dle klíče profesního. Jeho uplatněním zjistíme, že významné zastoupení mezi dokskými národními socialisty měl školní personál jak učitelských tak neučitelských pozic, zaměstnanci Československých drah, zaměstnanci poštovního úřadu, a úředníci celkově; to platí zejména pro zastoupení v řídicích orgánech místní organizace. Mezi další, již méně zastoupené profesní skupiny patřili živnostníci či kvalifikovaní dělníci. Obecné rozdělení členstva dle typu profese předkládá následující tabulka.

Tabulka č. 5 – Rozdělení členstva MO ČSNS Doksy dle profese na základě údajů z prosince 1946¹²⁶

Typ profese	Počet členů MO ČSNS Doksy této profese
Dělníci	10
Zřízenci	12
Zemědělci	2
Živnostníci	11
Úředníci	38
Jiné	64

¹²⁴ V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské a sociální dějiny Československa*, díl 2, s. 209-210.

¹²⁵ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 14, kart. 1, zachovaný dokument nazvaný „Rozvrstvení bratří a sester podle přibližného příjmu“, bez bližší datace.

¹²⁶ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 1, kart. 1, zápis ze schůze dne 5. 12. 1946.

V komparaci s profesním rozvrstvením členstva strany jako celku lze dojít k závěru, že podobně jako tomu bylo v rámci členstva celkově, i mezi dokskými národními socialisty tvořili podstatnou část členstva státní zaměstnanci, zejména pedagogové, úředníci a železničáři; zastoupení dělnictva a zemědělců bylo výrazně menší, podobně jako tomu bylo v případě členstva strany jako celku.¹²⁷ Specifikem členstva dokské místní organizace ovšem bylo markantní zastoupení zaměstnanecky neproduktivních v kategorii „jiné“, kam spadali příslušníci rodin, tzn. zejména manželky a penzisté.

Zároveň při pohledu do členských řad MO ČSNS Doksy můžeme konstatovat, že mezi členstvem se nacházelo nemálo manželských dvojic, pro ilustraci jmenujme např. manžele Hejlovy, Hnátkovy, Líznerovy, Nerudovy, Jakubcovy, Kindlovy, Vaničkovy nebo Kundrátovy.¹²⁸

Nedílnou součástí příslušenství k určité politické straně byl vždy členský průkaz. V případě národních socialistů byly dřívější varianty členských legitimací od konce roku 1946 nahrazovány novými.¹²⁹ Nové stranické legitimace opatřené pozměnou grafikou, s jejichž distribucí začalo ústředí na přelomu prosince 1946 a ledna 1947, obsahovaly na zadní straně propagační text ve formě krátkého historického exkurzu do vývoje strany a nastínění současných programových priorit: „...*Do roku 1918 vedla strana boj za politickou národní neodvislost, v Masarykově republice stála důsledně za státní myšlenkou, za okupace její stoupenci pracovali na všech frontách odporu proti německým vetřelcům. Dnes jako druhá největší složka Národní fronty se dala cele do služeb pro znovuvybudování neodvislého československého státu. Jejím cílem je republika národní, demokratická a socialistická, právní bezpečnost pro každého občana a občanku, svoboda svědomí a slova tištěného i mluveného, zvýšení kulturní úrovně celého národa. Majíce неотřesitelnou víru v naše tradiční bratrství, budeme vždy tak jako od počátku nesmlouvavě národní, socialisté pevní a Slované příkladní. Na naší straně je právo a pravda. Pravda vítězí!*“¹³⁰

Kromě členských průkazů bylo další formou příslušenství ke straně nošení odznaků. Na ty byl v interních dokumentech kladen poměrně velký důraz: „*Každý člen nosí odznak!*“

¹²⁷ J. MALÍŘ – P. MAREK a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*, s. 1150.

¹²⁸ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 14, kart. 1, dle zachovaných členských průkazů.

¹²⁹ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 26, kart. 2, výtisk vnitrostranického periodika Hospodářsko-finanční služby ČSNS pro období zimy 1946/47.

¹³⁰ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 14, kart. 1, dle zachovaných členských průkazů, zadní strana.

Členům strany bylo doporučováno, aby stranický odznak nosili jak na civilním obleku, tak pracovním oděvu v zaměstnání. Cena takového odznaku byla 15 Kčs.¹³¹

Vedle členských průkazů a stranických odznaků byla za formu sounáležitosti ke straně považována i účast na schůzích členstva místní organizace; důvěrník Dušátko apeloval na členy, aby tyto schůze poctivě a v hojném počtu navštěvovali¹³², což se ovšem za celou dobu existence místní organizace mezi roky 1945-1948 u řadového členstva s odezvou nesetkalo.¹³³ Členské schůze se zřejmě kvůli pracovnímu vytížení důvěrníka Dušátky a zbylých čelních představitelů místní organizace konaly až v pozdních večerních a nočních hodinách (často končily až kolem půlnoci¹³⁴), což na řadové členy jako motivační argument navštěvovat tyto schůze zřejmě nepůsobilo. Do léta 1947 se členské schůze konaly každý týden; na schůzi 12. srpna bylo ovšem rozhodnuto o prodloužení periodicity na dva týdny.¹³⁵ Za tímto rozhodnutím umenšit počet schůzí na polovinu můžeme tušit již několikrát zmíněnou malou aktivitu členstva, minimální zájem o účast na schůzích, popřípadě ještě pracovní zaneprázdněnost důvěrníka Dušátky, který si na přepracovanost stěžoval i krajskému sekretariátu.¹³⁶

Běžnou součástí záležitostí týkajících se členstva každé politické strany jsou změny v členské základně. V rámci MO ČSNS Doksy docházelo ke dvěma typům „pohybu“ členstva. Prvním bylo přehlašování si příslušnosti k jiné místní organizaci; stávalo se tak zejména při změně bydliště, tedy v těch případech, kdy se daný jedinec do Doks přistěhoval, a zažádal o změnu příslušnosti ke zdejší MO, anebo se naopak z Doks vystěhoval jinam, a žádal ukončení příslušnosti k dokské MO, aby se mohl stát členem MO v místě nového bydliště. Pro oba případy můžeme uvést konkrétní příklad. Na začátku října 1946 informoval dokské národní socialisty hajný Jaroslav Ehrlich, že se po přestěhování chce přehlásit do zdejší MO

¹³¹ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 17, kart. 2, pokyny od krajského sekretariátu z 25. 2. 1946.

¹³² SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 11, kart. 1, pozvánka na členskou schůzi dne 4. 11. 1945: „...aby každý se snažil konat svou povinnost vůči straně...“ Dle prezenční listiny na této schůzi i přes zmíněnou výzvu bylo přítomno pouze 11 členů. Nebo důrazná výzva k co možná nejširší účasti při členské schůzi konané téměř dva měsíce dříve: „Účast všech členů bezpodmínečně nutná, a to v zájmu vlastním i strany...“, SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 9, kart. 1, pozvánka na členskou schůzi dne 10. 9. 1945.

¹³³ Dle prezenčních listin k jednotlivým členským schůzím, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 1, kart. 1.

¹³⁴ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 1, kart. 1, dle zápisů ze schůzí, které obsahovaly informaci o hodině zahájení a ukončení schůze.

¹³⁵ Tamtéž, zápis ze schůze uskutečněné dne 12. 8. 1947; zde je ovšem nutno zmínit, že dle nového organizačního řádu schváleného v březnu 1947 se členské schůze tak často konat nemusely; v organizačním řádu je stanovena periodicita klasických členských schůzí na jednu za měsíc, viz *Organizační řád Československé strany národně socialistické schválený na XIV. valném sjezdu dne 1. března 1947*, Praha 1947, s. 18.

¹³⁶ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 12., kart. 1, dopis krajskému sekretariátu z jara 1947; „...jsme všichni zapřaženi od 7. ráno do půlnoci téměř každý den! Jsem starý hraničář, ale tolik jsem se nenadřel, jako po revoluci, vrátiv se... Tady u nás je tolik překážek, že nezasvěcenci se nikdy o tom nezdálo, věř...“

s tím, že dříve příslušel k MO ČSNS ve Stříbrné Lhotě u Mníšku pod Brdy.¹³⁷ Opačný případ, kdy se člen dokské místní organizace přestěhoval někam jinam, a chtěl se stát členem místní organizace strany v místě svého nového bydliště, nastal např. u manželů Sudových, kteří se přestěhovali z Doks do Prahy; místní organizace Prahy XII tak kontaktovala dokské národní socialisty a informovala je o přestoupení manželů Sudových do zmíněné místní organizace.¹³⁸ Druhým „pohybem“ členstva bylo vystoupení ze strany; pokud vynecháme hromadné vystupování z MO ČSNS Doksy po únorových událostech roku 1948, kterému bude věnována pozornost později, stávalo se tak často z důvodu přestoupení do jiné politické strany; nutno podotknout, že se tak v případě dokských národních socialistů často nestávalo; tento typ „pohybu“ členů můžeme ilustrovat na příkladu Vladimíra Novotného, povoláním kinooperátéra, jenž dne 28. června 1947 zaslal sekretariátu MO ČSNS Doksy svoje rozhodnutí ze strany vystoupit, jelikož se rozhodl pro členství v Československé straně lidové.¹³⁹

Z dochovaných archiválií lze usoudit, že podstatná část členstva MO ČSNS Doksy měla od samého počátku potíže s členskou disciplínou, viz již zmíněná třetinová účast na přípravných zasedáních předcházejících samotnému ustanovení MO; ani na následujících pravidelných schůzích již ustanovené MO se disciplína ohledně docházky příliš nezlepšila. To, že členstvo MO ČSNS Doksy „dobrovolnou stranickou aktivitou“ i přes opakované výzvy k opaku příliš nehyřilo, a vyvíjelo aktivitu spíše až po upozorněních a urgencích, bylo jedním z jeho signifikantních znaků. Pasivita se týkala i odboru mladých, kteří se stali i předmětem kritiky důvěrníka Dušátka, a pro jejichž činnost máme naprosté minimum zpráv.¹⁴⁰ Svým způsobem jedinou skutečně aktivní postavou, která rozhýbávala zdejší národní socialitu, byl Josef Dušátko, jenž stál v čele samotné MO od samého začátku, a kterou můžeme považovat za jeho „dítě.“ Jelikož byl ale Dušátko zároveň ředitelem zdejší měšťanské školy a k tomu zastával ještě funkce v rámci dokského MNV, příliš času na ovlivňování poměrů panujících v MO tak neměl, a nikdo jiný toho zřejmě schopen nebyl. Tyto poměry lze nejlépe ilustrovat na případu, kdy původně byl Josef Dušátko pověřen přednesením referátu o programu své strany v rámci přednášky, kterou organizovala dokská pobočka Dělnické akademie; Dušátko

¹³⁷ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 14, kart. 1, přihláška Ehrlicha ze dne 1. 10. 1946.

¹³⁸ Tamtéž, zpráva od MO ČSNS Praha XII požadující vyškrtnutí manželů Sudových ze dne 23. 1. 1948.

¹³⁹ Tamtéž, dopis Vladimíra Novotného o vystoupení ze strany z 28. 6. 1947.

¹⁴⁰ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 1, kart. 1, zápis ze schůze 13. 11. 1946. Právě kvůli neaktivitě odboru mladých sešlo např. z chystané návštěvy kolegů z nedaleké Bělé pod Bezdězem. Zmiňovaná pasivita dokského odboru mladých je paradoxní zejména proto, že v kontextu strany jako celku byl právě odbor mladých jeden z nejaktivnějších a nejnadšenějších, viz J. MALÍŘ – P. MAREK a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*, s. 1148.

zřejmě z důvodu zaneprázdněnosti byl nucen svou účast zrušit, a mezi ostatními členy MO se nenašel nikdo, kdo by byl ochoten referát přednést místo něj.¹⁴¹ Navíc mezi členstvem nebyl valný zájem ani o propagační materiály vydávané ústředními orgány, které měly za cíl zvětšit povědomí členstva o principech a fungování strany; 29. listopadu 1946 ve zprávě určené okresnímu sekretariátu v Dubé píše důvěrník dokských národních socialistů Dušátko, že zbylé brožury o samosprávě zasílají zpět, jelikož o ně není zájem.¹⁴² Paradoxní přitom je, že se tak stávalo v době, kdy ústředí žádalo po všech stupních stranické hierarchie zvýšenou aktivitu členstva.¹⁴³ Dalším příkladem laxního přístupu je dlouho se táhnoucí zajištění zhotovení vývěsní skříně pro propagační materiál místní organizace, k jejíž realizaci se přistoupilo až po udivených dotazech Doksy navštěvujících spolustraníků z ostatních místních organizací, zda se ve městě vůbec nějaká místní organizace strany nachází.¹⁴⁴ Výkladní skříňka, z rozhodnutí členů místní organizace umístěná do zahrady u domu čp. 419, byla k dispozici až od ledna 1948.¹⁴⁵

3.3.1 Obsazení funkcí v MO ČSNS Doksy

Na schůzi dne 22. září 1945 bylo zároveň s oficiálním ustanovením místní organizace jmenováno i její první vedení. Důvěrníkem se stal Josef Dušátko, prvním místopředsedou Oldřich Hejl, druhým místopředsedou Františka Brožová, jednatelem Josef Hnátek a pokladníkem Karel Plicka; kromě toho došlo k obsazení dalších funkcí, jako např. revizorů účtů, pozic jednotlivých referentů či členů výborů.¹⁴⁶ K dalším personálním změnám v orgánech MO ČSNS Doksy došlo v únoru 1946, jejichž podobu přibližuje níže umístěná tabulka.

¹⁴¹ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 1, kart. 1, zápis ze schůze 29. 1. 1946; referát místo Dušátky musel nakonec přednést pracovník českolipského sekretariátu, viz f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 15, kart. 2, oznámení o přednášce ze dne 14. 3. 1946.

¹⁴² SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 22, kart. 2, zpráva okresnímu sekretariátu v Dubé ze dne 29. 11. 1946.

¹⁴³ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 7, kart. 1, „Plán na prohloubení org. činnosti pro podzimní a zimní období 1946“ zaslaný krajským sekretariátem.

¹⁴⁴ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 1, kart. 1, zápis ze schůze 12. 8. 1947.

¹⁴⁵ Tamtéž, zápis ze schůze 13. 1. 1948.

¹⁴⁶ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 9, kart. 1, ustavující schůze dne 22. 9. 1945.

Tabulka č. 6 – Obsazení funkcí MO ČSNS Doksy po valné schůzi dne 5. 2. 1946¹⁴⁷

Funkce	Jméno, příp. povolání
Důvěrník	Josef Dušátko, řed. měšť. školy
První místopředseda	Oldřich Hejl, traťmistr
Druhý místopředseda	Františka Brožová, vedoucí kuchyně
Jednatel	Josef Hnátek, učitel
Vzdělavatel	Vlastimil Severa, říd. učitel
Pokladník	Karel Plicka, výpravčí
Zapisovatel	Václav Fišer, učitel
Členové výboru	Karel Tichý, architekt, stavitel
	Rudolf Lízler, klempíř
	Miroslav Burghardt, pošt. úředník
	Alois Rylich, zaměstnanec ČSD
	Jaroslav Plachý, rolník
	Karel Jelínek, zámečnický mistr
Náhradníci	František Nerud, pošt. zaměstnanec
	Rudolf Minks, pošt. zaměstnanec
	Jiří Anděl, výpravčí
Referent živnostenský	František Kadič, truhlář
Referent zemědělský	Jaroslav Plachý, rolník
Předsedkyně žen	Marie Jakubcová, choť cestáře
Revizoři účtů	Václav Fišer, učitel
	Jiří Král, hoteliér
Novinový zpravodaj	Rudolf Lízler, klempíř
Předseda mladých	Marcel Antoš, úředník
Jednatel mladých	Josef Hradec, úředník
Pokladník mladých	Dagmar Blahoutová, úřednice spořitelny

Obsazení funkcí pro rok 1947 bylo určeno na schůzi dne 5. 12. 1946; k personálním změnám oproti minulému složení došlo pouze u několika pozic. Funkce druhého místopředsedy zanikla, na pozici jednatele byl učitel Josef Hnátek vystřídán poštovním úředníkem Miroslav Burghardtem, pokladníkem místo výpravčího Karla Plicky se stal hoteliér Jan Kroutvar, a zapisovatelem pracovník pojišťovny František Šubrt, který nahradil učitele Václava Fišeru.¹⁴⁸

Do závěrečného období své existence vstoupila MO v personálním složení orgánů, které zachycuje následující tabulka; nutno připomenout, že poslední valná schůze se konala v atmosféře opětovného budování zázemí strany způsobeného přesídlením do před nedávnem

¹⁴⁷ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 13, kart. 1, listina s výsledky voleb do funkcí místní organizace ze dne 5. 2. 1946.

¹⁴⁸ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inventář, s. 3.

přidělených objektů, na jejichž vnitřním vybavení se museli podílet členové MO poskytnutím kusů zařízení a nábytku z vlastního majetku.¹⁴⁹

Tabulka č. 7 - Obsazení funkcí MO ČSNS Doksy po valné schůzi dne 18. 1. 1948¹⁵⁰

Funkce	Jméno, příp. povolání
Důvěrník	Josef Dušátko, řed. měst. školy
Místodůvěrník	Oldřich Hejl, traťmistr
Jednatel	Josef Hnátek, učitel
Zapisovatel	František Šubrt, komisař pojišťovny
Vzdělavatel	Josef Šulc, účetní mlékárny
Pokladník	Jan Kroutvar, hoteliér
Revizoři účtů	Rudolf Lízler, klempíř
	Helena Ernstová, úřednice
Propagátor	František Nerud, poštovní zaměstnanec
Delegát na výroční konferenci strany	Karel Jelínek, zámečnický mistr
Členové výboru	František Jakubec, cestář
	Václav Tieftrunk, školník
	Václav Junek, penzista
	Karel Jedlička, zubní technik
	Božena Váňová, školnice
	Emilie Hlavičková, manželka četn. praporčíka
Referent zaměstnanecký	Josef Kříž, mistr v továrně
Referent živnostenský	Jan Kroutvar, hoteliér
Referent zemědělský	Jaroslav Plachý, rolník
Referent mládeže	Helena Ernstová, úřednice
Správci domů	Antonín Hamous, lesník ve výsl.
	Václav Junek, penzista
Kooptovaný člen výboru	Josef Horáček
Náhradníci	Alois Rylich, zaměstnanec ČSD
	Antonín Hamous, lesník ve výsl.
	Antonín Kočí, zaměstnanec ČSD

3.3.2 Finance

Důležitým zdrojem příjmů pro každou politickou stranu jsou členské příspěvky. V případě národních socialistů bylo období po skončení války do přelomu let 1946/1947 po stránce členských příspěvků provizorním obdobím; pro rok 1945 pevná výše příspěvků stanovena

¹⁴⁹ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 22, kart. 2, žádost o povolení přesunu částí soukromého majetku členů místní organizace zaslaná dokskému MNV 7. 1. 1948.

¹⁵⁰ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 13, kart. 1, listina s výsledky voleb do funkcí místní organizace ze dne 18. 1. 1948.

nebyla; pro rok 1946 byly stanoveny na 30 Kčs.¹⁵¹ Výrazná změna v jejich rozvrstvení a výši proběhla na podzim 1946; změněná struktura vstoupila v platnost od nového roku a výše členských příspěvků se odvíjela podle měsíční mzdy daného člena, viz tabulka níže.

Tabulka č. 8 – Rozdělení členstva ČSNS do příspěvkových skupin dle příjmů (platí pro rok 1947)¹⁵²

Měsíční příjem	Profese, stav	Výše členského příspěvku
do 2000 Kčs	příslušníci rodin, penzisté, studenti, učnové	20 Kčs
2000-4000 Kčs	dělníci, zřízenci, nižší úředníci, poddůstojníci, nižší důstojníci, maloživnostníci	60 Kčs
4000-6000 Kčs	mistři, přednostové oddělení, vyšší důstojníci, obchodníci a živnostníci, zemědělci do 20 ha	100 Kčs
nad 6000 Kčs	architekti, advokáti, hoteliéři, továrníci, velkostatkáři, vyšší úředníci	200-500 Kčs

V případě členských příspěvků pro rok 1948 došlo k jedné změně, která se týkala nejnižší příspěvkové skupiny; u té se vybíraná částka zvýšila z dvaceti na třicet korun.¹⁵³

Jelikož ovšem chod kompletního aparátu strany vyžadoval veliké finanční obnosy, v čemž se ovšem ČSNS nijak nelišila od ostatních polických stran sdružených v Národní frontě, nemohly pouhé členské příspěvky stačit. Strana se tak po celé období let 1945-1948 musela uchýlovat k vyhlásování půjček a sbírek, nových dávek z akcí pořádaných jednotlivými organizacemi strany, daní z příjmů placených funkcionářů, paušálů za návštěvy pracovníků ústředí v místních organizacích atd.¹⁵⁴ I přes to se ovšem až do únorových událostí nedostatek financí pro chod strany nepodařilo uspokojivě vyřešit.

V tiskovinách hospodářsko-finanční služby rozesílaných místním organizacím strany můžeme mezi roky 1946-1948 nalézt neustálé výzvy ke zlepšení finanční kondice strany; doporučení poskytovaná tímto periodikem měli odpovědní členové místních organizací okamžitě zavádět do praxe tak, aby se co možná nejdříve zamezilo případným ztrátám.

¹⁵¹ J. KOCIAN, *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948*, s. 50.

¹⁵² SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 26, kart. 2, výtisk vnitrostranického periodika Hospodářsko-finanční služby ČSNS pro přelom let 1946/1947, s. 4-5.

¹⁵³ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 26, kart. 2, výtisk vnitrostranického periodika Hospodářsko-finanční služby ČSNS pro přelom let 1947/1948, s. 1-4.

¹⁵⁴ J. KOCIAN, *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948*, s. 49-50.

Zdůrazňováno bylo zejména, aby se dbalo na vybírání členských příspěvků přesně dle mzdového rozvrstvení členstva; že se tak často nestávalo, toho jsou důkazem častá upozorňování na praxi, kdy členové patřící do vyšší příspěvkové kategorie se záměrně nechávali přerazovat do nižších příspěvkových kategorií určených pro členy s nižším příjmem, což mělo logicky za následek menší výtěžek z vybraných členských příspěvků; ústředí tuto praxi zřejmě nedokázalo pochopit, jelikož dle mínění předsedy finanční komise strany Oldřicha Kadlčíka „*naše členské příspěvky jsou oproti jiným stranám minimální a nedosahují za celý rok ani té výše, co jiní vybírají za jediný měsíc.*“¹⁵⁵

Neuspokojivá finanční situace strany se pochopitelně promítala do celé její organizační struktury, okresní a místní organizace strany nevyjímaje. Že výše nastíněná finanční disciplína dělala mnohým místním či okresním organizacím strany potíže, dokládá upomínka ze srpna 1946 zaslaná okresnímu sekretariátu v Dubé, pod jehož gesci patřili i národní socialisté z Doksy; okresní sekretariát je upozorňován na to, že doposud nezaslal vyúčtování nákladů na volby do ÚNS proběhnuvších na konci května. Účty měly být zaslány „*nejpozději do prvního měsíce od skončení voleb*“, a měly posloužit pro kontrolu uskutečněných výdajů z peněz zaslaných před volbami určených pro „*mimořádné volební výdaje*“.¹⁵⁶

O nedostatku financí pro potřeby strany svědčí také to, že v procesu konstituování jednotlivých místních organizací musely být tyto zprvu často financovány dary jejich zakládajících členů; to byl případ i dokských národních socialistů. Důvěrník místní organizace Josef Dušátko jí do začátku poskytl 450 Kčs, které mu byly vráceny až v dubnu 1946.¹⁵⁷

V roce 1947 si národní socialisté připomínali 50. výročí vzniku strany; zároveň si od roku výročí vzniku slibovali zlepšení finanční situace strany a od jeho samého počátku apelovali na to, aby bylo jednotlivými organizacemi dbáno na vyrovnaní všech dluhů jednotlivých organizací strany vůči ústředí, např. za dodané publikace, obrazy či odznaky.¹⁵⁸ V průběhu roku byla přijata a mezi místní organizace rozesílána nová nařízení ohledně dalších dávek, které měly jednotlivé organizace strany za povinnost odvádět. Nejen dokští národní socialisté tak byli povinni odvádět do stranické pokladny 10% zisku z každé pořádané akce,

¹⁵⁵ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 26, kart. 2, výtisk vnitrostranického periodika Hospodářsko-finanční služby ČSNS pro přelom let 1946/1947.

¹⁵⁶ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 17, kart. 2, upozornění zaslané okresnímu sekretariátu v Dubé krajským sekretariátem dne 2. 8. 1946.

¹⁵⁷ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 1, kart. 1, zápis ze schůze dne 2. 4. 1946.

¹⁵⁸ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 26, kart. 2, výtisk vnitrostranického periodika Hospodářsko-finanční služby ČSNS pro přelom let 1946/1947.

např. plesu či taneční zábavy, a 2 Kčs ročně z každého člena místní organizace.¹⁵⁹ Vedle toho probíhala ústředím vyhlášená akce „Jubilejní dar stran“, kdy místní organizace měly za povinnost odvést 10 % pokladní hotovosti ve stavu ke dni 31. prosince 1946.¹⁶⁰

3.4 Společenské akce

Součástí doplňkových aktivit dokských národních socialistů, kterými se zároveň podíleli i na rozvíjení společenského a kulturního života ve městě, bylo i pořádání plesů a tanečních zábav. Součástí jejich organizování bylo vyhotovování žádostí ohledně povolení různého druhu zasílané nejen MNV; žádosti o povolení musely být zaslány také ONV v Dubé a úřadům do hlavního města. MNV Doksy povolovalo samotné konání, ONV rozhodovalo o tom, zda akci bude prodloužena hodina¹⁶¹, která jinak byla stanovena pro konec pořádání zábav; další záležitosti byly vyřizovány úřady v Praze, v tomto případě např. Ochranným svazem autorským, který udílel na základě vyplněného formuláře povolení k hudební produkci; MO ČSNS Doksy tak na daném formuláři musela vyplnit, jaký den a v jakém časovém rozmezí se zábava či ples pořádá, ve kterém sálu, pro kolik osob je zábava určena, jaká je výše vstupného a pochopitelně zejména obsah hudební produkce s uvedením názvů písní a interpretů, popř. kapely, která se o hudební doprovod měla postarat.¹⁶² Z dalších ústředních úřadů, které museli dokští národní socialisté kontaktovat, byl Svaz pro brambory a lín v Praze; teprve na základě jeho kladného stanoviska mohli pořadatelé zábav a plesů získat odpovídající množství alkoholu pro potřeby akce.¹⁶³

Plesů a zábav uspořádala MO ČSNS Doksy v rozmezí let 1946-1948 hned několik s tím, že zejména ples byl pro dokské národní socialisty společenskou záležitostí, která otevírala nový rok; poslední ples zorganizovala a uskutečnila v sobotu 31. ledna 1948 od 20. hod., vstupné činilo 25 Kčs a u firmy TYP v Bělé pod Bezdězem si dokští národní socialisté při této příležitosti nechali vyhotovit 200 kusů vstupenek, 200 obálek a 50 plakátů.¹⁶⁴ Po skončení plesu byly vyhotoveny děkovné dopisy všem, kteří se na přípravě plesu podíleli; poděkování se tak dočkali např. Karel Opočenský, řezník a uzenář, který zajistil pro ples

¹⁵⁹ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 7, kart. 1, oznámení z krajského sekretariátu ze dne 24. 6. 1947.

¹⁶⁰ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 26, kart. 2, výtisk vnitrostranického periodika Hospodářsko-finanční služby ČSNS pro přelom let 1946/1947.

¹⁶¹ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 15, kart. 2, žádost zasláná jak MNV Doksy, tak ONV v Dubé ze dne 28. 11. 1946.

¹⁶² Tamtéž, žádost Ochrannému svazu autorskému v Praze ze dne 23. 4. 1947.

¹⁶³ Tamtéž, žádost Svazu pro brambory a lín v Praze ze dne 26. 2. 1946.

¹⁶⁴ Tamtéž, objednávka firmě TYP v Bělé pod Bezdězem z 9. 1. 1948.

občerstvení, majitel firmy Doksana, pan Werner, jenž na pořádání plesu daroval 500 Kčs, anebo předseda MNV a vedoucí zdejšího poštovního úřadu Václav Vachuška, který na ples daroval 200 Kčs.¹⁶⁵

Vedle výše zmíněného se MO ČSNS Doksy podílela i na předvánočním programu ve městě. Před Vánocemi 1947 uspořádali národní socialisté z Doks „*Velkou mikulášskou zábavu s bohatým kabaretním programem*“. Na tuto akci nechali vyhotovit zvláštní plakát, který o chystané akci obyvatele informoval; mikulášská zábava proběhla 29. listopadu od 20. hod. v prostorách restaurace „U jelena“, vstupné stálo 20Kčs a o hudbu se postaral kapelník Miler se svým orchestrem.¹⁶⁶

3.5 Kontakty s korporacemi a ostatními politickými stranami v Doksech

Poválečný život navazoval v mnohém na dřívější tradice rozmanitého spolkového a zájmového života; v podmínkách třetí republiky šlo sice o záležitost postavenou na jiném, „postátňeném“ základu, a širše spolků, korporací a zájmových sdružení se jistě oproti minulosti umenšila vlivem centralizace a zastřešování, i tak ale rejstřík nabídky zájmových sdružení a způsobů trávení volného času byl v letech 1945-1948 v Doksech poměrně široký. Mezi korporacemi a sdruženími působícími ve městě byly ty, s nimiž měli dokští národní socialisté kontakty pouze formální v tom smyslu, že daná korporace či spolek zasílaly MO ČSNS Doksy různé pozvánky na ustavující či pravidelné schůze, nebo na akce těmito sdruženími pořádané, aniž by dokští národní socialisté na toto nějak více reagovali; mezi takové uveďme např. klub esperantistů, sportovní klub, místní Yacht klub, nebo divadelní spolek K. H. Máchy. Mimo to ovšem v Doksech od začátku roku 1946 působila také odbočka osvětové organizace Dělnická akademie, s níž národní socialisté přišli do kontaktu více. Dělnická akademie zahájila svou činnost uspořádáním série přednášek uskutečněných v průběhu února a března 1946 na téma „politické orientace“. Obyvatelé Doks tak v předjaří roku 1946 mohli navštívit přednášky na témata jako „*Stručný nástin politické historie našeho národa z let 1914-38*“, „*Vznik a příčiny 2. sv. války*“, „*Náš odboj doma a za hranicemi*“, „*Náš poměr k spřáteleným národům*“, „*Výklad k programu čs. vlády*“, „*Program Dělnické akademie*“, „*Program Svazu č. mládeže*“; dokští národní socialisté se, podobně jako ostatní politické strany, zúčastnili přednášky na téma „*Programy politických stran Národní*

¹⁶⁵ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 15, kart. 2, děkovné dopisy ze 4. a 5. 2. 1948.

¹⁶⁶ Tamtéž, dochovaný informační plakát.

fronty“.¹⁶⁷ V rámci této přednášky měl za dokské národní socialisty referát původně přednést důvěrník Josef Dušátko¹⁶⁸; z blíže nespecifikovaných příčin se ovšem tak nestalo, a jelikož ostatní členové MO ČSNS Doksy o přednesení referátu nejevili zájem, byl kontaktován sekretariát strany v České Lípě, který pro účely přednesení programu ČSNS dne 17. března, kdy Dělnická akademie přednášku ohledně politických programů jednotlivých stran Národní fronty pořádala, vyslal spolustraníka Zachaře, jenž daný příspěvek za ČSNS přednesl. Členům MO ČSNS Doksy bylo doporučeno, aby si přednesený referát přišli vyslechnout: „*Přijďte, vhodné pro zopakování programu vlastní strany.*“¹⁶⁹

Kromě Dělnické akademie byli dokští národní socialisté v častějším kontaktu také se Svazem přátel SSSR, jehož byla MO ČSNS Doksy „kolektivním členem“.¹⁷⁰ Svaz přátel SSSR v Doksech vyvíjel poměrně intenzivní činnost, kterou zahájil na začátku roku 1946.¹⁷¹ Že zejména zpočátku se dokský Svaz přátel SSSR snažil na své akce, popř. do svých řad získat jedince a strany různého zaměření a orientace, svědčí nejlépe pasáž v pozvánce na jednu z akcí: „*Nechceme naprosto, aby Svaz přátel SSSR stal se doménou příslušníků strany KSČ. Svaz přátel jest organizací nepolitickou...*“¹⁷² Mezi pořádanými akcemi uskutečněnými v průběhu let sledovaných touto prací můžeme nalézt přednášky, besedy, setkání s hosty a politiky, jejichž tematické zaměření nějakým způsobem souviselo se Sovětským svazem, jeho kulturou, hospodářstvím, dějinami či politikou. Vedle toho se dokská pobočka Svazu přátel SSSR účastnila všech vzpomínkových a pietních akcí souvisejících s padlými z řad příslušníků Rudé armády¹⁷³; angažovala se také v přípravných pracích vedoucích k postavení pomníku věnovaného rudoarmějcům.¹⁷⁴

¹⁶⁷ SOKa Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 15, kart. 2, pozvánka s informacemi od dokské pobočky Dělnické akademie ze dne 21. 1. 1946.

¹⁶⁸ SOKa Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 1, kart. 1, zápis ze schůze dne 29. 1. 1946.

¹⁶⁹ SOKa Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 15, kart. 2, oznámení o konání přednášky a výzva pro členstvo MO ČSNS Doksy, aby se jí zúčastnilo, ze dne 14. 3. 1946.

¹⁷⁰ SOKa Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 14, kart. 1, dochovaný průkaz kolektivního člena Svazu pro rok 1947; v průkazu se mj. psalo: „*Kolektivní člen jest povinen podporovati podle svých možností mravně i hmotně činnost Svazu a pracovati pro prohloubení a rozšíření přátelství k SSSR a jeho lidu mezi vlastními příslušníky i na veřejnosti, zejména návštěvou a podporou veřejných podniků a schůzí, pořádaných Svazem, dodržovati stanovy i usnesení Svazu a řádně platit stanovený roční příspěvek.*“

¹⁷¹ Svou činnost v Doksech zahájil Svaz přesně 15. 2. 1946. SOKa Česká Lípa, f. ONV Dubá 1945-1949, zachovaný dotazník pro potřeby ONV Dubá, zřejmě 1948.

¹⁷² SOKa Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 15, kart. 2, pozvánka Svazu na přednášku o SSSR a atomové energii ze dne 15. 5. 1946.

¹⁷³ Tamtéž, vyhláška MNV Doksy o pořádání vzpomínkové akce u hrobů vojáků Rudé armády dne 23. 2. 1946.

¹⁷⁴ SOKa Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 469, kart. 88/127, oznámení o průběhu sbírky organizované dokskou pobočkou Svazu na vybudování pomníku rudoarmějcům v místním rozhlasu ze dne 29. 1. 1947. V této iniciativě našel Svaz oporu v řadách místních komunistů, kteří v létě 1947 vznesli na radu MNV žádost, aby se

Určité kontakty udržovali dokští národní socialisté také s čs. církví; místní farnost této církve měla zejména zpočátku problém s nalezením vhodného zázemí pro konání bohoslužeb a schůzí; důvěrník Josef Dušátko z pozice ředitele měšťanské školy dovolil, aby pro přechodné období mohla místní farnost čs. církve využívat jednu místnost dokské měšťanské školy, což bylo dáno na vědomí i radě MNV.¹⁷⁵

Vedle toho docházelo ke vzájemným kontaktům i mezi místními organizacemi jednotlivých politických stran. Často se tak stávalo formou zaslání dopisů informujících ostatní strany o tom, k jakým personálním změnám v jejich organizacích a zastoupení v MNV došlo, anebo pozvánek na zasedání a akce pořádané jednotlivými místními organizacemi politických stran v Doksech působících. Národní socialisté z Doks tak byli např. dopisem z 9. ledna 1947 informováni místní organizací KSČ o tom, že ta ze svých řad vyloučila „z důvodů nízkých a nečestných Jaromíra Voráčka, čp. 351“, a zdejší národní socialisty žádala, aby „nebyl v žádném případě do Vaší strany přijmut.“¹⁷⁶ O necelé dva měsíce dříve byla MO ČSNS Doksy pozvána místní organizací KSČ na slavnostní večer uspořádaný k oslavě 50. narozenin Klementa Gottwalda, který se konal 21. listopadu 1946 v sále restaurace „U jelena“ od 20. hod.¹⁷⁷ Dokští národní socialisté na tuto akci poslali delegaci složenou z Oldřicha Hejla, Marty Hejlové, Františka Jakubce a Boženy Váňové. Ti poté na nadcházející schůzi MO ČSNS Doksy o akci své spolustraníky informovali, přičemž slavnostní večer k narozeninám tehdejšího předsedy vlády hodnotili následovně: „úroveň tohoto večera slabá a program zahrocený celkem jednostranně.“¹⁷⁸ S komunisty ovšem dokští národní socialisté nevedli pouze kontakty formálního charakteru, jak bylo nastíněno výše; spolu se zhoršující se vnitropolitickou situací v republice, která mimo jiné znamenala i zostření rozporů a čím dál více zkalené vztahy zejména mezi komunisty a národními socialisty¹⁷⁹, začalo i v severočeských Doksech docházet k ovlivňování členstva dokských národních socialistů ze strany místních komunistů. Ti začali obcházet řadové členy MO ČSNS Doksy, působit na ně, oslabovat jejich sympatie k národním socialistům a nabízet jim přestup do KSČ. Že se nejednalo o marginální akci pouhých několika případů, svědčí dopis důvěrníka dokských

do procesu vybudování pomníku aktivně zapojila, viz f. MěNV Doksy, inv. č. 456, kt 86/125, zápis ze zasedání MRO ze dne 28. 8. 1947.

¹⁷⁵ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 44, kn 44/9, zápis ze schůze rady MNV Doksy ze dne 20. 12. 1945.

¹⁷⁶ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 20, kart. 2, dopis od dokské organizace KSČ ze dne 9. 1. 1947.

¹⁷⁷ Tamtéž, pozvánka od dokské organizace KSČ ze dne 19. 11. 1946.

¹⁷⁸ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 1, kart. 1, zápis z členské schůze ze dne 27. 11. 1946.

¹⁷⁹ Např. F. KLÁTIL, *Republika nad stranami*, s. 318.

národních socialistů Dušátky, který si na tuto praxi místních komunistů stěžoval v lednu 1948 místnímu národnímu výboru.¹⁸⁰

3.6 Významné stranické akce, kontakty s jinými místními organizacemi, výjezdy

3.6.1 XIV. sjezd ČSNS

Na zasedáních předsednictva strany a ústředního výkonného výboru bylo během září 1946 schváleno datum konání XIV. sjezdu strany; proběhnout měl ve dnech 27. února až 2. března 1947. Mezi jeho hlavní úkoly mělo patřit vyjasnění ideového základu strany a vyhotovení programu, se kterým měla strana vstoupit do další fáze své existence, zejména do nového předvolebního boje následujících měsíců; dále pokračování ve výstavbě struktur strany a náboru nových členů, či práce na novém organizačním řádu. Mnozí si od sjezdu také slibovali počátek razantnějšího vymezení se proti politickým konkurentům, zejména vůči KSČ.¹⁸¹

Samotnému sjezdu předcházela komunikace ústředí a jednotlivých stupňů organizační hierarchie strany. Místním organizacím byly zasílány informační materiály a zejména formuláře, do kterých měly místní organizace vyplnit údaje o těch z jejich řad, jež byli pověřeni zastupovat danou místní organizaci na sjezdu jako delegáti. Shromažďování těchto informací nesloužilo k čistě informativním a evidenčním účelům, nýbrž také jako podklad pro bezproblémové zajištění doplňkového programu, který byl pro účastníky XIV. sjezdu připraven; mimo oficiální sjezdové povinnosti, referáty, příspěvky a diskuze, byla pro sjezdové hosty zajištěna např. návštěva Národního divadla; mimo to muselo být pro delegáty z celé republiky, kteří se do Prahy sjeli, zajištěno také ubytování anebo legitimace pro slevu na jízdném v pražské městské dopravě. Následně po obdržení potřebných údajů od místních organizací začala výroba a distribuce tzv. sjezdových legitimací pro určené delegáty.¹⁸²

Dokští národní socialisté nejprve určili pro sjezd jako svého zástupce poštovního úředníka Miroslava Burghardta. Ten byl ovšem nahrazen Martou Hejlovou, manželkou místodůvěrníka Oldřicha Hejla; že se jednalo o překvapivou nominaci, dokazuje zpráva z krajského sekretariátu, jenž v dopise spolu se zaslanou sjezdovou legitimací pro Hejlovou

¹⁸⁰ SOKA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 150, kart. 3/42, dopis Dušátky určený MNV Doksy ze dne 21. 1. 1948.

¹⁸¹ J. KOCIAN, *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948*, s. 133-144.

¹⁸² SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 6, kart. 1, informace z dochovaných formulářů a korespondence k přípravám XIV. sjezdu, např. informace a formuláře v rámci dopisu z ústředí ze dne 31. 1. 1947.

vyjádřil svůj údiv nad volbou dokských spolustraníků a také nad nepříliš svědomitým přístupem dokských kolegů: „*Překvapuje nás ovšem, že jste jmenovali sestru, která není ani valně funkcionářkou strany, ani odboru žen. Dále pak neudali jste nám ani přesnou adresu sestry, aby jsme jí mohli legitimaci přímo zaslati. Zasiláme proto legitimaci Tobě [důvěrníku Dušátkovi, pozn. aut.], a prosíme tě, aby jsi ji laskavě předal.*“¹⁸³

Sjezd byl slavnostně zahájen 28. února 1947 v „největším sále střední Evropy“, ve vinohradské Sokolovně v Riegrových sadech. Úvodní projev přednesl předseda ÚNS Josef David, po němž jako akt připomínky válečných obětí zarecitoval herec Karel Höger báseň Josefa Čapka *Mužové*. Sjezdu se účastnilo téměř 3000 delegátů z celé republiky, včetně zahraničních hostů, např. reprezentanti vídeňských Čechů, kterým se dostalo zvláštního uvítání od stranického novináře Františka Klátíla. Nechyběli ani nejstarší žijící členové a pracovníci strany; jednalo se o bývalé senátory Josefa Hubku, Jiřího Pichla a Antonína Kloudu. Sjezdu se ovšem účastnili i hosté ostatních politických stran a korporací; na tribuně tak byli přítomni Zdeněk Fierlinger za sociální demokraty, anebo Ján Ursíny za Demokratickou stranu.¹⁸⁴ Program sjezdu byl rozdělen do osmi sekcí, během kterých byly předneseny desítky referátů vztahujících se k danému tématu. Následující tabulka ukazuje rozdělení programu do jednotlivých sekcí.¹⁸⁵

Tabulka č. 9 – Tematické sekce programu XIV. sjezdu ČSNS¹⁸⁶

1) Programová sekce
2) Organizační sekce
3) Politická sekce
4) Sociálněpolitická sekce
5) Hospodářská sekce ¹⁸⁷
6) Sekce pro ústavu a veřejnou správu
7) Kulturní a vzdělávací sekce
8) Branná a tělovýchovná sekce

¹⁸³ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 6, kart. 1, dopis z krajského sekretariátu ze dne 24. 2. 1947.

¹⁸⁴ Tamtéž, informace z dochované brožurky o průběhu XIV. sjezdu strany.

¹⁸⁵ J. KOCIAN, *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948*, s. 139.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ V rámci hospodářské sekce sice vystoupil ministr zahraničního obchodu Hubert Ripka, avšak na tomto místě je zapotřebí zdůraznit, že mezi významné národohospodářské odborníky strany patřil zejména Jiří Hejda, později odsouzený v procesu s Miladou Horákovou. Pro přiblížení poválečného vývoje z jeho pohledu je možné doporučit Hejdovy paměti s názvem *Žil jsem zbytečně*, Beroun 2020, s. 265-300.

Řečníci během svých referátů mimo jiné kritizovali nedostatečnou razanci při prosazování členů strany v rámci správních struktur, odmítali komunistické učení o třídním pojetí socialismu, proti kterému stavěli svou specifickou, československou verzi socialismu opírající se o syntézu protichůdných zájmů jednotlivých sociálních, respektive profesních skupin spojených sounáležitostí k jednomu státu a národu, zdůrazňovali nutnost hospodářsko-ekonomické plurality postavené na vzájemné konkurenci a spolupráci soukromého, družstevního a postátněného odvětví ekonomiky; kritiky se dočkala i po téměř dvou letech po skončení války stále problematická organizační výstavba a potíže s ní spojené brzdicí bezproblémový chod stranické hierarchie v celé její šíři od ústředí až po místní a závodní organizace.^{188 189}

Výsledek samotného sjezdu lze hodnotit jako rozporuplný. Jak konstatuje historik Jiří Kocian, dva stěžejní body, které sjezd řešil, a jež měly být XIV. sjezdem vyřešeny tak, aby dále stranu neoslabovaly, nýbrž naopak posílily a staly se oporou pro další expanzi jak členskou, voličskou a tudíž politickou ve smyslu zvýšených preferencí a následujících lepších výsledků v připravovaných volbách, úplně vyřešeny nebyly. Projednávaný program strany (jehož definitivní verze ani přijata nebyla), stejně tak jako nový organizační řád¹⁹⁰, si i nadále uchovaly jistou míru nejasnosti a významové „ležérnosti“. Opomenuty tak byly hlasy požadující jasně a stručně formulovaný program schopný oslovit dosavadní nevoliče strany.¹⁹¹ Některé body v programu i organizačním řádu jednoznačně vyřešeny nebyly a tak v konečném důsledku můžeme konstatovat, že strana pokračovala (ať už cíleně, anebo nevědomky) ve své tradici snažit se určitou ideovou vágností a její šířkou oslovovat celou řadu voličů; tato snaha se ovšem nikdy (i při pohledu do minulosti strany) neprotnula s opravdu vysokým voličským výsledkem, který by z československých národních socialistů udělal dominantní politickou stranu na české/československé politické scéně.¹⁹²

¹⁸⁸ J. KOCIAN, *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948*, s. 133-144.

¹⁸⁹ Ke XIV. sjezdu a celkové atmosféře oslav 50. výročí existence strany např. postřehy novináře Františka Klátily, který byl přímým účastníkem, viz F. KLÁTIL, *Republika nad stranami*, s. 310-312.

¹⁹⁰ Na sjezdu projednávaný organizační řád se záhy dočkal vytištění, a byl tak k dispozici jednotlivým složkám strany, viz *Organizační řád Československé strany národně socialistické schválený na XIV. valném sjezdu dne 1. března 1947*, Praha 1947.

¹⁹¹ J. KOCIAN, *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948*, s. 133-144.

¹⁹² Určitou výjimku tvořil volební výsledek z květnových voleb roku 1946. Zde je ovšem zapotřebí připomenout fakt, že se oproti dřívějším volbám jednalo o soutěž omezeného množství politických subjektů; navíc strana po roce 1945 získala nové členy a voliče z řad sympatizantů dřívějších politických stran, v poválečném období zakázaných, kteří by za standardní situace stranu nevolili, ani by do ní nevstoupili. K tomuto např. Ladislav Karel FEIERABEND, *Politické vzpomínky*, díl 3, Brno 1996, s. 308-318.

3.6.2 Slavnosti k 50. výročí existence strany

Do roku 1947 vstupovala Československá strana národně socialistická nejen jako do roku, který (jak dnes víme) měl definitivně dát vzniknout razantnímu antagonismu mezi ní na straně jedné, a komunisty na straně druhé, nýbrž také jako do roku, jenž znamenal zahájení přípravných prací jednak k uskutečnění výše zmiňovaného XIV. sjezdu strany, ale též akcí spojených s oslavami padesátého výročí jejího vzniku. Přípravy podoby a rozsahu oslav zaplnily jarní měsíce; středobodem oslav se měl stát manifestační sjezd strany v Praze naplánovaný na počátek června 1947.¹⁹³ Vedle něho měly v regionech proběhnout dílčí oslavy zorganizované okresními a místními organizacemi.¹⁹⁴

Národní socialisté z Doks prakticky vzápětí po skončení XIV. sjezdu strany začali s přípravnými pracemi; odrazovým můstkem se pro ně stalo vypracování a odeslání dopisů s pozvánkami na jimi připravované oslavy vysokým funkcionářům strany; pozvánky byly odeslány Fráně Zemínové, Petru Zenklovi, Josefu Davidovi, a poslancům za mladoboleslavský kraj Nedomovi a Caňkářovi.¹⁹⁵ V dopisech bylo zdůrazněno, že dokští národní socialisté stojí o návštěvu předních činitelů strany z toho důvodu, aby pořádaná slavnost byla co nejdůstojnější a snesla srovnání s akcemi konkurenční KSČ.

Třináctého března se krajský výkonný výbor po konzultacích s okresními důvěrníky rozhodl uspořádat místo jedné krajské slavnosti několik slavností dílčích. Oslavy tak měly proběhnout např. v Mělníku, Jabkenicích, Jičíně, České Lípě a Doksech; v případě dokské slavnosti měl s místní organizací národních socialistů v Doksech spolupracovat okresní výkonný výbor v Dubé. Zároveň bylo nařízeno, aby se pořádající složky vyhnuly případným termínovým kolizím; zdůrazněna byla zejména potřeba nepřekrývání se s manifestačním sjezdem v Praze naplánovaným na 7. a 8. června 1947. K termínovým kolizím nesmělo dojít ani s akcemi jiných politických stran a korporací.¹⁹⁶ Dalšího rozpracování se přípravy oslav

¹⁹³ K tomu více např. O. KOUTEK, *Prokop Drtina: osud československého demokrata*, s. 237. Při projevech v rámci těchto slavností se mj. ozvaly kritické hlasy i směrem k podobě a praxi nové správy v podobě národních výborů, přičemž z úst některých řečníků zaznívaly požadavky k minimálně částečné revizi podoby nové správy a návratu, minimálně částečnému, k dřívějším formám a institucím typickým pro předválečnou správu. Zde mám na mysli zejména vystoupení ministra spravedlnosti za národní socialisty Prokopa Drtiny, který stavěl do protikladu lépe fungující správu předválečného období s novou, poválečnou; rovněž projevil přání, aby se navrátilo oslovení „starosto“. K tomu více také O. KOUTEK, *Prokop Drtina: osud československého demokrata*, s. 237.

¹⁹⁴ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 12, kart. 1, dopis krajského sekretariátu ze dne 20. 3. 1947.

¹⁹⁵ Tamtéž, informace z dopisu zaslaného Fráně Zemínové dne 12. 3. 1947.

¹⁹⁶ Tamtéž, dopis od krajského sekretariátu ze dne 20. 3. 1947.

dočkaly na ustavující schůzi slavnostního výboru pro pořádání oslav v Dubé dne 5. dubna; termín pro dokskou slavnost byl stanoven na 13. července 1947.¹⁹⁷

V rámci příprav se dokští národní socialisté ohlíželi po možných finančních zdrojích, jelikož jak víme, nedostatek finančních prostředků tvořil nedílnou součást chodu poválečné existence strany. S prosbou o finanční pomoc se obraceli i na soukromé osoby žijící nejen mimo Doksy, nýbrž dokonce i v jiných oblastech republiky; v květnu např. kontaktovali inž. Miloše Lososa z Prahy, kterému v dopise představili program a podobu chystané slavnosti, a požádali ho o finanční pomoc, jelikož „*naše sestry a bratři se rekrutují z poměrů sociálně slabých. Protože dále poměry u nás jakožto v pohraničním pásu jsou daleko odlišnější od vnitrozemí...*“¹⁹⁸

Zklamání členům místní organizace ČSNS v Doksech přinesl dopis od osobního tajemníka Josefa Davida z konce května informující je o tom, že se Josef David připravované slavnosti nemůže zúčastnit z toho důvodu, že ve stejnou dobu bude prodlévat v Brně.¹⁹⁹ Náhrada za neúčast Josefa Davida se řešila v podstatě až do termínu uskutečnění slavnosti, a je dost možné, že se jméno náhradní návštěvy národní socialisté z Doks dozvěděli až den před zahájením slavnosti.²⁰⁰

Přípravu programu slavnosti mělo na starosti předsednictvo slavnostního výboru, jež se rekrutovalo z důvěrníka dokských národních socialistů Josefa Dušátka, jednatele slavnosti Oldřicha Hejla, pokladníka Šubrt a členek výboru Ernstové a Šubrtové.²⁰¹ S blížícím se datem slavnosti obraceli se na jednotlivé korporace a politické strany v Doksech působících nejen s pozvánkami, nýbrž i s prosbami o aktivní spoluúčast při výzdobě města; např. Josef Dušátko se na konci června obrátil na místní organizaci lidové strany, aby její členové ozdobili ve dnech pořádání slavnosti nejen sekretariát, nýbrž i svá soukromá obydlí státními vlajkami a prapory.²⁰² Velkou návštěvnost akce mělo zajistit i uveřejnění oznámení o chystané akci v národněsocialistickém tisku; informace o slavnosti chystané dokskými

¹⁹⁷ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 12, kart. 1, pozvánka z okresního sekretariátu strany v Dubé na schůzi přípravného výboru obdržena dokskými národními socialisty dne 31. 3. 1947.

¹⁹⁸ Tamtéž, dopis zasláný inž. Lososovi, bytem Praha V, ulice u sv. Ducha 9 dne 20. 5. 1947.

¹⁹⁹ Tamtéž, dopis osobního tajemníka Josefa Davida ze dne 28. 5. 1947.

²⁰⁰ Tamtéž; během jara a počátku léta 1947 vedli dokští národní socialisté dlouhou a mnohdy nepřehlednou korespondenci s okresním a krajským sekretariátem strany, přičemž proces zajišťování významného hosta ze stranických špiček se stal nejednou předmětem nedorozumění a konfliktů mezi dokskými národními socialisty a okresním a krajským sekretariátem. Vedle toho se předmětem problémů stal i fakt, že krajský sekretariát nahlásil do pražského ústředí strany špatné datum konání slavnosti.

²⁰¹ Tamtéž, pozvánka na schůzi slavnostního výboru ze dne 18. 6. 1947 určená předsedovi jezerní komise MNV Doksy.

²⁰² Tamtéž, dopis určený místní organizaci ČSL ze dne 25. 6. 1947.

národními socialisty byly zaslány do redakcí *Svobodného slova* v Praze a Liberci. Opomenuty nebyly ani noviny, které byly vydávány regionálními organizacemi strany; mladoboleslavská *Národní republika*, podmokelské *Krušnohorské noviny* nebo *Máchův kraj* vycházející v Mělníku.²⁰³

Slavnost k 50. výročí vzniku strany pořádanou u Máchova jezera místními národními socialisty nakonec navštívil Jaroslav Stránský, ministr školství a osvěty a člen čs. str. nár. soc., tedy osoba, kterou ve svých dopisech z jara dokštití národní socialisté nezmiňovali. Jednoznačně se ovšem jednalo o prestižní záležitost nejen pro místní příznivce a členy československých národních socialistů na straně jedné, nýbrž i pro ostatní a město jako celek; o jeho návštěvě informoval obyvatelstvo den předtím místní rozhlas; ten obyvatelstvo Doks také vyzval, aby na přivítání Jaroslava Stránského v Doksech vyvěsilo vlajky a prapory. Během své návštěvy Doks se měl ministr Stránský také podepsat do zdejší pamětní knihy.²⁰⁴

Samotná slavnost byla zahájena v sobotu 12. července tanečním večerem uspořádaným v sálu restaurace „U jelena“ v Doksech. Hlavní program akce byl ovšem naplánován až na den následující. O propagaci akce se rovněž postaral rozhlasový vůz vyslaný z pražského ústředí; jeho posádku tvořil řidič a „propagační rozhlasový reportér“ Jožka Malina, pro něž dokštití národní socialisté zajistili nocleh a garážování pro vůz.²⁰⁵ Nedělní program byl zahájen koncertem pětatřiceti členné Kmochovy kapely z Kolína pod taktovkou kapelníka Vlasáka, který si návštěvníci akce mohli vyslechnout od 10. do 12. hod. Poté následoval průvod zahájený na místním sportovním hřišti, jehož trasa vedla skrze vyzdobené město na pláži kolem Máchova jezera. Zde slavnost pokračovala dalším hudebním a tanečním programem; mimo to byly k dispozici autokary, které návštěvníky mohly dovést např. až na hrad Bezděz, anebo motorové čluny a lodě pro vyjížděky po jezeře, skluzavky či šlapadla. Pochopitelně nechybělo ani občerstvení.²⁰⁶ Vstupné na slavnost u Máchova jezera činilo pro jednoho návštěvníka 15 Kčs.²⁰⁷ V rámci slavnosti proběhla také slosovací akce o ceny; mezi ně patřily obrazy, vázy, hračky, knihy, dort anebo zájezd. Že se tato slosovací akce s přílišným úspěchem překvapivě nesetkala, svědčí několik dní po skončení slavnosti vyhotovená urgence pro ty, kteří si vyhrané ceny ještě nevyzvedli; celkově se jednalo o

²⁰³ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 12, kart. 1, jednotlivé žádosti o uveřejnění propagačního textu o pořádání slavnosti v daných periodikách ze dne 2. 7. 1947.

²⁰⁴ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 469, kart. 89/128, hlášení místního rozhlasu ze dne 12. 7. 1947.

²⁰⁵ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 12, kart. 1, dopis z ústředí *Svobodného slova* ze dne 25. 6. 1947.

²⁰⁶ Tamtéž, program akce zasláný do administrace Melantrichu dne 2. 7. 1947.

²⁰⁷ Tamtéž, dopis s informacemi o slavnosti rozesílaný krajským sekretariátem jednotlivým místním organizacím v obvodu ze dne 4. 7. 1947.

devadesát výherců! Jak bylo v závěru výzvy zdůrazněno, v případě nevyzvednutí propadají ceny pořadateli.²⁰⁸ Slavnost byla zakončena ve večerních hodinách 13. července stejně, jako o den dříve začala – taneční zábavou „U jelena“. Následující den důvěrník Dušátko poděkoval za úspěšně zorganizovanou slavnost a vyzval členy místní organizace, aby se zúčastnili úklidu, neboť *„toho vyžaduje čest strany národně socialistické i potřeby našeho krásného letoviska.“*²⁰⁹

Úplnou tečkou za uskutečněnými oslavami bylo poděkování představitelů místní organizace národních socialistů v místním rozhlasu za zdárný průběh akce.²¹⁰

3.6.3 Kontakty s jinými MO ČSNS, výjezdy

Dokští národní socialisté byli nejen v samozřejmém kontaktu s nadřízenými orgány strany včetně ústředních, nýbrž udržovali kontakty též s ostatními místními organizacemi strany, ať už ve svém okrese, anebo z okresů v ostatních částech republiky. Na adresu dokské organizace tak docházely pozvánky na zasedání, akce, slavnosti a projevy pořádané jinými místními organizacemi či oznámení, že delegace té či oné místní organizace se chystá navštívit Doksy, a žádá proto zdejší spolustraníky, aby se jich někdo ujal, zajistil program či ubytování. Následující řádky poslouží jako ilustrace těchto vzájemných kontaktů.

V době blížících se voleb do ÚNS proběhl zájezd dokských národních socialistů do Bakova nad Jizerou, kde v neděli 19. května 1946 pořádala zdejší organizace národních socialistů „Národní slavnost“, na kterou přislíbil účast a projev Josef David.²¹¹

V dopise zaslaném MO ČSNS v Úštěku z konce července 1946 byli spolustraníci z Doks informováni o tom, že dne 4. srpna se delegace z Úštěku chystá navštívit dokské kolegy; ti byli požádáni o přidělení „nějakého straníka“, který by si je vzal na starost, a o zámluvu obědů.²¹²

Neratovičtí národní socialisté pořádali dne 8. září 1946 slavnost, na které měli jako řečníci vystoupit Milada Horáková a Josef David; součástí programu byl průvod v krojích, jízda alegorických vozů nebo přehlídka jezdců na koních. Dokští národní socialisté byli na

²⁰⁸ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 12, kart. 1, oznámení o dosud nevyzvednutých výhrách.

²⁰⁹ Tamtéž, zachovaný text od důvěrníka Dušátky ze dne 14. 7. 1947.

²¹⁰ SOKA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 469, kart. 89/128, hlášení místního rozhlasu ze dne 16. 7. 1947.

²¹¹ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 15, kart. 2, oznámení zájezdu pro členy MO ČSNS Doksy z 15. 5. 1946.

²¹² Tamtéž, pozvánka zaslaná MO ČSNS Úštěk ze dne 27. 7. 1946.

akci pozvání a zároveň vyzvání, aby ve stejný den nekonali „žádný podnik“, aby návštěvnost v Neratovicích byla co možná nejvyšší.²¹³

Okresní sekretariát v Dubé přichystal na 1. května 1947 vlastní slavnost k tomuto svátku, přičemž pozvání na tuto akci zasílal všem místním organizacím ve své působnosti, které byly vybidnuty, aby do Dubé 1. května přijely „na ozdobených vozech, autech a autobusech.“²¹⁴

Jednota mládeže nymburských národních socialistů v dopise z počátku července 1947 oznámila svůj záměr navštívit dokské kolegy ve dnech 13. a 14. července; v dopise žádali zajištění noclehu pro „12 sester a 15 bratrů“. Vedle prohlídky Doks měli nymburští spolustraníci z řad mládeže na programu také návštěvu několik kilometrů vzdáleného hradu Bezděz.²¹⁵

Okresní sekretariát ČSNS v Poděbradech zaslal na konci července pozvánku na „Velké dožínkové slavnosti“ konané ve dnech 23. a 24. srpna 1947, v rámci kterých si návštěvníci mohli prohlédnout lázeňské město, ochutnat minerální vodu z místních vřídels, a vyslechnout projevy špiček čs. str. nár. soc.; v sobotu 23. srpna promluvil nejprve ministr školství a osvěty za národní socialisty Jaroslav Stránský, a o den později, v rámci závěru slavností, promluvil předseda ÚNS Jožka David.²¹⁶

Na začátku září se okresní sekretariát v Bělé pod Bezdězem obrátil na dokské národní socialisty s pozvánkou na projev ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny a následnou diskuzi ohledně možné větší spolupráce měst Doksy, Bělá pod Bezdězem a Bakov nad Jizerou.²¹⁷ Národní socialisté z Bělé pod Bezdězem se s pozvánkou na dokské národní socialisty obrátili znovu v listopadu, kdy oznamovali, že v neděli 30. listopadu od 13:30 proběhne v bělské sokolovně diskuze s poslancem Josefem Lesákem a sestrou Foukalovou z Prahy, přičemž zdůrazněna byla výzva, aby se této akce zúčastnili zejména členové odborů mladých a žen při ČSNS; v pozvánce bylo také uvedeno, že po skončení této oficiální části pořádají místní sokolové od 16. hod. „svoje obvyklé čaje.“²¹⁸

Národní socialisté ze Mšena dopisem zaslaným 1. prosince 1947 zvali dokské kolegy na projev Josefa Davida, který jako řečník měl do Mšena dorazit 14. prosince a pro

²¹³ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 15, kart. 2, pozvánka zaslaná MO ČSNS Neratovice ze dne 10. 8. 1946.

²¹⁴ Tamtéž, pozvánka okresního sekretariátu z 24. 4. 1947.

²¹⁵ Tamtéž, dopis z MO ČSNS Nymburk ze dne 7. 7. 1947.

²¹⁶ Tamtéž, pozvánka MO ČSNS Poděbrady ze dne 28. 7. 1947.

²¹⁷ Tamtéž, pozvánka okresního sekretariátu v Bělé pod Bezdězem ze dne 5. 9. 1947; projev a následná diskuze se měly odehrát 14. 9.

²¹⁸ Tamtéž, pozvánka z 25. 11. 1947.

shromážděné národní socialisty promluvit od 14: 30 v mšenské sokolovně; mimo projev poslance Davida byli dokští národní socialisté také pozváni na ples připravovaný spolustraníky ze Mšena na 10. ledna 1948.²¹⁹

Na začátku února se opět ozvali národní socialisté z Bělé pod Bezdězem, kteří v zaslaném dopise zvali na jimi pořádaný ples dne 7. února 1948 od 20. hod. v bělské sokolovně; vystoupit měl soubor Jožky Plichty, vstupné činilo 25 Kč.²²⁰

Šestého února zaslal okresní sekretariát strany v Dubé oznámení, že na 29. února 1948 připravuje pro zájemce z řad místních organizací zájezd do Prahy, v rámci kterého dojde vedle prohlídky města i k návštěvě vydavatelství Melantrich, jež zajišťovalo mimo jiné i tisk periodik národních socialistů, návštěvě divadelního představení v jednom z blížeji nespecifikovaných pražských divadel, k setkání a politické debatě s předsedou ÚNS Jozefem Davidem a předsedou strany Petrem Zenklem, přičemž program zájezdu měl být zakončen tanečním večerem. Zda k zájezdu skutečně došlo, nevíme; vzhledem k tomu, k jakým politickým událostem mezitím došlo, je to velice nepravděpodobné.²²¹

K doplnění této subkapitoly je nutné zdůraznit, že výdaje spojené s dopravou v případech, kdy doprava nebyla přímo zajištěna ať už dokskými národními socialisty anebo jinou pořádající místní organizací, byly zpětně hrazeny financemi MO ČSNS Doksy, takže členy tyto výjezdy po stránce výdajů na dopravu v podstatě nic nestály.²²²

3.7 Tiskoviny jako zdroj informací

Každá politická strana třetí republiky věnovala podstatnou část úsilí vydavatelské činnosti, ať už se jednalo o vydávání novin, propagačních materiálů anebo vnitrostranických tiskovin ohledně organizačních záležitostí. Následující řádky tak budou zasvěceny přehledu periodik a tiskovin obecně, se kterými dokští národní socialisté v letech 1945-1948 mohli přijít (a přišli) do styku a z nichž mohli čerpat informace pro svoji činnost v rámci místní organizace. Na vybraných příkladech budou dané tiskoviny přiblíženy více a bude představen jejich konkrétní obsah.

²¹⁹ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 15, kart. 2, pozvánka MO ČSNS Mšeno ze dne 1. 12. 1947.

²²⁰ Tamtéž, pozvánka z počátku února 1948.

²²¹ Tamtéž, oznámení zaslané okresním sekretariátem v Dubé dne 6. 2. 1948.

²²² SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 1, kart. 1, zápis ze schůze dne 9. 9. 1947.

3.7.1 Noviny

Noviny i přes vzrůstající konkurenci ze strany mladších médií, kterými byly rozhlas či filmové týdeníky, představovaly dominantní médium z hlediska poskytování zpráv a informací, a tudíž byly důležitým činitelem z hlediska ovlivňování veřejného mínění. Tohoto faktu si byly vědomy i strany seskupené v Národní frontě, a tak tisk hrál pro každou politickou stranu důležitou roli v každodenním politickém působení a propagaci. V poválečném období došlo k přerozdělení tiskařských závodů ve třetí republice zakázaných politických seskupení.²²³ Jednotlivé strany Národní fronty si tak vybudovaly poměrně solidní vydavatelské základny; v případě národních socialistů se jednalo o jejich tradiční vydavatelství Melantrich²²⁴, které v období třetí republiky díky tomuto ještě více zesílilo. Zároveň ovšem došlo k výrazné proměně, zejména v oblasti vydávání novin, z nichž mnohé již po desítky let sloužily jako „hlásná trouba“ jednotlivých politických stran.²²⁵ Rozhodujícím elementem poválečného období, mezi jehož kompetence patřilo rozhodování o tom, zda dané periodikum vycházet bude anebo ne, jaké množství papíru pro tisk²²⁶ obdrží či jaké bude personální obsazení jeho redakce, se stalo nově ustanovené ministerstvo informací, v jehož čele stál již od první, tzv. košické vlády, komunista Václav Kopecký.²²⁷ Jednalo se o bezprecedentní centralizaci rozhodování a kontroly novinového trhu, a v podstatě můžeme konstatovat, že tento koncept silně připomínal podobu protektorátní kontroly a ovlivňování tisku.²²⁸ Tradiční národněsocialistický deník *České slovo* se přetransformoval do nové podoby *Svobodného slova*, jelikož obnovení listu v původní podobě bylo z důvodu zprofanování se jeho redakce v období protektorátu vyloučeno.²²⁹ *Svobodné slovo* se tak stalo novinovým „ústředním orgánem čs. strany národně socialistické“ a každodenním zdrojem informací jak z aktuální situace politické, správní, hospodářské a mezinárodní či z oblasti kultury, tak

²²³ L. K. FEIERABEND, *Politické vzpomínky*, díl 3, s. 262.

²²⁴ Tiskařský koncern Melantrich patřil již v předválečných dobách k největším závodům svého druhu v republice; vedle vydávání periodik a knih se ve třicátých letech jeho portfolio rozšířilo i o vydávání hudební produkce v podobě gramodesek. Mezi významné postavy tohoto koncernu patřil mj. i Jaroslav Šalda, dlouholetý ředitel koncernu; o jeho poválečných snahách vyrovnat se s novými poměry v tisku částečně např. F. KLÁTIL, *Republika nad stranami*, s. 272-273. Rovněž lze doporučit jeho paměti mapující celou profesní i životní dráhu nazvané *Budování tisku za Rakouska, Československé republiky a jeho obrana za německé okupace*, Praha 2001.

²²⁵ Zde mám na mysli zejména sociálnědemokratické *Právo lidu* či komunistické *Rudé právo*.

²²⁶ Situaci s přiděly papíru obecně navíc komplikoval jeho reálný nedostatek; např. dokský MNV proto minimálně do konce roku 1946 používal i nepoužité tiskoviny s hlavičkou těchto bývalých německých správních orgánů a organizací: Der Bürgermeister der Stadt Hirschberg am See, Landkreis Dauba či Deutsche Arbeitsfront, kreis Böhmisch Leipa.

²²⁷ J. PÁVOVÁ, *Demagog ve službách strany*, s. 59-66.

²²⁸ K vnímání role ministerstva informací více např. Václav ČERNÝ, *Paměti 1945-1972*, díl 3, Brno 1992, s. 53.

²²⁹ F. KLÁTIL, *Republika nad stranami*, s. 271.

informací rázu inzertního nebo sportovního; zároveň zde byly uveřejňovány zprávy ohledně vnitrostranických organizačních záležitostí. Druhým periodikem, které mělo podobnou charakteristiku, byl týdeník *Svobodný zítřek*.²³⁰

Vedle těchto hlavních stranických novin měli národní socialisté jistý vliv a tudíž prostor pro prezentaci i v dalších známých periodikách, jakými byly např. Peroutkův *Dnešek* navazující na prvorepublikovou *Přítomnost*, anebo *Svobodné noviny*, které byly navázány na rodinu Stránských a jež za třetí republiky byly vydávány jako náhrada za dřívější *Lidové noviny*. V nich dostávali prostor představitelé kulturního, hospodářského nebo politického života, kteří byli s národními socialisty v bližším kontaktu anebo byli přímo straníky.^{231 232}

3.7.2 Vnitrostranická periodika a tiskoviny

Československá strana národně socialistická vydávala v období třetí republiky pro organizační a ideové účely řadu ať už periodických či neperiodických tiskovin ve formě brožur a sborníků. Jednotlivé odbory strany disponovaly možností vydávat tematicky zaměřené tiskoviny, jejichž často již samotný název dával najevo, kterého odboru je daná tiskovina reprezentantem. Pro ilustraci z nich vyjmenujme např. *Svobodné slovo mladých*, *Svobodné slovo živnostníků a obchodníků*, *Svobodné slovo pro zemědělce*, *Svobodnou samosprávu*, což byl měsíčník pro informace a výchovu členů strany pracujících v národních výborech, *Vzdělavatele*, který ve formě měsíčníku podával informace pro výchovu členů a pracovníků strany, anebo *Mladého národního socialistu*, jenž neperiodicky přinášel texty pro ideovou výchovu mladých stoupenců strany.²³³

Vedle toho ještě docházelo k vydávání publikací shrnujících uskutečněné významné akce strany, pro příklad uveďme brožuru opatřenou slovem i obrazem pojednávající o XIV. sjezdu strany v roce 1947²³⁴, anebo pamětní publikaci o manifestačním sjezdu strany uskutečněném v Praze mezi 6. a 7. červnem 1947; publikace obsahovala na padesát fotografií a její cena byla stanovena na 25 Kčs.²³⁵

²³⁰ J. KOCIAN, *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948*, s. 88-89.

²³¹ Pavel KOSATÍK, *Ferdinand Peroutka: pozdější život (1938-1978)*, Praha 2011, s. 53-58.

²³² K tisku strany a jeho prolínání s novináři periodik, která nebyla přímo národněsocialistická, např. J. MALÍŘ – P. MAREK a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*, s. 1150.

²³³ Výčet sestaven dle přehledu vnitrostranických periodik uvedeného na členské legitimaci, SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 14, kart. 1, členské průkazy.

²³⁴ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 6, kart. 1, zachovaná brožura o průběhu XIV. sjezdu.

²³⁵ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 1, kart. 1, zápis ze schůze 12. 8. 1947.

Ve fondu vztahujícím se k činnosti MO ČSNS Doksy lze nalézt několik kusů zachovaných vnitrostranických periodik a tiskovin vztahujících se k různým tématům. Součástí fondu jsou výtisky *Mladého národního socialisty*, *Vzdělavatele*, *Směrnic pro kulturně politickou a vzdělávací činnost*, *Hospodářsko-finanční služby ČSNS*, *Parlamentní korespondence* anebo *Okresního zpravodaje*.

Ve dvou dochovaných výtiscích *Mladého národního socialisty* z roku 1946 lze nalézt technické informace každodenního chodu organizace mladých v rámci strany, tzn. oznámení o chystaných schůzích nebo nově vzniklých organizacích v republice. Ve výtisku z jara 1946 byla podstatná část věnována životu a dílu prvního československého prezidenta Tomáše G. Masaryka; články aktualizovaly myšlenky Masaryka a jejich autoři i nadále prvního prezidenta považovali za vzor, který je možno následovat i nyní, tedy v podmínkách třetí republiky: „*Kolik lidí a národů by se stalo šťastnými, kdyby rázně vykročilo za ideami, jejichž významným hlasatelem a bojovníkem byl TGM...Kolik vzorů tu má v něm mladá generace a celý národ...To vše dnes potřebujeme znát a jeho příkladem se řídit tím spíše, že TGM to byl, který zdůrazňoval jít cestou svou, dělat politiku českou, tj. i slovanskou, evropskou, světovou, politiku pravdy, poctivosti, nikoli politiku násilí, chytráctví a bezpráví.*“ Zmíněny byly i reportáže z uspořádaných akcí k připomenutí si výročí narození Masaryka, např. z výstavy o TGM, která byla zahájena 3. března 1946 ve škole Charlotty Masarykové v Lánech za účasti zástupců Ústavu T. G. M., lounské župy Čs. obce legionářské, Ústřední školy dělnické, Svazu národní revoluce a zdejšího MNV. Nechyběly ani výtahy z knihy *Hovory s TGM* od Karla Čapka obsahující pasáže o demokracii.

Druhý zachovaný výtisk *Mladého národního socialisty* byl věnován především aktuální politice. Zdůrazněna byla důležitost faktu, že nově byla hranice věku umožňující disponovat jak aktivním, tak pasivním volebním právem snížena, a k nadcházejícím volbám tedy dorazí řada mladých prvovoličů; tato novinka byla prezentována jako logická „odměna“ za účast mládeže při závěrečných bojích války a volební právo pojmáno jako „*největší právo svobodného člověka*“. Aby tito prvovoliči měli alespoň základní přehled o politickém programu a historickém vývoji kandidujících stran, obsahoval výtisk několikastránkové shrnutí vývoje a programů jednotlivých politických stran. U národních socialistů bylo akcentováno „*odmítnutí proletářské revoluce*“ a třídního rozdělení společnosti, odmítnutí představ o likvidaci soukromého držení zemědělské půdy i totálního postátnění hospodářství, jelikož „*totální etatizace hospodářství by nutně v praxi vedla také k totalitě politické.*“ Nutné poválečné změny žádali provádět vlastní cestou, která by optimálně odpovídala

československým podmínkám: „*Jít vlastní čs. cestou...Nepotřebujeme být pouhým epigonem – neběhejme za cizími vzory, nehodí se k nám.*“²³⁶

Další zachovanou tiskovinou pro vnitrostranické potřeby je *Vzdělavatel*. Tento měsíčník vycházel pro potřeby „*výchovy a informace pracovníků čs. str. nár. soc.*“. V listopadovém vydání z roku 1946 mohl čtenář narazit na medailonek o předsedovi strany Petru Zenklovi; jeho autor Karel Prokš připomněl předvolební atmosféru voleb do ÚNS na jaře téhož roku, kdy byl Petr Zenkl vystaven útokům z řad konkurenčních stran, zejména té komunistické; zároveň ale zkonstatoval, že v rámci předvolební kampaně byli často útoční i národní socialisté, avšak dle jeho názoru mnohem méně než ostatní. Historik Jan Slavík, odborník na dějiny carského Ruska a Sovětského svazu, přispěl svým článkem „*Ruská revoluce a náš poměr k SSSR*“, v němž mimo jiné předložil tezi o tom, že důraz kladený na pracovní normy a tzv. stachanovské hnutí, tzn. typické součásti procesu industrializace třicátých let v Sovětském svazu, lze interpretovat také jako snahu režimu donutit zdejší pracovníky a zaměstnance k odvádění pracovní výkonnosti, která v jiných zemích byla již dávno pravidlem; připomněl slova Lva Trockého o tom, že „*ruská revoluce je bojem proti lenosti*“, na kterou si Rusové zvykli za předcházejícího carského režimu. Kromě výše zmíněného obsahovalo listopadové číslo *Vzdělavatele* výzvy k zesílení propagačních aktivit, které měly být doplněny postupným vydáváním dalších propagačních materiálů. Zdůrazněna byla potřeba aktivní kooperace všech složek organizační struktury strany, v rámci které by měli v každé stranické organizaci být určeni jedinci bedlivě sledující aktivity a propagační akce konkurenčních politických stran, a následně na základě toho určit vhodné protiakce. Členstvo bylo vyzváno, aby si případné náměty a nápady nenechávalo pro sebe a zasílalo je ústředí. Vedle tohoto byly zmíněny i přípravné práce k chystanému 50. výročí existence strany; členové strany tak byli upozorněni, že se chystá výroba jubilejních odznaků, které „*nám budou všichni závidět*“.²³⁷

Hospodářsko-finanční služba ČSNS byla tiskovinou poskytující „*důležité pokyny místním politickým organizacím strany*“ ohledně finančního hospodaření strany, které se, jak víme z předešlých kapitol, po celou dobu mezi roky 1945-1948 potýkalo s nemálo problémy, takže se finanční „*zdraví*“ strany nepodařilo uspokojivě vyřešit až do samého konce strany na konci února 1948. V archivním fondu dokských národních socialistů se dochovaly dva výtisky, které jsou cennými zejména proto, že jsou od sebe vzdáleny celý rok, a jsou tak vhodné pro porovnání; první je z přelomu let 1946/1947, který je věnován zejména nově

²³⁶ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 27, kart. 2, zde oba výše zmíněné zachované výtisky.

²³⁷ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 30, kart. 2, výtisk č. 9, listopad 1946.

nastaveným členským příspěvkům vybíraným podle příslušnosti daného člena strany dle výše jeho měsíčního příjmu, a druhý, který vyšel na začátku ledna 1948; v něm je obsažena výzva, aby se nedostatky ve vybírání členských příspěvků odstranily, zejména aby bylo skoncováno s praxí přerazování do nižší příspěvkové kategorie. Při porovnání výše uvedených dvou, zhruba rok od sebe vzdálených výtisků, můžeme konstatovat, že nedostatky ve vybírání členských příspěvků se nepodařilo ani po roce odstranit, a tak strana bojovala s peněžními ztrátami a jejich celkovým nedostatkem po celé období mezi lety 1945-1948.²³⁸

Parlamentní korespondence, v podtitulu nesoucí „*Přehled o činnosti nár. soc. poslanců ve sněmovně*“, poskytovala místním organizacím strany získání základního přehledu o všem, co se v prostředí Ústavodárného národního shromáždění dělo v souvislosti s působením poslanců národních socialistů.²³⁹ Obsaženy tak byly zprávy o vystoupeních, návrzích a obsahu řečí pronesených národně socialistickými poslanci, popř. členy jednotlivých výborů. Cílem bylo, aby na základě informací obsažených v tomto periodiku bylo řadové členstvo jednotlivých místních organizací odpovědnými funkcionáři seznámeno s činností národně socialistických zástupců v nejvyšším zákonodárném sboru republiky. Ve fondu dokských národních socialistů se dochovalo několik výtisků zachycujících období květen-prosinec 1946. Členstvo místních organizací se tak mj. mohlo dozvědět o vystoupení národohospodářského odborníka strany Přeučila, který v živnostensko-obchodním výboru varoval před přílišným rozbujením nově zakládaných živností, pro které nebude logicky dost prostoru k prosperitě; zároveň se ohradil proti negativnímu vnímání živnostníků prezentovanému např. komunistou Zápotockým, který tvrdil, že „*obchodníci po válce zaplnili lázně a letoviska*“. Přeučil tomuto oponoval tím, že většina živnostníků se musí místo rekreaci věnovat každodennímu fungování živností, a že někteří z nich musí „*pracovat až 16 hodin denně*“.²⁴⁰ Nebo se řadové členstvo místních organizací mohlo dozvědět rovněž to, že Jaroslav Stránský, ministr školství a osvěty za národní socialisty, na zasedání informačního výboru vyjádřil nespokojenost s poměry panujícími v rámci československého tiskového trhu; připomenul, že britská obdoba zdejšího ministerstva informací byla těsně po skončení první světové války, tedy ihned po tom, co pominuly důvody jeho existence, zrušena, na čemž se tehdy domluvily jak strany z pravicového spektra, tak levicového, a že k podobnému kroku by mělo dojít i v Československu. Přítomný ministr informací Kopecký na to reagoval slovy, že

²³⁸ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 26, kart. 2, dva výtisky pro období 1946/1947 a 1947/1948.

²³⁹ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 25, kart. 2.

²⁴⁰ Tamtéž., výtisk č. 10, 27. 11. 1946.

„necháme rozhodnout našemu lidu, co bude s naším tiskovým pořádkem. A až dojde k rozhodování, uvidíme, na kterou stranu se lid přikloní“.²⁴¹

Tyto vnitrostranické tiskoviny byly ústředím zasílány jednotlivým organizačním složkám strany s cílem poskytnout co možná nejširší zdroje informací různorodého druhu, na jejichž základě mělo dojít ke zlepšení jejich každodenního chodu a činnosti; vylepšit se tak mělo finanční hospodaření jednotlivých místních organizací, měla se posílit a zvýšit ideologická a kulturní úroveň členů strany, kteří se zároveň měli stát mnohem aktivnějšími v práci uvnitř strany i navenek ve smyslu propagace politiky strany a působení na možné voliče a zájemce o vstup do strany atd. Že se ovšem tato snaha ústředí s přílišným úspěchem u řadového členstva nesešla, můžeme ilustrovat na příkladu dokské organizace. Ke konci roku 1946 kontaktoval důvěrník Dušátko okresní sekretariát s tím, že „zbylé brožury o samosprávě vrátíme, zájmu o brožury není...“²⁴² To, že k dobrovolnému a aktivistickému odebrání a čtení stranických tiskovin a periodik zřejmě často nedocházelo, dokazují opakující se výzvy a upozornění důvěrníka dokských národních socialistů, aby tyto tiskoviny byly členstvem místní organizace vzaty na vědomí, odebrány a čteny; jako příklad uvedme Dušátkovo doporučení členstvu, aby odebíralo a četlo týdeník *Svobodný zítřek*, který „poslední dobou velmi pěkně píše“.²⁴³

3.7.3 Regionální periodika

Československá strana národně socialistická disponovala také sítí regionálních periodik, která se věnovala především událostem a problémům přímo souvisejícím s danou lokalitou, pro niž dané periodikum vycházelo. Následující tabulka ukazuje, o jaké tituly se jednalo, jak se jmenovaly, a ve které oblasti vycházely; údaje pocházejí z výběru regionálních periodik národních socialistů uvedených Františkem Klátilem v knize *Republika nad stranami*.²⁴⁴

²⁴¹ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 25, kart. 2, výtisk č. 10, 27. 11. 1946.

²⁴² SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 22, kart. 2, dopis určený okresnímu sekretariátu v Dubé ze dne 29. 11. 1946.

²⁴³ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 1, kart. 1, zápis ze schůze konané 20. 11. 1946.

²⁴⁴ F. KLÁTIL, *Republika nad stranami*, s. 298-299.

Tabulka č. 10 – Regionální periodika Československé strany národně socialistické v období třetí republiky, příklady

Název periodika	Místo vydávání
<i>Svobodný hlas</i>	Kladno
<i>Naše svoboda</i>	České Budějovice
<i>Svobodný Máchův kraj</i>	Litoměřice
<i>Hraničářské slovo</i>	Karlovy Vary
<i>Lidové proudy</i>	Hradec Králové
<i>Krušnohorské slovo</i>	Most
<i>Národní republika</i>	Mladá Boleslav
<i>Svobodný Sever</i>	Česká Lípa
<i>Naše slovo</i>	Jihlava
<i>Středočeský kraj</i>	Praha venkov
<i>Nový směr</i>	Tábor
<i>Slezské slovo</i>	Opava
<i>Bratrství</i>	Pardubice
<i>Kutnohorský kraj</i>	Kutná Hora
<i>Písecký kraj</i>	Písek

V kontextu dokských národních socialistů je z výše umístěné tabulky třeba upozornit zejména na dvě regionální periodika, se kterými přišli do styku nejvíce. Jedná se o českolipský *Svobodný Sever* a mladoboleslavskou *Národní republiku*. *Svobodný Sever* vycházel od jara 1946 a jeho odpovědným redaktorem byl František Kunc. Periodikum se dělilo na několik tematických částí, ve kterých nechyběl ani prostor pro články věnované nejvyššímu patru politiky domácí anebo mezinárodní. Podstatnou část ovšem tvořily zprávy týkající se dění v místních organizacích kraje; jaké potíže mají členové při jednání v místních národních výborech, zmiňovány byly konflikty s příslušníky jiných politických stran, otiskovány byly dopisy a připomínky představitelů jednotlivých místních organizací, dokonce nechyběly ani rady hospodyňkám, jak nahradit nedostatkové potraviny a suroviny vhodnými alternativami; hospodyním tak bylo např. doporučováno, aby při současném nedostatku masa a vajec používaly jakožto zdroj bílkovin sojovou mouku.²⁴⁵ Vycházela i speciální vydání

²⁴⁵ SOKA Česká Lípa, zachovaný výtisk č. 1, 21. 3. 1946, není součástí fondu MO ČSNS Doksy.

v podobě příloh; pro ilustraci uvedme *Májový sborník* z jara 1947 vydaný k příležitosti 50. výročí vzniku strany. Vedle rozsáhlé inzertní části sborník obsahoval články shrnující historický vývoj strany a její současnou pozici. Úvodní strana obsahovala článek Huberta Ripky o důležitosti pluralitní hospodářské soustavy, která dle jeho mínění dokáže jako jediná zajistit odpovídající výkonnost ekonomiky a vyhovět požadavkům zákazníků; současně byla prezentována jako hráz proti politické diktatuře jedné strany. Mimo to se věnoval i roli strany v nových poměrech poválečného Československa; národní socialisté, kteří již dlouhá desetiletí prosazují program postavený na třech pilířích, totiž na vlastenectví, socialismu a demokracii, jsou tou politickou stranou, která více než ostatní politické strany dokáže prosazovat takovou politiku, jež bude domácím poměrům vyhovovat nejvíce. Zároveň toto zvláštní vydání *Svobodného Severu* z jara 1947 je jasným důkazem toho, že strana i přes rozporuplné výsledky z voleb do ÚNS uskutečněných o rok dříve, nerezignovala na získávání nových členů strany a voličů z řad dělníků a zemědělců, tzn. skupin, které ve velké míře volily politického konkurenta, a to KSČ; „*Dnes mnohý dělník tvrdí, že jsme strana pánů. Není to pravdou, jsme stále stranou všech pracujících, ať kladivem nebo pluhem, anebo perem.*“ Vedle této agitační snahy zvláštní vydání obsahovalo i pasáže článků, které lze jednoznačně interpretovat jako vzrůstající snahu vymezit se proti praxi a propagandě svého největšího politického rivala, tzn. komunistické strany. Např. Fráňa Zemínová v článku nazvaném *Slavný 1. máj 1947* upozornila na skutečnost, že komunisté byli během předválečné republiky protistátně zaměřeni, a že první dvě válečná léta byli v odboji pasivní, a že se do (v poválečných časech tolik zdůrazňovaných) odbojových aktivit zapojili až po napadení Sovětského svazu hitlerovskými vojsky: „*To v té době když jiní – dnes novopečení vlastenci všechno negovali, proti každému státnímu a vojenskému rozpočtu hlasovali, proti Masarykovi štváli a s Němci v jedné straně a v jednom poslaneckém klubu se přátelili...jsme neotočili na čtyráku teprve v roce 1941, ale že po padesát let jsme dělali vždy jen politiku národa, státu a pracujícího lidu.*“²⁴⁶ Pro potřeby redakce *Svobodného Severu* byl mezi doksy národními socialisty zvolen dopisovatelem sám důvěrník, Josef Dušátko.²⁴⁷ Bohužel, vzhledem k absenci jakýchkoli archivních materiálů k této činnosti Josefa Dušátky, a torzovitosti zachovaných výtisků *Svobodného severu*, nemůžeme odpovědět na otázku, jak spolupráce MO ČSNS Doksy a redakce *Svobodného severu* ve skutečnosti vypadala. Druhým regionálním periodikem, se kterým dokští národní socialisté přicházeli do styku, a ze kterého mohli čerpat

²⁴⁶ SOKA Česká Lípa, zachovaný výtisk *Májového sborníku* z jara 1947, není součástí fondu MO ČSNS Doksy.

²⁴⁷ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 21, kart. 2, oznámení o jmenování Dušátky do fce dopisovatele ze dne 5. 3. 1946.

informace, byla mladoboleslavská *Národní republika*. V souvislosti s ní např. v říjnu 1946 Dušátko upozorňoval svoje spolustraníky, že zejména „*Národní republika velmi hezky a nebojácně píše*“, přičemž neopomenul dodat, na jakém místě v Doksech je toto periodikum k dostání.²⁴⁸

3.8 Únorové události a MO ČSNS Doksy

Do roku 1948 vstoupily místní organizace okresu Dubá s cílem získat další členy; okresní sekretariát strany v Dubé vyhlásil soutěž, ve které ten, jenž svou agitací získá minimálně 10 zájemců o vstup do strany, obdrží knihu od Prokopa Drtiny „*Mluví Pavel Svatý*“ s vlastnoručním podpisem autora. Oznámení o soutěži prezentovalo zesílenou aktivitu ohledně náboru nových členů jako událost nejen stranickou, nýbrž jako záležitost, která poslouží „*celému čs. národu*“ a „*boji o zachování demokracie*“.²⁴⁹ V kontextu dokských národních socialistů se od začátku roku do jejich řad přihlásilo sedm nových členů²⁵⁰, aby v zápětí, na začátku února, dokonce ve stejný den, z MO vystoupily dvě členky: učitelka Jindřiška Stará a Marie Matoušková.²⁵¹ Zároveň došlo ke ztrátě dalších třech členů z důvodu jejich odstěhování se z Doks do jiných lokalit. Přestali tak být členy dokské místní organizace, avšak neznamenal to konec jejich členství ve straně; ve svých nových bydlištích se stali členy tamějších místních organizací strany.²⁵²

Činnost dokských národních socialistů během ledna a února 1948 silně ovlivnilo onemocnění přepracovaného důvěrníka Josefa Dušátky.²⁵³ Jak již bylo podotknuto dříve, Dušátko byl jedním z mála aktivních členů místní organizace, a tak jeho absence v nadcházejícím klíčovém období aktivitu dokských národních socialistů negativně ovlivnila; MO ČSNS Doksy se tak dostala do vleku událostí, aniž by na ně členové byli schopni výrazněji reagovat.²⁵⁴ Jejich činnost v rámci únorových událostí se tak pravděpodobně omezila na postup v duchu obecných výzev k zachování „klidu a rozvahy“ vycházejících jak od MNV, komunistů, tak z vlastních stranických řad, což pochopitelně nahrávalo razantnímu

²⁴⁸ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 1, kart. 1, zápis ze schůze dne 2. 10. 1946. *Národní republika* bylo v Doksech možno zakoupit v papírnictví nacházejícím se na zdejším náměstí.

²⁴⁹ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 14, kart. 1, sign. 22/48, dopis z okresního sekretariátu v Dubé.

²⁵⁰ Tamtéž, dle zachovaných členských průkazů.

²⁵¹ Tamtéž, oznámení o výstupech ze 4. 2. 1948.

²⁵² Tamtéž, oznámení o přestupech manželů Sudových ze dne 23. 1. 1948 a Jiřího Krále ze dne 14. 1. 1948.

²⁵³ SOKA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inventář, s. 3.

²⁵⁴ Zde je zapotřebí se ovšem ptát, zda toto zdání pasivity není způsobeno spíše nedostatkem archivních dokumentů k činnosti během kritického února 1948. Je totiž možné předpokládat zabavení a případnou likvidaci jakéhokoli citlivého písemného materiálu složkami SNB a komunisty ovládanými orgány správy. K tomu navíc je možné předpokládat i likvidaci citlivého materiálu i samotnými členy vedení MO ČSNS Doksy.

mocenskému nástupu komunistů.²⁵⁵ Navíc se ukázalo, že mnoho členů MO ČSNS Doksy není pro členství ve straně ochotno riskovat své vyhlídky do budoucna, a tak se od přijetí demise nekomunistických ministrů prezidentem 25. února začaly hromadit výstupy z MO.²⁵⁶ Dalším impulsem pro odchody členstva mohlo být zachování se důvěrníka MO ČSNS Doksy Josefa Dušátky; ten 27. února přenechal kompetence řízení MO místodůvěrníku Oldřichu Hejlovi²⁵⁷, což mohlo pro mnohé být „signálem k útěku“ ze strany a její místní organizace; rozhodnutí zdůvodňoval svým zdravotním stavem, který jej limitoval v činnosti již dříve. Dva dny na to zaslal Dušátka dopis spolustraníkově Josefu Šmatlákově, jenž byl členem dokského akčního výboru za národní socialisty, ve kterém zdůvodňoval své rozhodnutí vzdát se v nastalé situaci veškeré politické činnosti. *„Došel jsem v těchto revolučních dnech k přesvědčení, že bude nejlépe...vzdávám se veškeré činnosti, protože vím, že by opak nebyl žádoucí a mohl by být vykládán mylně jako neuvědomění situace. Prohlašuji, že plně chápu dnešní politické dění, a věřím, že po uklidnění dnešní rozčeřené hladiny sejdou se všichni lidé dobré vůle, aby všichni cílevědomě pracovali ve prospěch českého a slovenského národa a celé Československé republiky. Věřím, že prezident republiky naši a ministr Masaryk nám ukazují cestu, kterou musíme nastoupit, abychom, opření o silné Rusko, došli opět klidné a spokojené budoucnosti.“*²⁵⁸

Od konce února byly výstupy z místní organizace již v plném proudu. 28. února rezignovala na funkci důvěrnice jednoty žen a členství ve straně Aloisie Šubrtová, která spolu s dopisem zaslala na sekretariát MO i svůj členský průkaz.²⁵⁹ O den později vystoupil z řad národních socialistů Miroslav Burghardt, který v roce 1947 patřil mezi členy výboru MO.²⁶⁰ Prvního března oznámila svůj odchod Anna Jáhnová, jež byla vývojem událostí zřejmě silně znervózněna, a nechtěla být proto nadále s národními socialisty spojována: *„Žádám okamžité odhlášení z org. nár. soc. Legitimaci přikládám.“*²⁶¹ Druhého března vystoupil z MO ČSNS Doksy poštovní úředník František Nerud, jenž se na poslední valné schůzi dokských národních socialistů skutečně 18. ledna 1948 ujal funkce propagátora.²⁶² Třetího března vystoupili z řad dokských národních socialistů manželé Hnátkovi a manželé Kindlovi; Kindl

²⁵⁵ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 469, kart. 91/130, hlášení místního rozhlasu z 21. 2. a 25. 2. 1948.

²⁵⁶ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 14, kart. 1, výstupy ze strany.

²⁵⁷ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 10, kart. 1, dopis Dušátky ze dne 29. 2. 1948.

²⁵⁸ Tamtéž.

²⁵⁹ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 14, kart. 1, oznámení o výstupu ze strany ze dne 28. 2. 1948.

²⁶⁰ Tamtéž, oznámení o výstupu ze dne 29. 2. 1948.

²⁶¹ Tamtéž, oznámení o výstupu ze dne 1. 3. 1948.

²⁶² Tamtéž, oznámení o výstupu ze dne 2. 3. 1948.

byl příslušníkem SNB.²⁶³ Den na to učinili obdobný krok manželé Hejlovi; místodůvěrník Oldřich Hejl, který byl v minulých dnech důvěrníkem Dušátkem určen prozatímním vedením MO, se v dopise o výstupu zároveň ohradil proti obviněním, která proti němu byla zřejmě vznášena. „*Nařčení, že jsem se zpronevěřil lidově demokratickému zřízení, se vším důrazem odmítám.*“ Zároveň se snažil najít jisté konsensuální stanovisko k tehdejšímu rozuzlení únorové krize, obsahující i vybídnutí k tolerantnímu přístupu k těm, kteří ještě před nedávnem stáli na opačné straně než komunisté: „*Mějte vždy na paměti zájem národů slovanských a jeho pracujícího lidu a z tohoto celku, který to dobře myslí s lidově demokratickým zřízením, nikoho nevyklučujte.*“²⁶⁴

Navíc došlo i k vylučování národních socialistů z dokského MNV. Akční výbor Národní fronty v Doksech se dne 29. února 1948 rozhodl odvolat všech pět členů MNV za národní socialisty; zbavení funkcí tak byli Josef Dušátko, Oldřich Hejl, Miroslav Burghardt, Karel Tichý a Antonín Košťál. To bylo následně potvrzeno ONV Dubá; v potvrzení o odvolání dotyčných stálo: „*Toto odvolání má za následek zánik členství v národním výboru a zánik funkcí v národním výboru, jichž podmínkou bylo toto členství.*“²⁶⁵

Definitivní tečkou za téměř dva a půl roky činnosti MO ČSNS Doksy bylo rozhodnutí podepsané jejími představiteli Josefem Dušátkem, Josefem Hnátkem a Rudolfem Lízlerem zaslané 5. března 1948 Akčnímu výboru národní fronty v Doksech. V něm Akční výbor informovali o rozpuštění místní organizace: „*Po dohodě členů místní politické organizace čsl. socialistů dovolujeme si zdvořile oznámiti, že dnešním dnem jest pokládati místní pol. org. čsl. socialistů*²⁶⁶ *v Doksech u Máchova jezera za likvidovanou.*“²⁶⁷ Stalo se tak dva dny poté, co na příkaz bezpečnostního referátu ONV Dubá došlo k razii v sekretariátu okresní organizace Československé strany národně socialistické v Dubé. V dopise zaslaném na oddělení SNB okresní bezpečnostní referent žádal, aby příslušníci dubské stanice SNB sekretariát národních socialistů uzavřeli a zapečetili; pozornosti neunikl ani služební vůz dubských národních socialistů, který byl toho času v opravě u firmy Špic, a který měl být zajištěn rovněž.²⁶⁸

²⁶³ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 14, kart. 1, oznámení o výstupech ze dne 3. 3. 1948.

²⁶⁴ Tamtéž, oznámení o výstupu ze dne 4. 3. 1948.

²⁶⁵ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 150, kart. 3/42, dopis od ONV Dubá ze dne 15. 3. 1948 potvrzující vyloučení z řad MNV Doksy.

²⁶⁶ Zde zmiňovaná trojice již použila nový název transformující se strany, který strana nesla od 29. 2. 1948, viz J. MALÍŘ – P. MAREK a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*, s. 1272.

²⁶⁷ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 10, kart. 1, oznámení Akčnímu výboru MNV Doksy z 5. 3. 1948.

²⁶⁸ SOkA Česká Lípa, f. ONV Dubá 1945-49, zpráva bezpečnostního referátu z 3. 3. 1948 určená zdejší stanici SNB.

Jednotlivé organizace strany tak ve své dřívější podobě přestaly existovat podobně, jako tomu bylo v případě strany celkově; vývoje ve straně se chopil Akční výbor vedený prokomunisticky orientovanými členy, který započal a rovněž dokončil „očistu“ strany od všech, kteří se s prokomunistickou orientací nového vedení nehodlali smířit. Došlo k přejmenování strany a k jejímu začlenění do nově zformované Národní fronty, kde v následujících letech měla strana sloužit jako vazalská částička ve zdánlivě pluralitní politické nabídce Národní fronty.²⁶⁹

²⁶⁹ K procesu přeměny strany do podoby Československé strany socialistické (ČSS) pod novým vedením více P. MAREK a kol., *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998*, s. 329-330.

4. Činnost místní organizace ČSNS Doksy v rámci MNV v Doksech

4.1 Správa města do ustanovení MNV

4.1.1 Konec války

Přebírání moci do rukou povstalců z řad českého obyvatelstva oblasti Doks a okolí započalo 7. května 1945, kdy byli odzbrojeni příslušníci německého četnictva; ti pak, již beze zbraní avšak opatření bílými páskami na rukou, dostali od vytvořeného revolučního národního výboru za úkol na přilehlých komunikacích řídit dopravu, jelikož se přes město řítily kolony ustupujícího německého vojska, které se na poslední chvíli snažilo uniknout postupujícím jednotkám Rudé armády.²⁷⁰ Z nedaleké Dubé, do jejíhož okresu Doksy patřily, byl převezen okresní hejtman Nierad. Ten byl povstalcí přinucen v místním rozhlase vyhlásit kapitulaci zdejších německých ozbrojených složek, aby se předešlo dalším zbytečným ztrátám na životech a majetku. Jednotky Rudé armády zatím Doksy vynechaly z ohniska svého zájmu, a tak se zástupci dokských povstalců rozhodli s nimi navázat kontakt z vlastního popudu; stalo se tak 9. května vysláním několika členů, kteří se s rudoarmějci setkali u několik kilometrů na severozápad od Doks umístěné obce Jestřebí. O den později došlo ke slavnostnímu shromáždění dokského revolučního výboru na náměstí ve složení Pechar, Sedláček, Malát, Kříž, Havrlant, Bělohlávek, Šlambor a Vítkovič, kde se rozhodlo o dalším postupu přebírání významným míst ve městě do rukou povstalců; obsazena tak byla mlékárna, radnice, pošta, zámek, nádraží anebo pila. Správu ve městě obstarával revoluční národní výbor do konce května.^{271 272}

4.1.2 Období působnosti správní komise

Správu města zajišťovala od přelomu května a června 1945 ustanovená místní správní komise (MSK) podléhající okresní správní komisi (OSK) v Dubé. První zasedání dokské místní správní komise se uskutečnilo dne 31. května; v jejím čele se v průběhu téměř čtyř měsíců její existence vystřídal hned několik jedinců, což svědčí o poměrně veliké fluktuaci způsobené zřejmě obtížností úkolů, které představitelé správních komisí museli v hektickém poválečném období řešit. Prvním správním komisařem se stal npor. Miloslav Štangel, jenž v této funkci

²⁷⁰ Tzv. revoluční národní výbory se v závěrečných fázích války na českém území podílely jak na ozbrojeném boji proti ustupujícím německým vojskům, tak na vytváření základů dočasné správy. O tomto více např. V. ČECHÁK, *Vývoj veřejné správy v ČSR a ČR (1945-2004)*, s. 32.

²⁷¹ SOKA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inventář, s. 1-3.

²⁷² Tom NOVÁK, *Doksy. Retrospektivní průvodce 1843-1989*, s. 84-86.

vydržel necelé dva měsíce.²⁷³ V průběhu letních měsíců byly Doksy svědkem personální rošády zakončené dvouměsíčním působením Václava Vaníčka, povoláním dílenského ČSD a člena sociální demokracie, který v čele dokské správní komise setrval do konce její působnosti.²⁷⁴ Členy místní správní komise byli také zástupci formující se místní organizace národních socialistů, Josef Dušátko a Oldřich Hejl.²⁷⁵ V zachovaném slibu Josefa Dušátky ze 7. září 1945 se jako člen MSK Doksy zavazoval, že bude „vždy věren Československé republice, že bude zachovávat všechny zákony a nařízení, plnit jako člen správní komise podle nejlepšího vědomí a svědomí své povinnosti a že se bude řídit rozhodnutími správní komise.“ Rovněž sliboval, že „se nikdy nezpronevěří lidu a zásadám demokracie, a že bude ve všem svém jednání dbát jen prospěchu a zájmu lidu.“²⁷⁶ V rámci MSK Doksy působily pomocné komise věnující se jednotlivým agendám. Níže umístěná tabulka ukazuje jejich strukturu a zaměření.

Tabulka č. 11 - Pomocné komise MSK v Doksech²⁷⁷

1) finanční a právní
2) hospodářská, zásobovací, lesní
3) jezerní
4) stavební, hřbitovní, správy budov a elektrárny + agenda bezpečnostní a vyšetřující
5) školská, osvětová a tělovýchovná
6) živnostenská + přiděly bytů a nábytku

Národní socialisté Josef Dušátko a Oldřich Hejl stanuli v čele dvou komisí MSK Doksy; Josef Dušátko v čele finanční a právní, Oldřich Hejl v čele stavební a hřbitovní.²⁷⁸ Mezi úkoly, které MSK Doksy během své existence řešila, patřilo zajištění bezpečnosti a ustanovení nočních hlídek, ubytování nově příchozích obyvatel z řad těch, kteří v Doksech bydleli již před válkou a vlivem událostí roku 1938 byli donuceni odejít, anebo zcela nových

²⁷³ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 150, kart. 3/42, jmenování (zřejmě opětovné) předsedou ze dne 17. 7. 1945.

²⁷⁴ Tamtéž, zprávy OSK v Dubé s rozhodnutími o změnách v personálním složení MSK v Doksech ze dnů 17. 7., 24. 8. a 25. 8. 1945.

²⁷⁵ Tamtéž, složení MSK a komisí ze dne 20. 7. a 11. 9. 1945.

²⁷⁶ Zachovaný slib Josefa Dušátky jako člena MSK Doksy podepsaný 7. 9. 1945, součást fondu MěNV Doksy, inv. č. 150, kart. 3/42, dochované sliby členů MSK.

²⁷⁷ Tamtéž, složení MSK a komisí ze dne 20. 7. a 11. 9. 1945.

²⁷⁸ Tamtéž.

osídlenců, zajištění nemovitostí, movitého majetku a živností osob spadajících mezi státně nespolehlivé²⁷⁹, zavádění restriktivních opatření týkajících se německého obyvatelstva města, vyřizování agendy ohledně žádostí o přiděl majetku spadajícího do zaboru atd.²⁸⁰ Pro přiblížení denní agendy MSK v Doksech uveďme několik příkladů, z nichž mimo jiné hned první dokazuje, že komunisté měli od samého začátku veliký vliv na chod města. Dne 9. června 1945 byla vydána vyhláška informující obyvatele, že pokud někdo z řad obyvatel města projeví zájem o účast na zasedání místní organizace komunistické strany, bude to bráno jako dostatečný důvod pro omluvu ze zaměstnání.²⁸¹ O několik dní později bylo vydáno nařízení o povinném nahlášení se zdejšímu úřadům vztahující se na děti a mládež v rozmezí 7 – 17 let z evidenčních důvodů.²⁸² MSK ovšem nezajišťovala pouze evidenci osob, nýbrž i materiálu a majetku; 19. června 1945 tak bylo rozhodnuto o povinnosti všech držitelů plavidel a jejich součástí tento druh majetku nahlásit.²⁸³ Všeobecný obdiv k Rudé armádě, která oblast kolem Doks osvobodila, se promítl i do akce uspořádané dne 22. června, kdy místní správní komise vyzvala občany, aby při příležitosti čtvrtého výročí napadení Sovětského svazu nacistickým Německem a následného „*hrdinného boje Rudé armády během Velké vlastenecké války*“ vyzdobilo svoje domy československými a sovětskými prapory, přičemž od 18. hod. proběhlo na dokském náměstí shromáždění lidu a pietní vzpomínka.²⁸⁴ Jako překvapující můžeme hodnotit vyhlášku vydanou dne 9. srpna, ve které MSK zakazovala tančení swingu; o dodržování zákazu se měli postarat provozovatelé hostinců a sálů. V případě porušení zákazu hrozil postih nejen těm, kteří se danému tanci oddávali, nýbrž i provozovatelům podniků.²⁸⁵ Při vydání tohoto zákazu zřejmě sehrála roli přehnaná prudérnost některých představitelů MSK, avšak i přes to se vkrádá na mysl fakt, že k podobným restrikcím v oblasti tance a hudby (paradoxně právě v případě swingu či jazzu), se uchýloval i předchozí nacistický okupační režim, který byl obyvateli poválečného Československa považován za ztělesnění odsouzených snah kontrolovat a ovládat úplně vše.

²⁷⁹ O institutu tzv. národních správ, konfiskací a jejich praxi zejména v pohraničních oblastech více např. A. WIEDEMANN, „*Pojď s námi budovat pohraničí!*“, s. 106-157.

²⁸⁰ SOKa Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 150, kt 3/42, zachovaný, tužkou psaný seznam úkolů MSK a její personální složení na nepoužitých papírech s německou hlavičkou z 24. 7. 1945, nebo inventář, s. 3.

²⁸¹ SOKa Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 516, kart. 108/147, vyhláška MSK Doksy ze dne 9. 6. 1945.

²⁸² Tamtéž, vyhláška MSK Doksy ze dne 14. 6. 1945.

²⁸³ SOKa Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 516, kart. 108/147, vyhláška MSK Doksy ze dne 19. 6. 1945.

²⁸⁴ Tamtéž, vyhláška MSK Doksy ze dne 21. 6. 1945.

²⁸⁵ Tamtéž, vyhláška MSK Doksy ze dne 9. 8. 1945.

4.2 Ustanovení MNV

Od 23. září 1945 začal působit zvolený místní národní výbor, který tak nahradil dosavadní správu řízenou místní správní komisí. MNV Doksy, podléhající OSK Dubá²⁸⁶, byl tvořen 30 členy; z politických stran byly zastoupeny pouze KSČ, ČSSD a ČSNS, všechny po 6 mandátech; Československá strana lidová v MNV zastoupena nebyla, jelikož v tento moment ještě nebyla vybudována její místní organizace.²⁸⁷ Za dokské národní socialisty se členy MNV Doksy stali důvěrník Josef Dušátko, František Kadič, Oldřich Hejl, František Nerud, Václav Fišer a Karel Tichý. Vedle výše zmíněných politických stran měly své zastoupení i Svaz české mládeže (2 mandáty), Ústřední rada odborů (1 mandát), Jednotný svaz zemědělců (1 mandát), Národní tělovýchovný výbor (1 mandát), Svaz politických vězňů (1 mandát) a osadní národní výbor pro Staré Splavy (6 mandátů – 2x KSČ, 2x ČSSD, 2x ČSNS); členy osadního národního výboru pro Staré Splavy se za národní socialisty stali Josef Jalovecký a Václav Radil.²⁸⁸ Právní postavení osadního výboru Starých Splavů se o něco později stane problematickou záležitostí²⁸⁹, která možná při pečlivějším studiu právních předpisů ohledně nových forem správy v poválečném Československu ze strany představitelů dokského národního výboru nemusela vůbec nastat. Předsedou MNV se stal komunista Václav Vachuška, který stál v čele poštovního úřadu v Doksech²⁹⁰; prvním místopředsedou se stal národní socialista Josef Dušátko, druhým sociální demokrat Václav Vaníček, v minulých měsících stojící v čele MSK Doksy.²⁹¹ Rada MNV byla tvořena 10 členy; tři členové rady zde byli ze svých pozic předsedy a místopředsedů, zbylých sedm jakožto předsedové jednotlivých komisí při MNV.

²⁸⁶ K tématu správního vývoje okresu Dubá nejen v poválečném období více Miloslav SOVADINA, *Správní vývoj okresu Česká Lípa od roku 1848 do roku 1990*, Česká Lípa 1998. OSK Dubá fungovala až do přelomu května a června 1946, teprve poté byl ustanoven ONV; o tom více právě M. SOVADINA, *Správní vývoj...*, s. 118.

²⁸⁷ Lidová strana začala svou činnost v Doksech vyvíjet až od března 1946, viz SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 45, kn 45/9, zápis ze schůze rady ze dne 20. 3. 1946; na této schůzi rady bylo přijato oznámení místní organizace ČSL o jejím ustanovení; v jejím čele stál knihař a papírník Švec.

²⁸⁸ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 150, kart. 3/42, zpráva MNV Doksy zaslaná OSK v Dubé o složení jeho orgánů ze dne 24. 9. 1945.

²⁸⁹ O právní problematice postavení osadního národního výboru pro Staré Splavy více subkapitola 4.3 Obnovení MNV v Doksech po volbách do ÚNS.

²⁹⁰ Václav Vachuška v květnu 1946 kandidoval i do ÚNS z posledního místa komunistické kandidátky pro III. volební kraj (mladoboleslavský), viz SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 17, kart. 2.

²⁹¹ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 150, kart. 3/42, zpráva o volbách do orgánů MNV Doksy ze dne 23. 9. 1945.

Tabulka č. 12 – Komise MNV Doksy vzniklého 23. 9. 1945 a obsazení jejich předsednictví politickými stranami²⁹²

Komise	Předsednictví
Komise právní a finanční	ČSNS
Komise hospod., zásob. a lesní	KSČ
Komise lázeňská	ČSSD
Komise stavební a hřbitovní	ČSNS
Komise živnostenská a bytová	ČSSD
Komise školská, osvětová a tělovýchovná	bezpartijní
Komise bezpečnostní a dopravní	bezpartijní

Národní socialisté stáli v čele dvou komisí. Komisi právní a finanční předsedal první místopředseda MNV, řídící učitel měšťanské školy a důvěrník MO ČSNS v Doksech Josef Dušátko. V čele komise stavební a hřbitovní stál Oldřich Hejl, povoláním traťmistr a místodůvěrník MO ČSNS Doksy.²⁹³ Stavební komise pod vedením Oldřicha Hejla, v jejímž čele vydržel do momentu obnovení národního výboru po volbách v květnu 1946, vydala např. nařízení o zákazu kácení stromů bez předchozího povolení ze strany komise²⁹⁴, zadala vypracovat plán stavby kanalizační sítě ve městě, který byl posléze schválen Zemským národním výborem v Praze²⁹⁵, vydala vyhlášku zakazující stavební práce a větší opravy domů²⁹⁶ z důvodu palčivého nedostatku stavebního materiálu atd. Vedle tohoto byl Hejl jakožto předseda stavební komise pověřen orgány MNV i organizací záležitosti slavnostního rázu; 14. listopadu 1945 dostal za úkol zajistit zhotovení slavobrány k příležitosti odchodu jednotek Rudé armády z okolí Doks a Starých Splavů. Slavobrána měla nést blíže nespecifikovaný nápis v ruštině a stát měla na dokském náměstí naproti budově poštovního úřadu.²⁹⁷

²⁹² SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 150, kart. 3/42, zpráva o volbách do orgánů MNV Doksy ze dne 23. 9. 1945.

²⁹³ Tamtéž.

²⁹⁴ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 516, kart. 108/147, vyhláška stavební komise ze dne 13. 2. 1946.

²⁹⁵ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 44, kart. 44/9, zápis ze schůze rady dne 21. 11. 1945.

²⁹⁶ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 516, kart. 108/147, vyhláška stavební komise ze dne 27. 11. 1945.

²⁹⁷ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 44, kart. 44/9, zápis ze schůze rady dne 14. 11. 1945.

4.3 Údobí mezi obnovením MNV v Doksech po volbách do ÚNS až únorem 1948

Blížící se volby do Ústavodárného národního shromáždění (ÚNS) znamenaly, že v měsíci březnu roku 1946 začal MNV Doksy s přípravnými pracemi. Na plenární schůzi došlo k odhlasování vzniku a složení čtyřčlenné volební komise pro Doksy a tříčlenné pro Staré Splavy.²⁹⁸ Voličské seznamy byly vyhotoveny a vystaveny k nahlédnutí občanů od 16. března, přičemž o měsíc později byly tyto volební seznamy podrobeny kontrole ze strany sekčního šéfa ministerstva vnitra Poláka, který při této příležitosti členům dokského MNV vyjádřil pochvalu.²⁹⁹ ³⁰⁰ Předvolební agitace se ani v případě severočeských Doks neobešla bez excesů, podobně jako v jiných částech republiky, ačkoli březnová dohoda mezi stranami Národní fronty hovořila o tom, že vzájemného napadání se bude v rámci předvolební kampaně co možná nejméně.³⁰¹ V dokském případě došlo k rozšiřování anonymních letáků napadajících Československou stranu národně socialistickou; leták označoval národní socialisty jakožto „brkaře“ a „brkařky“, zlehčoval jejich úlohu v protinacistickém odboji, vykresloval je jako pomahače fašismu a vystrašené odpůrce komunismu.³⁰² ³⁰³ Nutno podotknout, že se nejednalo o první případ, kdy se dokští národní socialisté setkali se snahami o jejich diskreditaci.³⁰⁴

Na základě výsledků voleb do ÚNS došlo i k novému rozložení sil v místních, okresních a zemských národních výborech. Stalo se tak na základě vládního nařízení ze dne 27. května 1946. V nařízení stálo: „...se národní výbory obnoví podle poměru hlasů, odevzdaných politickým stranám při těchto volbách v obvodu působnosti dotyčného národního výboru. K tomuto účelu se platné hlasy odevzdané politickým stranám ve volbách

²⁹⁸ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 2, kn 2/1, zápis ze zasedání pléna dne 8. 3. 1946.

²⁹⁹ Tamtéž, zápis ze zasedání pléna dne 12. 4. 1946.

³⁰⁰ Pozornosti volební komise neušli ani voliči z řad Slováků, kteří se v tuto dobu v Doksech nacházeli; byl vyhotoven jejich seznam čítající 17 osob, viz SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 509, kart. 104/143, seznam voličů slovenské národnosti z 16. 5. 1946.

³⁰¹ Michal PEHR, *Volby 1946*, in: Petr Kaleta – Michal Pehr – Richard Vašek (eds.), *Na pozvání Masarykova ústavu*, díl 5, Praha 2007, s. 15.

³⁰² SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 17, kart. 2, zachovaný anonymní leták; v něm se mj. psalo: „...měli bojová stanoviště ve sklepech...jsou vytřeštěni ze strašidla komunismu...mají plná ústa vlastenectví, a přitom chtějí národ okrást...přátelé fašistů“ atd.

³⁰³ V kontrastu s tímto se dokští národní socialisté věnovali v předvolebním období standardní politické agitaci, např. vylepování oficiálních stranických plakátů. Vybraní členové byli rozděleni do skupinek, které dostaly za úkol vyvěsit tyto plakáty v jednotlivých ulicích a částech města, viz SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 1, kart. 1, zápis z členské schůze dne 21. 5. 1946.

³⁰⁴ Již na přelomu let 1945/46 regionální mutace Rudého práva zaútočila na národní socialisty v Doksech, že se na sběrové akci použitého textilu a obuvi, uskutečněné v prosinci 1945, podíleli na rozdíl od jiných zúčastněných velmi laxně; „Zatím však co zvláště členové SČM se předháněli ve sběru, projevíli nár. socialisté naprostý nezájem.“ Více in: *Severočeské Rudé právo*, 3. 1. 1946, výstřížek konkrétního článku součástí f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 15.

do ústavodárného Národního shromáždění považují za hlasy odevzdané listinám kandidátů, které tyto strany předloží podle tohoto nařízení.“ Samotným procesem rozvržení mandátů v obnovených národních výborech byly pověřeny volební výbory třech úrovní: zemský volební výbor pro ZNV, okresní volební výbor pro ONV a místní volební výbor pro MNV; více k procesu obnovy místních národních výborů druhá kapitola zabývající se proměnou státní správy po roce 1945.³⁰⁵

Dokský MNV byl po všech procesních záležitostech vyplývajících z vládního nařízení ze dne 27. května 1946 ohledně obnovy národních výborů na základě výsledků voleb do ÚNS tvořen 30 členy. Dominantní silou se stala KSČ s 16 mandáty, na druhém místě byla sociální demokracie se 7 mandáty, národní socialisté obsadili mandátů 5, a lidovci získali mandáty 2.³⁰⁶ Nové podoby se dočkala také rada MNV; v 10-ti členné radě obsadila KSČ 5 pozic, sociální demokraté 2, národní socialisté také 2, a lidovci byli v radě zastoupeni jedním získaným mandátem. Komisi bylo zřízeno devět. Dokští národní socialisté ovšem měli v rámci rady specifické postavení; Josef Dušátko a Antonín Košťál zde totiž nepůsobili jako předsedové komisi, jako tomu bylo v případě převažující části ostatních členů rady.³⁰⁷

Tabulka č. 13 – Podoba obnoveného MNV Doksy po volbách do ÚNS dne 26. 5. 1946 (výsledky, rozložení)³⁰⁸

Polit. strana	Získané hlasy	Mandáty	Zvolení členové za danou politickou stranu
KSČ	795	16	Vachuška, Frank, Pýcha, Vinterling, Trejbal, Havlík, Neuman, Gregor, Šteck, Valeš, Heřmanský, Malinda, Zbyněk, Zima, Král, Matouš
ČSSD	338	7	Šulc, Šantrůček, Kuška, Stárek, Kratochvíl, Šlamber, Klivický
ČSNS	269	5	Dušátko, Košťál, Hejl, Tichý, Burghardt
ČSL	81	2	Švec, Pauzr

³⁰⁵ Vládní nařízení ze dne 27. května 1946, č. 120 Sb., o obnově národních výborů na podkladě výsledku voleb do ústavodárného Národního shromáždění, A. ŠTAFL, *Národní výbory*, s. 300-322.

³⁰⁶ Umístění dokských národních socialistů až na třetím místě neodpovídalo výsledkům voleb do ÚNS celkově; v nich se národní socialisté umístili na druhém místě za vítěznými komunisty (platí pro české země, nikoli pro Slovensko).

³⁰⁷ SOKA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 150, kart. 3/42, oznámení o složení orgánů MNV Doksy pro ONV Dubá ze dne 13. 8. 1946.

³⁰⁸ SOKA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 2, kn 2/1, zápis ze zasedání pléna ze dne 30. 6. 1946.

Tabulka č. 14 – Náhradníci MO ČSNS Doksy za zvolené spolustraníky do obnoveného MNV Doksy³⁰⁹

Jméno	Povolání	Bydliště
Alois Rylich	dílenský ČSD	Doksy
Václav Radil	řídící učitel	Staré Splavy
Václav Tiefertunk	hydrobiol. stanice	Doksy
Jan Procházka	národní správce pily	Doksy
František Kadič	truhlář	Doksy

Tabulka č. 15 – Komise obnoveného MNV Doksy po volbách do ÚNS³¹⁰

Komise bezpečnostní
Komise lázeňská
Komise hospodářská, zásobovací a lesní
Komise sociální
Komise právní
Komise finanční
Komise živnostenská a bytová
Komise stavební
Komise kulturní, osvětová a tělovýchovná

Osadní výbor Staré Splavy³¹¹, který byl pověřen správou Starých Splavů od ustanovení MNV v září 1945, byl zrušen k 1. lednu 1947. Místo něj byla při MNV Doksy zřízena komise pro Staré Splavy.³¹² V jejím čele stál komunista, povoláním akademický malíř Jiří Stolle; místopředsdou se stal sociální demokrat Adolf Šantrůček; mezi členy komise bylo sedm národních socialistů.³¹³ Komise pro Staré Splavy byla tvořena dvěma referáty, třemi pětičlennými subkomisemi a dvěma tříčlennými subkomisemi; detailnější podobu této komise poskytuje níže umístěná tabulka.

³⁰⁹ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 509, kart. 104/143, vyhláška o rozvrstvení mandátů v obnoveném MNV z 23. 6. 1946.

³¹⁰ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 150, kart. 3/42, složení obnoveného MNV Doksy po volbách 27. 5. 1946.

³¹¹ Osadní výbor Staré Splavy postrádal právní základ od samého počátku své existence, jelikož k obnovení osad jakožto právnických osob a útvarů samosprávy po válce nedošlo, více A. ŠTAFL, *Národní výbory*, s. 377.

³¹² SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 2, kn 2/1, zápis ze zasedání pléna dne 20. 12. 1946.

³¹³ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 150, kart. 3/42, složení komise pro Staré Splavy dle voleb na mimořádné schůzi MNV Doksy ze dne 18. 3. 1947.

Tabulka č. 16 – Struktura a obsazení komise pro Staré Splavy včetně zástupců MO ČSNS
Doksy³¹⁴

Subkomise, příp. referát	Počet členů	Členové z řad MO ČSNS Doksy
Bezpečnostní subkomise	5	Koucký
Bytová a živnostenská subkomise	5	Prudík
Jezerní a lázeňská subkomise	5	Zahrádka
Právní subkomise	3	Radil
Sociální a zdravotní subkomise	3	Sunkovský
Referát stavební	údaje chybí	Jalovecký
Referát finanční	údaje chybí	Košťál

Pravomoci a fungování komise pro Staré Splavy byly vymezeny MNV Doksy v lednu 1947. Bytová politika spadala výhradně do pravomocí komise bez nutnosti další konzultace s MNV Doksy, podobně tomu bylo i v případě bezpečnosti. Mezi oblastí, jejichž záležitosti bylo nutno minimálně konzultovat se zastřešujícím orgánem v podobě dokského MNV, patřily otázky živnostenské, lázeňské, či stavební. Po stránce financí byla komise pro Staré Splavy povinna odvádět veškeré příjmy dokskému MNV, který v rámci rozpočtového dělení posílal do Starých Splavů nazpět třetinu svého celkového rozpočtu.³¹⁵

V období předcházejícím únorovým událostem roku 1948 byli v komisích MNV Doksy ti členové MO ČSNS Doksy, již jsou zachyceni následující tabulkou. Nutno podotknout, že na přelomu roku 1947/1948 došlo ke změnám v početním zastoupení politických stran v jednotlivých komisích na základě nařízení ministerstva vnitra o tom, že obce do 20 000 obyvatel mají mít sedmičlenné komise; v rámci takto upravených počtů měli v každé komisi MNV Doksy komunisté 3 zástupce, sociální demokraté 2, a národní socialisté s lidovci po 1 zástupci.³¹⁶

³¹⁴ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 150, kart. 3/42.

³¹⁵ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 3, kn 3/1, zápis ze schůze pléna dne 10. 1. 1947; anebo dochovaný dokument vymezující pravomoci komise pro Staré Splavy, f. MěNV Doksy, inv. č. 161, kart. 4/43.

³¹⁶ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 18, kart. 2, oznámení MNV Doksy ze dne 13. 1. 1948 o rozhodnutí ministerstva vnitra upravující početní zastoupení v komisích.

Tabulka č. 17 – Obsazení komisí MNV Doksy členy MO ČSNS Doksy od přelomu roku 1947/1948 ³¹⁷

Komise	Člen	Náhradník
Bezpečnostní	Antonín Kindl	Josef Hnátek
Živnostenská	Oldřich Hejl	František Jakubec
Stavební	Karel Jelínek	Rudolf Lízler
Právní	Antonín Košťál	Alois Rylich
Finanční	Josef Šulc	Bedřich Kožnar
Jezerní	Antonín Hamouz	Antonín Kočí
Hospodářská	Josef Váňa	Jaroslav Plachý
Sociální	Bohumil Šifta	Božena Váňová

Zhoršující se politická situace v Československu se projevila i v severočeských Doksech. V období vrcholící krize odstartované kritikou dosazování komunistům pohodlných velitelů SNB, došlo v rámci dění dokského MNV ke společně koordinované akci zástupců národních socialistů, sociálních demokratů a lidovců, kteří vůči vedení MNV vznesli požadavek na svolání mimořádné interpelační schůze MNV, jejíhož průběhu by se mohli účastnit všichni zájemci z řad místních občanů; vedení MNV v čele s komunistou Vachuškou mělo před občany Doks zrekapitulovat a objasnit svou veškerou činnost v rámci orgánů národního výboru od roku 1945.³¹⁸ Zástupci výše uvedených tří stran zcela jistě počítali s tím, že se v rámci této veřejně přístupné schůze podaří před přítomnými občany vynést na světlo nejeden nešvar, ke kterým podle jejich mínění v průběhu téměř tří poválečných let v rámci fungování orgánů zdejšího národního výboru došlo. Vedení MNV se ovšem nenechalo tímto zahnat do defenzivy, a zcela jednoznačně začalo pracovat na otupění případného ohrožení své pozice.³¹⁹ Mimo to byli občané Doks v těchto únorových dnech žádáni o klid a pořádek, byli odrazováni od dalšího jednání, které by dle mínění vedení MNV mohlo vývoj ještě více radikalizovat; zároveň bylo ovšem vybízeno k tomu, aby bylo zabráněno návratu starých

³¹⁷ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 18, kart. 2, odpověď MO ČSNS Doksy se jmény zástupců do nově upravených komisí ze dne 21. 1. 1948.

³¹⁸ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 150, kart. 3/42, oběžník MNV Doksy ze dne 19. 2. 1948.

³¹⁹ Tamtéž, oznámení o zrušení plánované schůze, oběžník MNV Doksy ze dne 23. 2. 1948; důvodem zrušení byla „napjatá vnitropolitická situace“. Zároveň došlo i ke zrušení klasických schůzí pléna, rady a komisí MNV.

pořádků, a aby byl znemožněn nástup reakčních a fašistických sil.³²⁰ Na konci února ovšem vedení MNV přešlo do otevřené ofenzivy; vzniknuvší Akční výbor dokského MNV se dne 29. února 1948 rozhodl odvolat osm členů národního výboru. Jednalo se o pět národních socialistů, dva lidovce a dva sociální demokraty, přičemž sociální demokrat Vaníček na oficiální vyloučení nečekal a podal rezignaci sám. Rozhodnutí o vyloučení těchto členů MNV bylo zasláno ONV v Dubé pro potvrzení; ONV Dubá rozhodnutí Akčního výboru MNV Doksy následně potvrdilo: „*Toto odvolání má za následek zánik členství v národním výboru a zánik funkcí v národním výboru, jichž podmínkou bylo toto členství.*“ Na uvolněná místa byli dosazeni jedinci z řad zájmových organizací.³²¹ Tím skončilo jedno období fungování a podoby dokského národního výboru, který tímto přestal být základní správní a politickou složkou „socializující se demokracie“ třetí republiky, a začal být nástrojem nastupující nadvlády jedné strany.

4.4 Plénium a rada MNV Doksy v letech 1945-1948 jako obraz každodennosti třetí republiky

Zatímco předcházející části kapitoly byly zasvěceny zejména legislativní problematice, organizační struktuře a personálnímu složení dokského národního výboru včetně akcentace personálního podílu členů MO ČSNS v Doksech na jeho obsazení, následující subkapitola přinese přiblížení problémů a událostí, které se v letech 1945-1948 staly předmětem jednání jeho orgánů, a jež tudíž spoluvytvářely každodenní realitu v Doksech ve sledovaném období. Stane se tak na základě analýzy zápisů ze schůzí pléna a rady MNV Doksy; doplňujícím zdrojem informací budou i hlášení místního rozhlasu, který o řadě rozhodnutí orgánů dokského MNV a událostech ve městě informoval zdejší obyvatele od září 1946.³²²

4.4.1 Němci

Jedním z konstitutivních znaků třetí republiky byla celá série opatření namířená vůči německé menšině; na tu měla být zprvu uvalena úřední restrikce zasahující celou škálu elementů denní

³²⁰ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 469, kart. 91/130, hlášení místního rozhlasu z 21. 2., 25. 2. a 26. 2. 1948.

³²¹ SOkA Česká Lípa, MěNV Doksy, inv. č. 150, kart 3/42, dopis ONV Dubá ze dne 15. 3. 1948 potvrzující vyloučení daných členů MNV Doksy.

³²² SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 2, kn 2/1, zápis ze zasedání pléna dne 23. 9. 1946, jehož náplň tvořila z většiny obhlídka zařízení čerstvě namontovaného rozhlasu.

existence takovým způsobem, aby došlo k jisté formě „vendety“ za opatření přijatá německou okupační správou v průběhu války, která byla namířena proti Čechům a židům. V takovém postavení měli být příslušníci německé menšiny až do momentu konečného vysídlení z území republiky.³²³ Severočeské Doksy v tomto nebyly výjimkou.

Od října 1945 se na ty dokské Němce, kteří nebyli v klasickém pracovním poměru, vztahovala pracovní povinnost, v rámci které museli denně (často včetně nedělí) odpracovat 6 hodin; tato povinnost se nevztahovala na těhotné ženy, ženy starající se o děti do 6 let, a nemocné s platným lékařským potvrzením.³²⁴ ³²⁵ Sraz se konal vždy v 8 hodin ráno před budovou radnice, a MNV tyto osoby využívala k pracím různé povahy, např. ke stavbě odvodňovacího příkopu u zdejšího viaduktu; tato stavba byla svěřena skupině 25 mužů, jejímž vedením a dohledem nad pracemi byl pověřen člen MNV za MO ČSNS Oldřich Hejl, v civilním povolání traťmistr.³²⁶ Mimo to využívala místní správa pracovní síly dokských Němců např. také k úklidu města.³²⁷ Zadavatelem práce pro dokské Němce ovšem nebyl pouze MNV; ten umožnil uchazečům o pracovní sílu dokských Němců ze strany místních firem a živnostníků zasílat žádosti a v případě kladného stanoviska dokské Němce, na které se pracovní povinnost vztahovala, uvolňoval daným žadatelům.³²⁸ Pracovní povinnosti využili někteří z dokských Němců i pro demonstrativní projevení svého němectví; stalo se tak např. 9. května 1946, tedy v době velikých oslav prvního výročí ukončení druhé světové války, kdy bylo město plné československých vlajek. Skupina Němek jdoucích v rámci pracovní povinnosti na lesní práce se v Nerudově ulici roztáhla přes celou její šíři a začala zpívat německé písně. Událost byla zdálky sledována štržm. Kindlem, členem dokských národních socialistů (členem MO ČSNS Doksy se stal před pouhými dvěma dny, tj. 7. 5. 1946³²⁹), a jenž o tomto incidentu informoval MNV; v dopise mj. napsal, že mezi obyvateli Doks událost vyvolala pohoršení, a že již od vícera obyvatel slyšel stížnosti a projevy nespokojenosti na

³²³ K jednáním o podobě a praxi odsunu německého etnika např. Karel KAPLAN, *Pravda o Československu 1945-1948*, s. 130-158.

³²⁴ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 44, kn 44/9, zápis ze zasedání rady dne 3. 10. 1945; jednalo se o rozhodnutí sledující plnění dekretu č. 71 z 19. 9. o pracovní povinnosti osob, které byly zbaveny čs. státního občanství, viz K. KAPLAN, *Pravda o Československu 1945-1948*, s. 146.

³²⁵ Tzv. pracovní povinnost byla v prvních poválečných měsících rozšířeným jevem, který se ovšem nevztahoval pouze na osoby náležející k německému etniku; pro práci byli využíváni i ti, kteří spadali do kategorie „zrádců a kolaborantů“ z řad českého obyvatelstva; jako příklad uveďme zapojení těchto osob do prací ve východočeském městě Hradec Králové, více o tom *Svobodné slovo* (regionální mutace pro severovýchodní Čechy), 5. 6. 1945, s. 4.

³²⁶ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 1, kn 1/1, zápis ze zasedání pléna dne 12. 10. 1945.

³²⁷ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 2, kn 2/1, zápis ze zasedání pléna dne 8. 3. 1946.

³²⁸ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 44, kn 44/9, zápis ze zasedání rady dne 3. 10. 1945.

³²⁹ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 1, kart. 1, zápis ze členské schůze dne 7. 5. 1946.

adresu pana Machutky, který byl pověřen vedením dokských Němek určených pro lesní práce, a jenž podle jejich názoru je k Němcům až příliš benevolentní.³³⁰ Pro úplnost této části o pracovní povinnosti je zapotřebí zdůraznit, že pracovní povinnost se v Doksech týkala i Čechů, kteří se ocitli v obdobné situaci, tzn., že se nemohli vykázat platným pracovním poměrem, a jejichž věk se pohyboval mezi 14. a 50. rokem života.³³¹ V tomto případě byla pro ně předepsána denní dávka o hodinu kratší, tedy 5 pracovních hodin za den.³³²

Jak bylo zmíněno výše, pracovní povinnost se týkala pouze určité části dokských Němců. Co se ovšem týkalo všech Němců bez výjimky, bylo nařízení o nošení bílé pásky na rukávu oděvu; toto nařízení se vztahovalo i na ty Němce, kteří obdrželi osvědčení státní spolehlivosti.³³³ Další restrikcí namířenou do řad německého obyvatelstva byla tzv. uzavírací hodina, tzn. hodina, po které se dokští Němci nemohli pohybovat po městě; v Doksech byla stanovena na 20:00. Zároveň bylo obyvatelům z řad Čechů doporučeno, aby v rozmezí 21. hodiny večerní a 6. hod ranní neopouštěli svoje byty.³³⁴ Vedle uzavírací hodiny měli Němci určeno i hodinové rozpětí, v rámci kterého si mohli zařizovat pochůzky po městě, nákupy atd.³³⁵ To ovšem nebylo vždy dodržováno, jak dokazuje zápis z jednání dokského MNV; na základě stížností občanů v únoru 1946 plénum MNV upozornilo ty, kteří zaměstnávali dokské Němce, aby jim umožňovali nákupy pouze v úředně vymezených hodinách; jinak hrozí další potíže a samotným Němcům hrozí, že nebudou obslouženi a navíc budou pokutováni za porušení vyhlášky.³³⁶ Hodinové rozpětí se týkalo i návštěv lékařů; ty mohli dokští Němci navštívit pouze dvakrát týdně, v úterý a pátek mezi 11. a 12. hodinou.³³⁷ Některým občanům města však výše zmíněná restriktivní opatření vůči Němcům nestačila; v březnu 1946 se rada MNV rozhodla vyslyšet návrh hostinských a „jednoznačně“ schválila, aby Němcům nebylo čepováno pivo ani jiné lihoviny.³³⁸

³³⁰ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 464, kart. 87/126, dopis šstržm. Kindla určený MNV Doksy.

³³¹ Pracovní povinnost pro „československé státní občany“ byla zavedena v říjnu 1945 dekretem, který obsahoval řadu výjimek; v praxi se této možnosti zapojit ještě nevyužité pracovní síly plně nevyužilo. Více V. PRŮCHA a kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*, díl 2, s. 142-143.

³³² SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 44, kn 44/9, zápis ze zasedání rady dne 3. 10. 1945.

³³³ Tamtéž, zápis ze zasedání rady dne 3. 10. 1945.

³³⁴ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 525, kart. 109/148, vyhláška MSK Doksy ze dne 30. 7. 1945.

³³⁵ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 516, kart. 108/147, úprava otevírací doby živností s hodinami vyhrazenými pro Němce, vyhláška MNV Doksy z 16. 3. 1946.

³³⁶ SOkA, Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 2, kn 2/1, zápis ze schůze pléna dne 8. 2. 1946.

³³⁷ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 516, kart. 108/147.

³³⁸ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 2, kn 2/1, zápis ze schůze pléna dne 8. 3. 1946.

V rámci konfiskace majetků museli dokští Němci, včetně těch ze smíšených manželství, odevzdat mimo jiné i radiové přijímače³³⁹; nezapomnělo se překvapivě ani na takové neobvyklé záležitosti, jakými byla povinnost odevzdat „německé národní kroje“, které rovněž podléhaly konfiskacím. Kroje měly být po shromáždění svěřeny do péče „nejbližšího muzea“.³⁴⁰ Do procesu zabavování majetku spadali rovněž i psi; ve Starých Splavech došlo ze strany představitelů místní komise k odebrání psů Němci Fechtnerovi.³⁴¹ Někdy se ovšem stalo, že se některý z řad dokských Němců nehodlal smířit se ztrátou svého majetku, a žádal MNV o jeho vrácení, nebo alespoň jeho části. Stalo se tak i v případě místního lékaře dr. Purra, který na dokský MNV zaslal dopis, ve kterém žádal, aby mu byl navrácen kožich, zimní prádlo, šatstvo, rodinné album a lékařské instrumenty. Plénum MNV však žádost zamítlo s tím, že na návrh člena MO ČSNS Doksy architekta Karla Tichého mu byl povolen alespoň výdej jednoho kabátu a nejnutnějšího prádla.³⁴²

Po válce všeobecně požadovaný proces „odněmčování“ českého prostoru se týkal i přejmenovávání ulic a městských částí města Doksy; tak byla např. městská čtvrť nesoucí dříve název *Heuthor* přejmenována na *Bránu*.³⁴³ ³⁴⁴ Úsilí o vymýcení všeho, co jakkoli připomínalo německý prvek, v některých případech hraničilo s absurditou a stávalo se předmětem zbytečných finančních výdajů. Mezi tyto případy můžeme zařadit požadavek sociálního demokrata Šulce, toho času předsedy stavební komise, jenž žádal, aby světlo umístěné v jedné z místností dokského MNV bylo odstraněno, jelikož „je typicky německé“.³⁴⁵ V prosinci 1945 se úsilí o eliminaci všeho německého zaměřilo i na bohoslužby a kázání v místním kostele, které byly vedeny v němčině, a jež navštěvovali někteří zdejší Němci, pro něž to byla zřejmě jedna z mála příležitostí, kdy si mohli němčinu vyslechnout i jinde, než pouze u sebe doma; MNV se rozhodl kontaktovat diecézní úřad v Litoměřicích s dotazem, zda je i nadále přípustné, aby se kázání vedla v němčině. Navíc byl zdejší farář požádán, aby odstranil blíže nespecifikovaný německý nápis v kostele.³⁴⁶ V březnu 1946 se

³³⁹ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 44, kn 44/9, zápis ze zasedání rady 10. 7. 1945, vyhláška o odevzdání radií ze dne stejného dne.

³⁴⁰ Tamtéž, zápis ze zasedání rady dne 5. 12. 1945.

³⁴¹ SOkA Česká Lípa., f. MěNV Doksy, inv. č. 161, kart. 4/43, zápis ze schůze osadního výboru Staré Splavy ze dne 16. 10. 1945.

³⁴² SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 1, kn 1/1, zápis schůze pléna MNV Doksy ze dne 9. 11. 1945.

³⁴³ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 549, kart. 121/160, zpráva ONV Dubá ze dne 16. 1. 1947, že ministerstvo vnitra povolilo přejmenování čtvrti.

³⁴⁴ Přejmenování ulic a čtvrtí bylo v poválečném období poměrně častou záležitostí a netýkalo se pouze pohraničních oblastí, viz razantní přejmenovávání ulic v Kladně, více *Svobodné slovo*, 20. 5. 1945, s. 4.

³⁴⁵ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 2, kn 2/1, zápis ze schůze pléna ze dne 9. 8. 1946.

³⁴⁶ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 44, kn 44/9, zápisy ze schůze rady dne 5. a 20. 12. 1945.

dokský děkan Raab „*negativně*“ vyjádřil o pracovní povinnosti pro Němce před skupinou pracujících dokských Němců; v reakci na to byla litoměřická diecéze požádána ze strany MNV, aby byl děkan Raab ve funkci nahrazen někým jiným; během projednávání tohoto případu radou MNV byl přítomný zástupce lidovců ostatními ubezpečen, že se rozhodně nejedná o atak zaměřený na lidovou stranu, což její zástupce potvrdil.^{347 348}

Hospodářské a zásobovací problémy poválečného období se promítly i do vztahů mezi Čechy a ještě stále přítomnými Němci, kdy bylo na Němce často nahlíženo jako na ty, kteří by neměli mít možnost disponovat stejnými právy a požitky jako příslušníci českého etnika. V prosinci 1945 si zaměstnanci zdejší mlékárny stěžovali, že jejich kolegové z řad Němců „*pobírají různé výhody*“, načež si pro vyjasnění situace rada MNV pozvala správce místní mlékárny.³⁴⁹ Jiní dokští Němci, kteří pracovali na dokském MNV, se stali předmětem stížnosti místní organizace KSČ, která v říjnu 1945 protestovala proti faktu, že jsou dosud ve službách MNV zaměstnáni i někteří z řad dokských Němců a žádala jejich okamžité propuštění. Rada MNV tento požadavek odsouhlasila a dané Němce propustila.³⁵⁰ Vystává tak otázka, zda se tak stalo pouze v kontextu poválečných snah o očistu veřejného života, anebo zda svou roli nesehrál i zájem uvolnit pracovní pozice dříve zastávané Němci pro nové zaměstnance z řad členů např. zmíněné místní organizace KSČ.

Restrikce proti Němcům našly živnou půdu i kvůli po válce všeobecně panujícímu nedostatku bytů. V prosinci 1945 byl radou přijat návrh ohledně přestěhování vybraných rodin dokských Němců do dřevěných baráků kvůli nedostatku vhodných bytů pro nově přichozí obyvatele; součástí schváleného návrhu byla i zmínka o tom, že pokud to bude situace daného žadatele o byt vyžadovat, vybrané německé rodiny budou povinny v bytě pro potřeby nového obyvatele bytu ponechat i jeho vybavení. Toto nařízení se netýkalo smíšených manželství a antifašistů.³⁵¹

Součástí poválečných restriktivních opatření proti českým Němcům byla i snaha je formou agitace přesvědčit o jejich vině, popř. historické a kulturní nekompatibilitě s českým národem. Formou výstav a filmových projekcí, jichž se museli povinně zúčastnit, jim byly předkládány argumenty, které měly za úkol zdůvodnit nastalé procesy a v konečném důsledku

³⁴⁷ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 45, kn 45/9, zápis ze schůze rady dne 20. 3. 1946.

³⁴⁸ Nedůvěra k původním farářům spjatým s německým prostředím nebyla v prvních poválečných měsících ničím výjimečným. K obecné nedůvěře vůči nim přispívaly i reálné případy, kdy se mnozí z nich podíleli na zakázaném ukrývání německého majetku či osob, o čemž referoval i tehdejší tisk, viz např. *Svobodné slovo* (regionální mutace pro severovýchodní Čechy), 8. 6. 1945, s. 4.

³⁴⁹ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 44, kn 44/9, zápis ze schůze rady dne 5. 12. 1945.

³⁵⁰ Tamtéž, zápis ze schůze rady dne 17. 10. 1945.

³⁵¹ Tamtéž, zápis ze schůze rady dne 5. 12. 1945.

i chystaný transfer českých Němců z republiky. Dokští Němci tak do momentu svého odsunu v červenci 1946 zhlédli např. výstavy „*Proč je nechceme*“ nebo „*Hitler v sovětské karikatuře*“³⁵² a několik filmů, např. „*Osvěčím*“, přičemž účast na těchto výstavách a promítáních byla ze strany odpovědných orgánů kontrolována; v případě, že se někdo z řad dokských Němců k povinnému zhlédnutí výstavy či propagandistického filmu nedostavil, hrozilo mu, že celá příslušná rodina nedostane potravinové lístky na následující zásobovací období.³⁵³

V listopadu 1945 si správa obecné školy v Doksech ve zprávě určené dokskému MNV stěžovala na to, že děti z německých rodin, které nastoupily do školního roku 1945/1946, „*znesnadňují výuku*“ tím, že neumějí dostatečně česky, „*jsou vzpurní a velmi neukáznění*“, a mají veliké absence. Až na několik výjimek navíc měly špatný prospěch. Ve zprávě se představitelé obecné školy zároveň dožadují od MNV sdělení jmen těch dokských Němců, kteří neobdrželi osvědčení o státní spolehlivosti, aby mohli z výuky vyloučit alespoň část z těchto problémových žáků, a potíže ve výuce s nimi spojené tak umenšit. Odpovědi se dočkali až v lednu 1946, kdy jim MNV Doksy zaslal seznam deseti německých rodin, jež osvědčení o státní spolehlivosti nezískaly.³⁵⁴

Úředně podchycené a schválené odchody dokských Němců započaly na podzim 1945, kdy se začaly množit žádosti o dobrovolný odchod, zejména prostřednictvím charity. V takovém případě MNV uveřejnilo seznam jmen těchto žadatelů, a v případě, že se k daným jedincům nenašly žádné připomínky, včetně možných prohřešků těchto osob z let minulých, které měli občané hlásit na bezpečnostní komisi, byl žadatelům umožněn odchod vyjma Rakouska do všech okupačních zón Německa; s sebou si daný jedinec mohl vzít 30 kg svršků a jídlo na 7 dní, říšské marky v jakémkoli objemu, koruny v minimálním množství pouze pro nejnnutnější výdaje. Takto vypravená zavazadla byla před odjezdem ještě zkontrolována SNB.³⁵⁵ V rámci odchodů docházelo také k podávání žádostí o možnost vyjmout z konfiskace určitý kus majetku, který např. dříve danému jedinci sloužil k obživě; ve složce zachovaných žádostí podávaných dokskými Němci a odpovědí MNV se často setkáme s tím, že MNV ve

³⁵² Výstava „*Hitler v sovětské karikatuře*“ byla výstavou putovní; do Doks byla odeslána poté, co byla instalována v nedaleké Dubé. V propozicích k výstavě bylo uvedeno, že výstava musí být vystavena týden, musí ji navštívit místní Němci, že vstupné činí 6 Kčs a že po jejím skončení má být zabalena do beden a odeslána do Prahy na v propozicích uvedenou adresu, viz SOKA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 464, kart. 87/126, dopis s propozicemi k výstavě od ORO v Dubé ze dne 28. 5. 1946.

³⁵³ SOKA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 456, kart. 86/125, zpráva okresního osvětového inspektora J. Brodeckého z června 1946; vyhláška MNV Doksy o povinné návštěvě představení pro dokské Němce z února 1946.

³⁵⁴ SOKA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 444, kart. 85/124.

³⁵⁵ SOKA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 527, kart. 110/149.

většině podobným žádostem vycházelo vstříc. Bylo tomu tak i v případě Wenera Gustava, kterému bylo povoleno, aby si s sebou mohl vzít šicí stroj „nutný k výkonu svého řemesla“.³⁵⁶ Ve stejnou dobu, kdy se začali hromadit žádosti o dobrovolný odchod, tedy více než tři čtvrtě roku před uskutečněním oficiálního odsunu, byl místní stanicí SNB vyhotoven seznam místních Němců; celkově se jednalo o 106 osob, mezi nimiž převažovaly zejména ženy a děti.³⁵⁷ V následujících měsících ovšem došlo k blíže nespecifikovanému navýšení osob německé národnosti ve městě, jelikož v dopisu určeném Okresní radě osvětové z ledna 1946 se píše o 510 osobách německé národnosti pobývajících v Doksech a Starých Splavech.³⁵⁸ Hlavní fáze oficiálního odsunu dokských Němců se odehrála v červenci 1946, konkrétně mezi 12. a 26. červencem, přičemž hlavním reprezentantem MNV při procesu odsunu byl bezpečnostní referent Pril.³⁵⁹ Nejednalo se však o přímý odsun za hranice; dokští Němci byli odvezeni do sběrného tábora ve Žďáru, ze kterého teprve byli v průběhu srpna odsunováni z republiky pryč. MNV si při odsunu vyžádalo účast místní služebny SNB; pro účely stěhování a transportu dokských Němců a jejich majetku byl o pomoc požádán pan Plachý, který k tomuto účelu poskytl traktor a několik vozů.³⁶⁰

Odsun se ovšem netýkal pouze osob německé národnosti, které dříve byly občany předválečného Československa; odsunovací procesy se týkaly i skupiny blíže nespecifikované jako „cizinci“, u nichž bylo zdůrazňováno, aby nebyli zahrnováni do odsunů standardních.³⁶¹ V případě Doks se odsun převážného množství „cizinců“ uskutečnil celý rok před odsunem standardním, v červenci 1945. Tito nejdříve obdrželi vypovídací dekrety a byli poučeni o povinnostech; s sebou si mohli vzít 30 kg zavazadel a potraviny na 7 dní, před odchodem museli být zamknout, popř. zabezpečit, a klíč vložit do sáčku spolu s dalšími věcmi, které měli za povinnost odevzdat odbavovací komisi, např. s akciemi, šperky, zlatem, dalekohledy či fotoaparáty.³⁶²

Do speciálních odsunů spadali říšští Němci, u kterých bylo místním národním výborům, popř. správním komisím zakázáno, aby je začleňovaly do transportů určených českým Němcům. V případě Doks se jejich počet pohyboval do dvacítky a byli rozčleněni na

³⁵⁶ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 527, kart. 110/149., žádost Wenera Gustava ze dne 28. 7. 1946.

³⁵⁷ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 525, kart. 109/148, seznam Němců určených k odsunu ze dne 25. 9. 1945.

³⁵⁸ Tamtéž, zpráva pro ORO v Dubé, stav k 24. 1. 1946.

³⁵⁹ Tamtéž, zpráva MNV Doksy pro ONV Dubá ze dne 19. 8. 1946 o průběhu odsunu.

³⁶⁰ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 525, kart. 109/148, vystavená potvrzení o odsunech; příkaz MNV Doksy pro asistenci SNB a uvolnění vozů pana Plachého, oba příkazy z 27. 6. 1946.

³⁶¹ Tamtéž, nařízení OSK Dubá jednotlivým místním národním výborům v okrese z 1. 4. 1946.

³⁶² Tamtéž, nařízení MSK Doksy z konce července 1945.

ty, kteří si přáli být vysídleni do americké, anebo ruské okupační zóny poválečného Německa.³⁶³

4.4.2 Vojenský výcvikový prostor

Do života obyvatel poválečných Doks vstoupilo v roce 1946 rozhodnutí Ministerstva národní obrany (MNO) o tom, že připravovaný vojenský výcvikový prostor Kuřivody bude těsně sousedit s katastrálním územím města; územním cípem vojenského prostoru by tak byly zasaženy východně od města umístěné polnosti, vilová čtvrť U hřiště a Břehyňská ulice.³⁶⁴ Poprvé se o záměru MNO dozvěděl dokský MNV před volbami do ÚNS po polovině května; rada tehdy rozhodla o svolání veřejné protestní schůze; záměr vybudovat vojenský výcvikový prostor byl vnímán jako nepochopitelný už z důvodu pravděpodobného narušení zdejší přírody a poškození oblasti jako rekreační oblasti.³⁶⁵ Navíc se představitelé Doks cítili opět být postaveni před hotovou věc, aniž by tato s nimi byla nějakým způsobem dříve komunikována, a opět poškození, jelikož by se v krátké době jednalo o další opomenutí jejich potřeb ze strany centra; poprvé se tak stalo při žádosti o přidělení dokského zámku do správy místnímu národnímu výboru, který jeho prostory chtěl použít pro účely rekreace a osvěty; žádost byla zamítnuta a prostory zámku byly přiděleny pražské filharmonii.³⁶⁶ Případ chystaného vojenského prostoru opět ožil až na podzim. Šestáho října byla svolána mimořádná schůze pléna MNV, které schválilo požadavek trvat na dodržování vládního usnesení č. 57 ze 17. 5. 1946, kdy bylo vládou rozhodnuto o tom, že východní hranice vojenského prostoru povede min. 8-10 km východně od města Doksy; s tímto stanoviskem byla následně do Prahy vyslána delegace, která návštěvou jednotlivých ministerstev a institucí měla trvat na dodržení tohoto vládního usnesení.³⁶⁷ Po jejich návratu přiblížili členové delegace na schůzi pléna dne 11. 10. průběh své cesty a podotkli, že se jim sice dostalo ujištění, že dané instituce se budou snažit vystupovat v jejich prospěch, prozatím ale o výsledku jasno nebylo a případ se stal předmětem dalších kroků a jednání.³⁶⁸ Před Vánocemi proběhla mezinárodně ministerská schůze ohledně vojenského prostoru, na které došlo k přijetí

³⁶³ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 525, kart. 109/148, zpráva MNV Doksy pro OSK v Dubé ze dne 2. 4. 1946.

³⁶⁴ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 2, kn 2/1, zápis ze schůze pléna dne 6. 10. 1946.

³⁶⁵ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 45, kn 45/9, zápis ze schůze rady dne 23. 5. 1946.

³⁶⁶ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 506, kart. 104/143, dopis MNV Doksy určený vládě ze dne 15. 5. 1946.

³⁶⁷ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 2, kn 2/1, zápis ze schůze pléna dne 6. 10. 1946.

³⁶⁸ Tamtéž, zápis ze schůze pléna dne 11. 10. 1946.

požadavku MNV Doksy, aby jeho hranice nevedla blíže než 8 km východně od města; na plenární schůzi dokského národního výboru byla zásluha za toto přičtena lesmistrovi Klevetovi ze správy lesů v Doksech, který údajně svou argumentací dovedl získat reprezentanty jednotlivých institucí pro požadavek dokského MNV.³⁶⁹

4.4.3 Místní rozhlas

Na konci roku 1945 byl schválen návrh zřídit místní rozhlas.³⁷⁰ Přípravné práce nabraly na obrátkách ovšem až v srpnu 1946, kdy došlo ke zkompletování požadavků a technického vybavení připravovaného rozhlasu; MNV se rozhodlo nakoupit rozhlasovou výbavu firmy Phillips, přičemž cena za aparaturu a práci byla stanovena na 450 000 Kčs. Tato částka měla být rozhodnutím národního výboru pokryta finančními rezervami a v případě, že by rezervy na celou částku nestačily, také formou půjčky.³⁷¹ O měsíc později, 23. září, byly všechny práce spojené s výstavbou místního rozhlasu hotovy; tato událost se stala hlavní náplní schůze pléna MNV uskutečněného téhož dne. Účastníci zasedání pléna se ze zasedací místnosti budovy MNV přemístili nejprve do místnosti, kde byl ovládací aparát rozhlasu umístěn. Poté odešli na nedaleké náměstí, aby naživo překontrolovali sílu zvukové aparatury. Večer došlo k premiérovému vysílání, kdy předseda MNV Vachuška v 19:00 promluvil k dokskému obyvatelstvu. Bylo rovněž stanoveno, kdy bude rozhlas vysílat, a jaké budou podmínky pro ty, kteří budou chtít služeb místního rozhlasu využít; úřední hlášení měla probíhat 2x denně, vždy ve 12:00 a 18:00; Spolky, politické strany a korporace, které by chtěly služeb rozhlasu využít pro svoje hlášení, musely zaplatit min. 30 Kčs, pokud se jednalo o příspěvek nepřesahující svou délkou pět minut. Zároveň bylo rozhodnuto o nákupu zhruba 100 desek s hymnami a národními písněmi.³⁷² Místní rozhlas se tak v následujících měsících a letech stal zdrojem informací o dění ve městě, oznamoval usnesení MNV, a informoval obyvatele Doks o akcích pořádaných jednotlivými politickými stranami a spolky.³⁷³ Styl formulací úředních hlášení se v dubnu 1947 stal předmětem jednání pléna, kdy někteří jeho členové upozorňovali na přehnaně direktivní způsob podávání hlášení směrem k obyvatelstvu; rozhlasovým příspěvkům bylo vytýkáno, že až příliš často obsahují slova jako „*nařizuje se*“, „*bude přísně*

³⁶⁹ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 2, kn 2/1, zápis ze zasedání pléna dne 20. 12. 1946.

³⁷⁰ SOkA Česká Lípa., f. MěNV Doksy, inv. č. 1, kn 1/1, zápis ze zasedání pléna dne 14. 12. 1945.

³⁷¹ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 2, kn 2/1, zápis ze zasedání pléna dne 9. 8. 1946.

³⁷² Tamtéž, zápis ze zasedání pléna dne 23. 9. 1946.

³⁷³ Viz f. MěNV Doksy, inv. č. 469, hlášení místního rozhlasu.

potrestáno“ (místo toho bylo doporučeno používat formulaci „*ukládá se*“).³⁷⁴ O několik měsíců později, na konci léta 1947, se hlášení místního rozhlasu stalo i příčinou politické rozmlísky, o které více pojednává následující subkapitola.

4.4.4 Regiony jako centrum? Centrum jako regiony?

Během závěrečného půlroku zbývajících do únorových událostí došlo v Doksech ke dvěma událostem, které mohou posloužit jako ilustrativní příklad zvyšujícího se politického napětí i na úrovni regionů a nižších stupňů politiky a státní správy. Jsou jasným důkazem, že k politickým rozmlíškám nedocházelo pouze v těch nejvyšších patrech politiky, ale že tyto našly svou půdu i na úrovni místní; navíc tím dochází ke zpochybnění představy, že pohraniční oblast republiky zasažená výraznými změnami etnickými, sociálními a hospodářskými byla jakýmsi pasivním prostorem, popř. místem, kde akce komunistické strany nenarážely na odpor ostatních. Obě níže popsané události sice nepředstavovaly příklad ve výsledku úspěšných snah nekomunistických stran o zadržení vzrůstajícího dominantního mocenského postavení (v prvním případě se dokonce jednalo o událost, kterou můžeme zpětně hodnotit jako vyloženou blamáž), tím se koneckonců nemohly vykázt ani ústřední špičky těchto stran, avšak v každém případě jsou důkazem toho, že činy a politika komunistické strany nebyly přijímány jednoznačně i v nižších patrech politiky a státní správy, dokonce i v kontextu pohraničních oblastí, které jsou některými historiky považovány za „baštu komunistické strany“.³⁷⁵

K první došlo v atmosféře vládní krize způsobené jednáním o zavedení tzv. milionářské dávky, která dle představ komunistů měla mimo jiné financovat ztráty způsobené katastrofálním suchem, jež Československo zasáhlo v průběhu letních měsíců roku 1947; daň měla být uvalena na každého, jehož majetek přesahoval milion korun, čímž by zasáhla nejen „nepoctivce a šmelináře z války“, jak to bylo prezentováno komunisty, nýbrž i každého, kdo disponoval např. větším nemovitým majetkem. Proti tomuto záměru se ostatní strany Národní fronty postavily, avšak po dvouměsíčních jednáních, na konci října 1947, byla dávka prohlasována díky faktu, že se ke komunistům přidala i část sociální demokracie, jejíž stanovisko k dávce bylo zprvu rezervované.³⁷⁶ Doksy byly rozvířenou atmosférou kolem dávky zasaženy hned krátce potom, co krize s dávkou spojená začala. Pro politiku

³⁷⁴ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 3, kn 3/1, zápis ze zasedání pléna dne 25. 4. 1947.

³⁷⁵ S touto interpretací se můžeme setkat např. u německého historika Andrease Wiedemanna, viz jeho kniha „*Pojď s námi budovat pohraničí!*“, s. 393-404.

³⁷⁶ O tom více např. P. BĚLINA a kol., *Kronika českých zemí*, díl 7, s. 743.

komunistické strany v poválečném období bylo typické, že k prosazování svých návrhů využívala různých shromáždění a manifestací, které měly dokazovat oprávněnost jejich návrhů, nejinak tomu bylo i v případě milionářské dávky; na začátku září došlo v Dubé na náměstí k uspořádání „veřejné schůze lidu“ k milionářské dávce z podnětu místních komunistických organizací. Den před touto akcí se přes místní rozhlas v Doksech obrátil předseda MNV Doksy Vachuška na zdejší obyvatelstvo, že „*městský výbor KSČ Doksy chce umožnit každému osobní účast, a proto obstaral řadu motorových vozidel, která dopraví tam i zpět všechny účastníky úplně bezplatně...*“³⁷⁷ Zájemci z řad dokských občanů tak měli být svezeni do nedalekého okresního města Dubá, do jehož gesce Doksy patřily, a spolu s dalšími občany okresu posloužit jako důkaz lidové podpory návrhu komunistické strany. Reakce ostatních politických stran působících v Doksech na sebe nenechala dlouho čekat; nutno podotknout, že se ovšem jednalo o reakci a stanovisko, jež byly ovlivněny zřejmě nepozorným poslechem obsahu výše uvedeného hlášení komunisty Vachušky, jenž byl zároveň předsedou MNV; záměr využít tuto událost jako základ pro kritiku počínání dokských komunistů v rámci MNV tak byl od samého počátku odsouzen k neúspěchu. O den později, též prostřednictvím dokského rozhlasu, se obrátili na obyvatelstvo s upozorněním, že se v žádném případě nejedná o oficiální stanovisko MNV ani ostatních politických stran, a projevíli znepokojení nad tím, že se místní rozhlas využívá pro politickou agitaci jedné strany, která se snad už považuje za oficiálního mluvčího dokského MNV jako celku, a opětovně zdůraznili, že se jedná čistě o komunistickou akci. Pod prohlášením byli podepsáni představitelé místních organizací za národní socialisty, sociální demokraty a lidovce.³⁷⁸ Den na to došlo, opět formou hlášení místního rozhlasu, k reakci místní organizace komunistů; ti zdůraznili, že v hlášení, které zvalo na dubskou manifestaci k podpoře milionářské dávky, nikde nezaznělo, že by se jednalo o oficiální stanovisko MNV a ostatních politických stran, nýbrž že od samého počátku je naprosto jasné, že se jednalo pouze o akci místní komunistické organizace, a že Vachuška nemluvil jako předseda MNV, ale pouze jako představitel KSČ, což dle zachovaného hlášení lze potvrdit.³⁷⁹ Představitelé nekomunistických stran v Doksech tak zřejmě podlehl své vlastní nedočkavosti najít konečně příležitost, jak místní komunisty veřejně usvědčit z přílišné snahy o mocenský vzestup a zkritizovat je za jejich počínání při správě místního národního výboru; kvůli nepozornosti při poslechu daného hlášení se ovšem z celé zamýšlené akce stala spíše fraška, která se s největší pravděpodobností stala předmětem

³⁷⁷ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 469, kart. 90/129, hlášení místního rozhlasu ze dne 6. 9. 1947.

³⁷⁸ Tamtéž, hlášení místního rozhlasu ze dne 7. 9. 1947.

³⁷⁹ Tamtéž, hlášení místního rozhlasu ze dne 8. 9. 1947.

ironického úsměvu ze strany dokských komunistů a jejich sympatizantů a možná i trpkého zklamání nekomunistů, kteří si s velkou pravděpodobností poprvé uvědomili, že od těch, již si nejsou schopni ani řádně vyslechnout hlášení rozhlasu, se řádných a razantních akcí schopných zastavit vzestup komunistů nedočkají.

Druhou událostí, již lze interpretovat jako období událostí ze scény tzv. velké politiky, byla již zmíněná „veřejná interpelační schůze“ dokského MNV, ke které ovšem vlivem hektických únorových událostí již nedošlo. Představitelé MNV v čele s komunistou Vachuškou pod záminkou zabránění dalšímu vyhrocení mimořádných událostí února 1948 schůzi připravovanou na 25. února, na které mělo dojít k rekapitulaci činnosti MNV od roku 1945 a „skládání účtů“ za správu věcí veřejných za uplynulé tři roky, a kterou představitelé nekomunistických stran, na jejichž popud se „veřejná interpelační schůze“ měla uskutečnit, zřejmě vnímali jako vhodnou příležitost k další konfrontaci s politickým protivníkem, zrušili; stalo se tak oznámením MNV z 23. února.³⁸⁰ Nekomunistické strany v Doksech tak možnost napravit nepovedenou akci ze září minulého roku již nedostaly; ve zlomových únorových dnech se k jiné protestní akci již nezmohly a jejich činnost se v těchto dnech řídila v duchu vyposlechnutí výzev ke klidu a zabránění další radikalizace situace, čímž se odsoudily k pasivnímu přijetí probíhajících změn, které vyvrcholily čistkou vedenou Akčním výborem MNV v Doksech na konci února.³⁸¹

4.4.5 Čestná občanství a přiděly majetku vysokým činitelům

Agenda, kterou orgány dokského MNV mezi roky 1945-1948 projednávaly, obsahovala rovněž návrhy na udělení čestného občanství význačným osobnostem politického života, popř. žádosti čelních osob poválečného politického života ohledně možného přidělení nemovitostí či pozemků v katastrálním území města. Nejprve věnujme pozornost čestným občanstvím. V kontextu poválečných Doks do roku 1948 došlo k udělení čestného občanství dvěma nejvýznačnějším představitelům politické scény, prezidentu republiky a předsedu vlády Klementu Gottwaldovi. Na schůzi rady dokského MNV dne 22. února 1946 byl přijat návrh podaný jejími členy za MO ČSNS, aby bylo uděleno čestné občanství prezidentu Benešovi; navíc byla zadána zakázka akademickému malíři Nejedlému, který měl jako dar prezidentu vymalovat obraz zachycující krajinu kolem Máchova jezera.³⁸² Později bylo

³⁸⁰ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 150, kart. 3/42, oběžníky MNV Doksy ze dne 19. 2. a 23. 2. 1948; zároveň došlo i ke zrušení klasických schůzí pléna, rady a komisí MNV Doksy.

³⁸¹ Tamtéž, dopis ONV Dubá potvrzující vyloučení daných členů MNV Doksy ze dne 29. 2. 1948.

³⁸² SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 45, kn 45/9, zápis ze zasedání rady dne 22. 2. 1946.

rozhodnuto o objednání ještě jednoho obrazu; ten měl být pro změnu darován ministru zemědělství Ďurišovi.³⁸³ V květnu 1946 byly schváleny návrhy a částky za obrazy; v případě obrazu určeného prezidentu se jednalo o částku 12 000 Kčs, ve druhém, tzn. v případě obrazu pro ministra zemědělství, byla částka stanovena na 8000 Kčs.³⁸⁴ Záměr předat dekret o udělení čestného občanství a dar ve formě obrazu prezidentu republiky osobně, formou delegace z řad členů dokského MNV, vzal za své před Vánocemi 1946, kdy Kancelář prezidenta republiky informovala dokský národní výbor, že prezident nemůže přijmout delegaci z Doks osobně; na následujícím zasedání pléna tak bylo rozhodnuto, že dekret o čestném občanství bude při vhodné příležitosti (cestě nějakého člena MNV do Prahy) předán pracovníkům Kanceláře prezidenta.³⁸⁵ Zřejmě vlivem zaneprázdněnosti prezidenta a pracovníků jeho kanceláře došlo k zaslání děkovného dopisu až v říjnu 1947, ve kterém prezident Beneš poděkoval za udělené čestné občanství a darovaný obraz Máchova jezera. V reakci na toto rada MNV jednomyslně schválila, aby tento přípis od prezidenta republiky byl uložen v pamětní knize města.³⁸⁶

Druhé čestné občanství se dostalo na pořad jednání dne 20. prosince 1946, kdy došlo k projednání návrhu zaměstnanců Dřevozpracujících závodů v Doksech, aby MNV udělilo čestné občanství Klementu Gottwaldovi, předsedovi vlády. Jak stojí v záznamu o průběhu zasedání pléna, na návrh národního socialisty Oldřicha Hejla byl tento požadavek jednomyslně schválen. Diplom o udělení čestného občanství pro Klementa Gottwalda vyhotovila Akademická malířská škola ve Starých Splavech.³⁸⁷

Jak bylo zmíněno výše, součástí agendy pléna i rady MNV Doksy bylo i vyřizování žádostí ohledně přidělu majetku, v tomto případě ze strany vysokých politických představitelů, kteří si v rekreační oblasti kolem Máchova jezera chtěli opatřit zázemí pro chvíle odpočinku a dovolených. V případě Doks se jednalo např. o národního socialistu Jozefa (Jožku) Davida, oblíbeného představitele strany mezi řadovým členstvem čs. str. nár. socialistické a předsedu PNS i ÚNS. Ten kontaktoval na začátku června 1946 nejdříve svoje spolustraníky z MO ČSNS Doksy, konkrétně důvěrníka Dušátku, zda by se v Doksech nenašla „*nějaká vhodná národní správa*“, jelikož hodlá v Doksech strávit dovolenou.³⁸⁸ Následně zástupci MO ČSNS Doksy předali žádost o přiděl nějaké nemovitosti do národní

³⁸³ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 45, kn 45/9, zápis ze schůze rady dne 3. 5. 1946.

³⁸⁴ Tamtéž.

³⁸⁵ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 2, kn 2/1, zápis ze zasedání pléna dne 20. 12. 1946.

³⁸⁶ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 3, kn 3/1, zápis ze zasedání pléna dne 10. 10. 1947.

³⁸⁷ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 2, kn 2/1, zápis ze zasedání pléna dne 20. 12. 1946.

³⁸⁸ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 1, kart. 1, zápis z členské schůze dne 4. 6. 1946.

správy dokského MNV, který až v srpnu 1946 rozhodl, že Josefu Davidovi bude pro jeho potřeby přidělen dům čp. 74 ve Starých Splavech.³⁸⁹ Že tento přiděl uskutečněný až na samém konci srpna byl pro Davida bezcenný, jelikož chtěl v Doksech strávit letní dovolenou, kterou v tento moment měl zřejmě již za sebou, tak o tom nejlépe svědčí Davidova žádost z října téhož roku, aby byl národní správy nad domem čp. 74 zbaven.³⁹⁰

4.4.6 Běžná agenda

Plénium a rada dokského MNV neprojednávala pouze výše uvedené záležitosti, které jsem uvedl jako příklady těch v rámci dění ve městě v letech 1945-1948 významnějších a v některých případech z pohledu celorepublikového vývoje důležitých, nýbrž také běžnou agendu týkající se každodenního chodu veřejných záležitostí v obvodu působnosti MNV; vyřizovány tak byly záležitosti technického rázu a jednotlivé žádosti občanů, vypracována byla jednotlivá upozornění pro občany, zákazy a vyhlášky, jimiž orgány MNV řídily a ovlivňovaly dění poválečných Doks mezi lety 1945-1948. Následující subkapitola přiblíží tuto agendu týkající se běžného, každodenního života ve městě; v případě, že se jednalo o záležitost, ve které se angažovali členové dokského MNV za MO ČSNS, bude toto pochopitelně zdůrazněno.

Zejména první poválečný rok lze charakterizovat jako období, které mnohými nedostatky v zásobování, technickém vybavení, omezenou nabídkou spotřebního zboží, častými úředními příkazy a zákazy apod., připomínalo období předcházející, tedy válečné, jenž bylo omezeními a úředními nařízeními rovněž doslova přesyceno. V drtivé většině případů tak bylo učiněno pochopitelně z důvodu poválečného všeobecně pocítovaného a reálně existujícího nedostatku. V kontextu poválečných Doks se tento poválečný stav nedostatku a omezení projevil v několika směrech. První se týkal vlastníků dopravních prostředků, přesněji řečeno majitelů osobních i nákladních automobilů; ti byli v možnosti volně nakládat s vlastním automobilem omezeni vyhláškou dokského MNV, která zakazovala „svévolné“ jízdy automobilem mimo obvod města. Pokud někdo z majitelů automobilu chtěl podniknout cestu mimo město, musel zažádat MNV, který po případném souhlasu udělil danému majiteli automobilu potřebné povolení v podobě jízdního rozkazu vydaného bezpečnostní komisí, přičemž po vykonání jízdy musel být tento jízdní rozkaz navrácen. V případě jízd bez povolení hrozilo zahájení trestního řízení nejen danému majiteli vozidla (a

³⁸⁹ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 1, kart. 1, zápis z členské schůze dne 27. 8. 1946.

³⁹⁰ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 45, kn 45/9, zápis ze zasedání rady dne 31. 10. 1946.

odebrání vozidla), nýbrž i orgánu MNV odpovídajícímu za udělování povolení k jízdám, tedy předsedovi bezpečnostní komise.³⁹¹ Dalším omezujícím nařízením byl zákaz provádění stavebních prací z důvodu nedostatku stavebního materiálu; povoleny mohly být pouze nutné práce na opravu nemovitostí. Ten, kdo nějaký stavební materiál měl, musel orgánům MNV prokázat, jak jej nabyt.³⁹² Poválečné období nedostatku ovlivňovalo rovněž bezpečnost chodců zejména ve večerních, nočních a brzkých ranních hodinách; v Doksech z důvodu nedostatečného osvětlení ulic zaviněného chybějícím elektrickým materiálem pro opravu pouličních lamp a snahy šetřit elektrickým proudem samotným došlo mezi léty 1945-46 k několika zraněním zdejších obyvatel, kteří brzo ráno odcházeli do práce anebo se večer vraceli domů ze zábavy. Tito si pochopitelně stěžovali na tyto poměry u orgánů MNV; v reakci na to byla např. ve dnech, kdy byly pořádány taneční zábavy a plesy, prodloužena doba osvětlení hlavních ulic.³⁹³ Potřeba šetřit elektrickým proudem ovlivnila i rozsah úředních hodin dokského MNV; např. v zimě 1945/1946 mohli obyvatelé Doks své úřední záležitosti vyřídit od pondělí do soboty pouze mezi 8. až 13. hodinou.³⁹⁴ Šetření elektrinou zasáhlo i zdejší živnostníky. Těm bylo nařízeno, kdy a v jakém rozsahu mohou mít ve svých obchodech a restauracích rozsvíceno, zakázáno jim bylo osvětlení výloh a zapnutí světelných vývěsních tabulí; omezeno bylo také elektrické vytápění místností.³⁹⁵

Součástí politiky jakékoli úrovně vždy bylo, a zřejmě i bude, to, co dnes označujeme termínem klientelismus, což je označení pro zadávání zakázek těm osobám či firmám, se kterými jsou zadavatelé v určitém vztahu. Takový případ se nevyhnul ani dokskému MNV, přičemž hlavními aktéry v tomto konkrétním případě byli dva členové dokských národních socialistů. Na schůzi rady dne 10. října 1945 bylo konstatováno, že dodané lampiony určené k účelům oslav v rámci svátku 28. října nemají žerdi; člen MNV, místodůvěrník MO ČSNS Oldřich Hejl, přispěchal s návrhem, aby výroba potřebných sto kusů žerdí k lampionům byla národním výborem zadána jeho stranickému kolegovi, truhláři Kadičovi. Ostatním tento návrh zřejmě nevalil, a tak byl Hejlův návrh schválen.³⁹⁶

V průběhu zimy 1945/1946 došlo k zajímavým událostem spojeným se zdánlivě nepodstatným tématem, jakým může být kácení stromů; to bylo bez povolení z rozhodnutí MNV zakázáno. V listopadu 1945 se dokský MNV usnesl na tom, že přednesený návrh na

³⁹¹ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 516, kart. 108/147, vyhláška MNV Doksy ze dne 14. 12. 1945.

³⁹² SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 2, kn 2/1, zápis ze zasedání pléna dne 12. 1. 1946.

³⁹³ Tamtéž, zápis ze zasedání pléna dne 8. 2. 1946.

³⁹⁴ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 516, kart. 108/147, vyhláška MNV Doksy ze dne 12. 1. 1946.

³⁹⁵ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 469, kart. 88/127, hlášení místního rozhlasu ze dne 8. 1. 1947.

³⁹⁶ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 44, kn 44/9, zápis ze schůze rady ze dne 10. 10. 1945.

pokácení stromů v Nádražní ulici smete ze stolu.³⁹⁷ K pokácení stromů v této ulici ovšem v únoru 1946 skutečně došlo i přes úřední zákaz; bylo zahájeno vyšetřování.³⁹⁸ Ve stejné době člen národního výboru, národní socialista Oldřich Hejl, v radě ostatním členům navrhl, aby žádost dalšího žadatele o pokácení stromů rada rovněž zamítla, což se i stalo; jednalo se o žádost Jaroslava Pavlíka z čp. 137, který MNV žádal o povolení pokácet čtyři stromy, které mu rostly těsně u domu, a ohrožovaly tak zdívo a dům celkově.³⁹⁹ Jak je vidno, ani kácení stromů, ke kterému existoval reálný důvod a materiální i bezpečnostní zájmy, nehodlaly orgány MNV povolit, a tvrdohlavě trvaly na svém původním stanovisku. Možná, že v těchto případech hrály roli i jiné, v dokumentech neobsažené pohnutky.

Problémem poválečného období byla, a nutno podotknout, že nejen v případě severočeských Doks, disciplína obyvatelstva, respektive proces návratu k běžnému, mírovému chodu společnosti, jenž by měl být oproti mravně uvolněnému období války postaven na řádu a disciplinovanosti.⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ Mezi projednávanou agendou tak byly stížnosti na to, že místní mladiství ve věkové skupině pod 16 let často navštěvují pořádané zábavy⁴⁰², nebo že dochází k častému rušení nočního klidu; tyto případy byly radou či plénem MNV předány do kompetence bezpečnostní komise, jejíž členové byli oprávněni vykonávat kontroly zábav anebo vybírat pokuty za případně porušování nočního klidu.⁴⁰³ Výtržnictví se nevyhnulo ani budově měšťanské školy, jejímž ředitelem byl důvěrník MO ČSNS Doksy a člen MNV, Josef Dušátko; ten na zasedání rady konaném 26. února 1947 oznámil, že „nezodpovědné živly rozbily okna školy“.⁴⁰⁴ Tento případ byl stejně jako ostatní předán k řešení bezpečnostní komisi. V poválečném období tak často zdůrazňovaná potřeba opatrného a šetrného zacházení s nedostatkovým materiálem a stroji byla v praxi mnohdy oslyšena; v únoru 1946 bylo na upozornění ze strany občanů zakročeno proti běžné praxi

³⁹⁷ SOKA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 1, kn 1/1, zápis ze zasedání pléna dne 9. 11. 1945.

³⁹⁸ SOKA Česká Lípa., f. MěNV Doksy, inv. č. 2, kn 2/1, zápis ze zasedání pléna dne 8. 2. 1946; případ byl předán k prošetření bezpečnostní komisi.

³⁹⁹ SOKA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 45, kn 45/9, zápis ze zasedání rady dne 15. 2. 1946.

⁴⁰⁰ Mezi problémy poválečného období patřila i uvolněná pracovní morálka, jež byla z větší části následkem přístupu k práci za války, kdy odvádění nekvalitní práce či práce v menším rozsahu bylo často považováno za projev odporu s cílem poškodit německé válečné úsilí. Potřeba opětovně posílit zodpovědný přístup k zaměstnání se řešila i na stránkách tehdejšího tisku a stala se rovněž předmětem politických hesel. Více o tom např. V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské dějiny Československa 1918-1992*, díl 2, s. 117-118.

⁴⁰¹ Potřeba návratu k běžnému chodu společnosti byla častým námětem i tehdejšího tisku bez rozdílu stranického zaměření. Např. týdeník *Obzory* hned ve svém úvodním čísle roku 1946 zdůrazňoval nutnost stabilizace poměrů a vyzýval k úsilí o reálné naplnění vytčených úkolů tak, aby nezůstaly pouze na papíře: „Vyslovit program je často lehčí než jej naplnit lidskou prací a nedobrodružnými skutky.“ Viz *Obzory*, 5. 1. 1946, strana 1.

⁴⁰² SOKA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 2, kn 2/1, zápis ze zasedání pléna dne 8. 2. 1946.

⁴⁰³ Tamtéž, zápis ze zasedání pléna dne 12. 7. 1946.

⁴⁰⁴ SOKA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 46, kn 46/9, zápis ze zasedání rady dne 26. 2. 1947.

některých držitelů polností a zemědělské techniky, kteří se o svěřený strojový park a nářadí příliš svědomitě nestarali, a nechávali jej podléhat korozi a chátrání na poli pod širým nebem.⁴⁰⁵ Předmětem jednání orgánů dokského MNV se stala i nedostatečná úroveň některých dokských živností; projednáván tak byl případ místní trafikantky, jež byla občany kritizována mimo jiné za to, že ve své trafice umístěné na náměstí má otevřeno nepravidelně, pouze několik dní v týdnu, že má často nedostatečnou nabídku novin, že kolky a formuláře, k jejichž dostatku se národnímu výboru zavázala, v nabídce absentují rovněž často atd. Byla tak MNV varována, a v případě, že by tento nevyhovující stav setrval i nadále, byl MNV rozhodnut pronajmout trafikou svědomitějšímu živnostníku.⁴⁰⁶ Potíže měli občané poválečných Doks i s dodržováním vyhlášek a nařízení, která např. omezovala a popř. zakazovala svévolný pohyb zvířectva po městě. Nešvarem se stala zejména pobíhající drůbež a volně se pohybující psi. V případě drůbeže bylo místním rozhlasem připomenuto nařízení MNV o tom, že je volný pohyb drůbeže zakázán; dohledem nad dodržováním tohoto byli pověřeni členové hospodářské a bezpečnostní komise.⁴⁰⁷ V případě volně pobíhajících psů byl jako řešení jednomyslně přijat návrh sociálního demokrata Klivického, jenž prosazoval jejich odchyt a následné usmrcení, přičemž obyvatelstvo Doks bylo na toto upozorněno vyhláškou a zprávou v místním rozhlase.⁴⁰⁸ Další věcí, se kterou měli obyvatelé města zjevný problém, byl správně provedený úklid sněhu v zimních měsících. V zápisech pléna či rady můžeme narazit na opakující se výzvy vůči obyvatelům Doks, aby sníh z chodníků pravidelně odklízeli; navíc měli smetený sníh odvážet na určené místo k řece, k čemuž se MNV rozhodlo poté, co ti, kteří sníh odklízeli, shrabaný sníh shrnovali a házeli do vozovky, čímž pochopitelně docházelo ke zhoršení její sjízdnosti.⁴⁰⁹ Zimního období se týkala také radou vypracovaná vyhláška, která od ledna 1946 reagovala na rizikové počínání zdejších dětí; pro zimní radovánky ve formě sáňkování využívaly ulice města, přičemž docházelo k nebezpečným situacím. Rada tak sáňkování v ulicích města zakázala, s výjimkou jedné ulice, Novoměstské, ve které děti sáňkovat naopak mohly.⁴¹⁰ Potíže s místním obyvatelstvem ovšem nezůstaly pouze u zmiňovaného nerespektování vyhlášek a nařízení, docházelo i ke krádežím veřejného majetku; zejména pouliční kostky se staly cílem opakovaných krádeží. MNV proto rozhodlo, aby kostky byly postříkány vápnem; takto výrazně „označené“ kostky pak byly pachateli

⁴⁰⁵ SOKa Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 516, kart. 108/147, vyhláška MNV Doksy ze dne 18. 2. 1946.

⁴⁰⁶ SOKa Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 44, kn 44/9, zápis ze zasedání rady dne 20. 12. 1945.

⁴⁰⁷ SOKa Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 3, kn 3/1, zápis ze zasedání pléna dne 25. 4. 1947.

⁴⁰⁸ Tamtéž, zápis ze zasedání pléna dne 10. 10. 1947.

⁴⁰⁹ SOKa Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 1, kn 1/1, zápis ze zasedání pléna dne 14. 12. 1945.

⁴¹⁰ SOKa Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 45, kn 45/9, zápis ze zasedání rady dne 2. 1. 1946.

pochopitelně k ničemu.⁴¹¹ Samostatnou kapitolu představovaly krádeže nezajištěného majetku v bytech a domech po „*Němcích, Maďarech a kolaborantech*“, a celkově v dosud neobsazených bytech; tyto krádeže se staly opakovaně bodem programu schůzí rady, která se tomuto svými opatřeními snažila zabránit, anebo alespoň zmírnit případné další škody.⁴¹² Pamatováno bylo i na ochranu některých rostlinných druhů před „*nenechavci*“; vedle výše zmíněného zákazu kácení stromů bez předchozího povolení bylo vyhláškou zakázáno i trhání květů vrby jívy, tzv. kočiček; dohledem nad dodržováním této vyhlášky byli pověřeni příslušníci zdejší stanice SNB a tomu, kdo by byl s utrhnutým květem spatřen, hrozila pokuta 100 Kčs.⁴¹³

Nedostatek zboží a materiálu způsobený válečnými ztrátami a poválečnou potřebou použít nedostatečný materiál na skutečně potřebných místech se nestal pouze předmětem výše uvedených krádeží, ale rovněž předmětem snah o oficiální vyřešení; MNV tak řešil žádosti o přiděl toho či onoho nedostatečného zboží, které bylo v majetku MNV, např. v rámci konfiskátů. Žádány tak ze strany obyvatel města byly např. talíře, příbory, bytové zařízení, jízdní kola, nebo hodiny či budík.⁴¹⁴ O přiděly předmětů žádali i členové MO ČSNS Doksy; pro příklad uveďme žádost Oldřicha Hejla o pianino⁴¹⁵, či Josefa Dušátky, který pro potřeby úklidu měšťanské školy, ve které pracoval jako ředitel, obdržel vysavač.⁴¹⁶ Vedle těchto věcí měli dokští národní socialisté např. ještě zažádáno o rozhlasový přijímač; situace byla ovšem vyřešena tak, že předseda MNV, komunista Vachuška, povolil používání svého rozhlasového přijímače i národním socialistům pokaždé, když byl jimi o to požádán.⁴¹⁷

Poválečná doba s sebou přinášela i celou řadu úrazů způsobených neopatrným zacházením se zbraněmi a municí. V celorepublikovém kontextu se jednalo především o zacházení s neodklizenou municí zbylou po válečných bojích.⁴¹⁸ V Doksech ovšem převažovaly případy jiného typu. Několik vážných úrazů bylo způsobeno neopatrným zacházením se vzduchovkami, které byly někým svěřeny školním dětem! Došlo ke zranění

⁴¹¹ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 2, kn 2/1, zápis ze zasedání pléna dne 9. 8. 1946.

⁴¹² SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 44, kn 44/9, zápisy ze schůzí rady dne 24. 10. a 29. 11. 1945.

⁴¹³ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 516, kart. 108/147, vyhláška MNV Doksy ze dne 19. 3. 1946.

⁴¹⁴ Informace čerpány ze zápisů pléna a rady MNV Doksy z let 1945-48.

⁴¹⁵ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 44, kn 44/9, zápis ze schůze MSK dne 8. 8. 1945.

⁴¹⁶ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 46, kn 46/9, zápis ze zasedání rady dne 12. 2. 1947.

⁴¹⁷ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 45, kn 45/9, zápis ze zasedání rady dne 22. 2. 1946.

⁴¹⁸ Poválečné období bylo plné případů úmrtí a zranění způsobených neopatrným zacházením s municí a zbraněmi, o čemž referoval i tehdejší tisk, viz např. událost z Orlice u Kynšperka, kdy kováři Stejskalovi při demonstrování, jak se má s municí zacházet, vybuchl granát v ruce, přičemž došlo ke zranění všech přihlížejících osob v okolí, včetně jednoho úmrtí; více *Svobodné slovo* (regionální mutace pro severovýchodní Čechy), 25. 5. 1945, s. 4.

nejen dětí navzájem, nýbrž bylo jimi stříleno i po zvířatech, která se takto ozbrojeným dětem dostala do mušky.⁴¹⁹

Kalamita kůrovce přinutila na jaře 1946 dokský MNV, aby vyhlásil pro zdejší občany pracovní povinnost, v rámci které mělo dojít k pracím a opatřením, k nimž by jinak pracovní síly chyběly, a jež rozšíření kůrovce měly zabránit.⁴²⁰ K další přírodní kalamitě negativně ovlivňující zdejší lesní a zemědělské hospodářství došlo o více než rok později; v létě 1947 došlo v oblasti Doks k rozšíření mandelinky bramborové. O tom, že situace byla skutečně vážná, svědčí nejlépe rozhodnutí MNV, aby byly do polí k vyhledávání mandelinky nadirigovány nejen děti z místních škol, nýbrž aby se k těmto přidali i rekreanti, kteří si v oblasti Máchova jezera v tu dobu užívali letní radovánky v rámci svých dovolených.⁴²¹

Spolu s odstraněním a vyřešením hlavních potíží v oblasti zásobování a základní infrastruktury, které v prvním poválečném období tvořily hlavní náplň činnosti správních orgánů a předmět zájmu řadových obyvatel, ústupem nadšení z konce války, finišujícím procesem odsunu německého obyvatelstva a částečným zabydlením se nových obyvatel⁴²², začalo docházet ke zvýšené pozornosti vůči nedostatkům a případným nešvarům v oblasti politiky, správy, úřední a procesní agendy. 13. listopadu 1946 byl radou MNV přijat návrh dokského národního socialisty Dušátky, aby národní správy byli zbaveni ti z řad důstojníků čs. armády a bezpečnostních složek, kteří v Doksech oficiálně nebydleli.⁴²³ Dva měsíce na to, v lednu 1947, vznesla MO ČSNS v Doksech požadavek, aby byla prověřena národní spolehlivost a bezúhonnost národních správců; tento požadavek byl orgány MNV přenesen k řešení na bezpečnostní komisi.⁴²⁴ Problematika udílení národních správ ožila opět v září; tehdy dokští národní socialisté požádali MNV, aby zjistil ty národní správce ve Starých Splavech, kteří zde pobývají pouze dva měsíce v roce v období letních rekreací, a kteří tudíž skutečnými občany nejsou.⁴²⁵ Tím ovšem téma národních správ neutichlo. Na jednom z prosincových zasedání pléna důvěrník dokských národních socialistů Dušátko podal návrh,

⁴¹⁹ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 2, kn 2/1, zápis ze zasedání pléna dne 8. 2. 1946.

⁴²⁰ Tamtéž, zápis ze zasedání pléna dne 8. 3. 1946.

⁴²¹ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 469, kart. 89/128, hlášení místního rozhlasu z 12. 8. 1947; nutno podotknout, že zatímco u zemědělců a školních dětí se jednalo o povinnost, u turistů spíše o dobrovolnost.

⁴²² K otázkám spojeným s osidlováním pohraničí nově příchozím obyvatelstvem, jeho zabydlováním se, vzájemných vztazích a případných problémech, např. M. SPURNÝ, *Nejsou jako my*, s. 50-61; nebo A. WIEDEMANN, „*Pojď s námi budovat pohraničí!*“..., s. 159-188 a 233-286.

⁴²³ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 45, kn 45/9, zápis ze zasedání rady dne 13. 11. 1946.

⁴²⁴ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 46, kn 46/9, zápis ze zasedání rady dne 29. 1. 1947.

⁴²⁵ SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 1, kart. 1, zápis z členské schůze dne 9. 9. 1947, pasáž o předání požadavku MNV Doksy.

aby byl zpracován seznam těch národních správců, kteří ještě nezaplatili nájemné a obecní dávky.⁴²⁶

V průběhu roku 1947 se dokští národní socialisté snažili v rámci MNV zasadit o větší transparentnost fungování orgánů zdejšího MNV; 8. května 1947 tak vznesli požadavek, aby se schůze konaly ve větší místnosti, aby tak obyvatelstvo mohlo bez potíží na vlastní oči a uši účastnit se zasedání orgánů MNV. Návrh slavil částečný úspěch. S přemístěním jednání do větší místnosti byl projev souhlas, avšak k jednání ve větší místnosti mělo dojít jedině tehdy, pokud by o jednání orgánů MNV byl ze strany dokského obyvatelstva skutečný zájem.⁴²⁷

Jedním z posledních vystoupení dokských národních socialistů, kteří byli členy zdejšího MNV, bylo vystoupení Oldřicha Hejla v rámci pléna v lednu 1948; místodůvěrník MO ČSNS Doksy Hejl tehdy na zasedání pléna navrhl, aby občané města mohli k jezeru zdarma bez povinnosti zakoupit si vstupenku jako ostatní návštěvníci. Plénum MNV se proti tomuto návrhu postavilo, a Hejlův návrh byl tak odmítnut.⁴²⁸

4.5 Místní rada osvětová (MRO)

Vedle změn v oblasti politiky či hospodářství docházelo během třetí republiky ke změnám i v kulturní oblasti, včetně postátňování dříve soukromých institucí a podniků.⁴²⁹ Snaha sjednotit a postátňit i tuto oblast byla projevem sdíleného přesvědčení o novém typu kultury, která měla lépe odpovídat celkovým změnám uskutečněných v poválečném období.⁴³⁰ Problematika nového pojetí kultury, případně životního stylu, se dočkala široké publicity na stránkách tehdejších periodik⁴³¹ a jednotlivé politické strany se těmito otázkám věnovaly rovněž.

⁴²⁶ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 3, kn 3/1, zápis ze zasedání pléna dne 12. 12. 1947.

⁴²⁷ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 46, kn 46/9, zápis ze zasedání rady dne 8. 5. 1947.

⁴²⁸ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 3, kn 3/1, zápis ze zasedání pléna dne 16. 1. 1948.

⁴²⁹ Zde je zapotřebí zdůraznit zejména období srpna 1945, kdy došlo k přijetí dekretu, který postátňoval filmový průmysl. K tomu více např. V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*, díl 2, s. 86.

⁴³⁰ Potřeba změn v kulturní oblasti byla součástí znění Košického vládního programu, viz *Program první domácí vlády republiky vlády Národní fronty Čechů a Slováků*, s. 22-24. Rovněž tak domácí odboj již v prvním období války kladl důraz na změny i v oblasti kultury poválečné republiky, viz *Za svobodu do nové Československé republiky: ideový program domácího odbojového hnutí vypracovaný v letech 1939-41*, s. 110-114.

⁴³¹ Zmiňme např. diskuzi k tématu nového životního stylu, do které se na stránkách týdeníku *Dnešek* zapojil mj. i spisovatel Bohuslav Brouk, viz *Dnešek*, 15. 8. 1946, s. 329-332, přičemž i v této oblasti se projevila dobová akcentace pojmů jako plánovitost či hospodárnost. Takto redefinovaná kultura a životní styl se měla zásadním způsobem odlišovat od kultury dřívější, dobovým slovníkem měšťácké.

Jedním z projevů výše uvedených změn byl i vznik státem zřizovaných zastřešovacích organizací, jejichž úkolem bylo rozvíjení a podpora kulturního života obyvatel poválečného Československa, přičemž speciální pozornost se měla věnovat pohraničním oblastem zasaženým populačními změnami.⁴³² Dekretem prezidenta republiky z 26. října 1945 došlo ke zřízení státní osvětové péče, jejímiž výkonnými složkami se staly místní, okresní a zemské rady osvětové. Předmětem jejich činnosti dle znění dekretu byla „*soustavná kulturní a státněpolitická výchova lidu*.“ Státní osvětová péče spadala do kompetence ministerstva školství a osvěty. Členy osvětových rad se měli stát zástupci vyslaní kulturními, odborovými a zemědělskými institucemi. Členství v nich bylo čestné. Při každém MNV měla vzniknout místní rada osvětová (MRO) spadající pod okresní radu osvětovou (ORO); v oblasti daného MNV měla zřízená místní rada osvětová za úkol spravovat všechny osvětové a kulturní záležitosti. Nejvyšší počet členů MRO neměl přesáhnout dvacítku.⁴³³

MRO při dokském MNV vznikla v únoru 1946. Ustavující schůze proběhla 24. února v kině Máj; během schůze, která začala v 10:00, bylo za účasti okresního osvětového inspektora Jana Brodeckého zvoleno její první vedení. Předsedou se stal odborný učitel František Kuška; za dokské národní socialisty se členem MRO stal účetní Josef Hradec. Mimo samotného ustanovení a volby byla schůze věnována také přípravným pracím k chystaným oslavám vztahujícím se k 7. březnu, tedy výročí narození prvního československého prezidenta Tomáše G. Masaryka.⁴³⁴ K personálním změnám v MRO Doksy, podstatným z pohledu dokských národních socialistů, došlo o rok později, kdy se jejím řadovým členem stal také důvěrník MO ČSNS Doksy, řídící učitel Josef Dušátko⁴³⁵; řadovým členem byl tři měsíce - 21. května 1947 se Dušátko stal jejím předsedou.⁴³⁶ O den později byla do MRO za odbor žen MO ČSNS Doksy delegována Emilie Hlavičková, manželka četnického praporčíka.⁴³⁷ Národní socialista Josef Dušátko tak stanul v čele organizace, jejíž poslání a úkoly se staly i předmětem debat v rámci strany (zejména kulturního odboru), a tudíž mohl čerpat z koncepcí a prací svých spolustraníků, kteří se

⁴³² Tehdejšími institucemi bylo jasné, že k přilákání a zejména udržení nově příchozích do pohraničních oblastí nepostačují pouze socio-ekonomické pobídky, nýbrž že musí zajistit i dostatečné kulturní vyžití, k jehož rozvoji měly přispět i nově zakládané knihovny, školy či kina. O tom více A. WIEDEMANN, „*Pojď s námi budovat pohraničí!*“..., s. 350-368.

⁴³³ A. ŠTAFL, *Národní výbory*, s. 423-424.

⁴³⁴ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 456, kart. 86/125, zápis z ustavující schůze dne 24. 2. 1946.

⁴³⁵ Tamtéž, přípis MO ČSNS Doksy o delegování Dušátky do MRO ze dne 27. 2. 1947.

⁴³⁶ Tamtéž, jmenování Dušátky předsedou MRO ze dne 21. 5. 1947.

⁴³⁷ Tamtéž, přípis MO ČSNS Doksy o delegování Emilie Hlavičkové do MRO ze dne 22. 5. 1947.

otázkám osvěty a kultury věnovali.⁴³⁸ Navíc se pro Dušátku nejednalo o neznámý typ činnosti, jelikož se již během svého předválečného působení v Doksech angažoval v osvětové činnosti mezi českou menšinou, dokonce z pozice předsedy Místní osvětové komise.⁴³⁹

Rejstřík akcí, které MRO v Doksech pořádala anebo na nich participovala, obsahoval hudební představení, filmové projekce, přednášky, pietní a vzpomínkové akce atd. Pozornost se věnovala výročí významných událostí anebo oslavám spojených s narozením politických představitelů; např. již zmiňované výročí narozenin T. G. Masaryka, nebo Edvarda Beneše dne 28. května⁴⁴⁰; vedle toho se MRO podílela na oslavách k dalším výročí a svátkům, např. 28. říjnu, 15. březnu, 6. červenci⁴⁴¹, 5. a 9. květnu.⁴⁴² Mimo to MRO řešila také to, jak má vypadat vyvěšování vlajek a praporů; jaký způsob vyvěšování přípustný je (např. byl vydán zákaz umísťování státní vlajky do výloh obchodů), a který již ne, v jakém stavu vyvěšované vlajky jsou, anebo zda souhlasí pořadí barev.⁴⁴³

MRO v Doksech se také podílela na zajišťování filmových promítání a výstav, které měli místní Němci za povinnost navštívit. Tyto akce, na kterých se spolupodílelo ministerstvo informací⁴⁴⁴, jež tyto akce nařizovalo, a okresní rada osvětová, probíhaly jako určitá forma odvety za restriktivní opatření uplatňovaná německou správou v průběhu války. Během zimy 1945/1946, jara a léta 1946 tak ti z dokských Němců, kteří ve městě ještě zůstali, museli zhlédnout několik filmů a výstav, přičemž si na tyto nařízené akce museli zakoupit vstupenku. Povinnost se vztahovala na všechny Němce od šesti let věku. Němci měli za povinnost vzít si s sebou kmenový list pro ověření identity a zakoupenou vstupenku si uschovat jako doklad toho, že povinné akce skutečně navštívili. Ve vyhláškách informujících o těchto akcích bylo zdůrazněno, že pokud se někdo z řad dokských Němců, na kterého se povinnost vztahovala, těchto akcí nezúčastní, nebudou pro následující zásobovací období uděleny potravinové lístky

⁴³⁸ Jako ilustrace toho, jak si národní socialisté představovali změny v oblasti poválečné osvěty a kultury, může posloužit soubor přednášek pronesených na sjezdu kulturních a osvětových pracovníků strany v Luhačovicích v srpnu 1946; ty byly vydány v rámci sborníku *Naše strana československé kultuře. Luhačovice 1946*, Brno 1946; k těmto otázkám zejména s. 126-166.

⁴³⁹ T. NOVÁK, *Doksy. Retrospektivní průvodce 1843-1989*, s. 75.

⁴⁴⁰ K výročí narozenin prezidenta Beneše byl v jejich předvečer dne 27. 5. 1947 uspořádán slavnostní večer, jenž byl zahájen úvodním slovem předsedy MRO Josefa Dušátky, a jehož programovou náplní byly projekce filmu, recitace, a sokolská cvičení. Slavnostní večer byl zakončen poslechem státní hymny. Viz SOKA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 464, kart. 87/126, oznámení o konání slavnostního večera dne 27. 5. 1947.

⁴⁴¹ Tamtéž. Např. v roce 1946 v předvečer Husova výročí byl uspořádán slavnostní průvod městem, přičemž obyvatelé Doks byli vyzváni k tomu, aby svoje domy k této příležitosti vyzdobili. Oznámení MRO Doksy ze dne 4. 7. 1946.

⁴⁴² Informace čerpány z knihy zápisů MRO Doksy mezi léty 1946-48, inv. č. 456, kart. 86/125.

⁴⁴³ SOKA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 456, kart. 86/125, zpráva MRO určená „všem majitelům a národním správcům“, č. j. 8488/48.

⁴⁴⁴ Tamtéž, nařízení MRO z června 1946, č. j. 819.

nejen jemu, nýbrž celé rodině. Dokští Němci měli za povinnost zhlédnout filmy jako „Osvěťím“, „*Spravedlnost se blíží*“ nebo „*Jednou v noci*“. Z výstav jmenujme tu, která nesla název „*Proč je nechceme*“, jež byla instalována na konci června 1946 v Dubé; jak je z názvu patrné, jednalo se o výstavu tematicky zaměřenou na shrnutí důvodů, které měly sloužit jako zdůvodnění odsunu německého obyvatelstva z republiky. Výstavu pořádala ORO v Dubé v součinnosti s MRO Doksy; do Dubé se sjížděly zájezdy Němců z celého okresu a jak místní, tak okresní rada osvětová tak byly nuceny akci zkoordinovat; byl stanoven časový plán, dle kterého se dané zájezdy z jednotlivých sídel okresu řídily – na zájezd dokských Němců připadl 26. červen a počátek zhlédnutí výstavy byl určen na druhou hodinu odpolední.⁴⁴⁵

Mezi další akce MRO patřilo pořádání hudebních večerů; pro příklad uveďme dva. Šestého září 1946 do Doks zavítal AUS (Armádní umělecký soubor) Víta Nejedlého s „*Večerem vlasteneckých písní, národních a vojenských*“. Dirigentem byl kpt. Karel K. Chvalkovský.⁴⁴⁶ Sedmého listopadu 1946 byl od devatenácti hodin v sále restaurace „U jelena“ uspořádán dudácký koncert; soubor pětadvaceti „podmokelských zpěvaček“ byl doplněn panem Maudrem hrajícím na dudy. Vstupné pro zájemce bylo stanoveno na 20 Kčs.⁴⁴⁷

Za účelem doplnění mezerovitého vzdělání mladistvých zapříčiněného omezeními protektorátního školského systému byly v létě 1947 ve spolupráci s ORO učiněny kroky k ustanovení tzv. lidové osvětové školy pro veřejnost; ta měla svou výukovou činnost zahájit od podzimu ve formě jeden rok trvajícího vzdělávacího cyklu, který by dvěma dvouhodinovými bloky za týden rozšířil vědomosti mladistvých v rozmezí věku 15-20 let z oblasti českého jazyka, zeměpisu, dějepisu a politické výchovy. Že se tato snaha v Doksech nesetkala s přílišným zájmem, o tom nejlépe svědčí dopis určený ORO v Dubé z října 1947; v něm MRO v Doksech informuje nadřízený orgán, že „*se nikdo nepřihlásil i přes opakované výzvy v rozhlase...Skutečnost víc než trapná, dávající přesmutné vysvědčení novým osídlencům a snad poměrům všeobecným.*“⁴⁴⁸

O měsíc dříve, v září 1947, proběhly pietní a vzpomínkové akce k uctění desátého výročí úmrtí T. G. Masaryka, jejichž zorganizování si vzal na starost samotný předseda MRO

⁴⁴⁵ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 456, kart. 86/125, nařízení MRO z února až června 1946 o povinných návštěvách filmových představení a výstav pro Němce.

⁴⁴⁶ Tamtéž, oznámení MRO z 6. 9. 1946.

⁴⁴⁷ Tamtéž, oznámení MRO ze 7. 11. 1946.

⁴⁴⁸ Tamtéž, zpráva od ORO Dubá; odpověď MRO Doksy ze dne 15. 10. 1947.

v Doksech, národní socialista Josef Dušátko, a které vyvrcholily tematickým večerem v restauraci „U jelena“ dne 14. září.⁴⁴⁹

Pro doplnění škály činnosti MRO uvedme ještě vyřizování došlé korespondence různé povahy. Na své schůzi dne 11. prosince 1947 tak MRO řešila např. nabídku jistého Miloše Čtrnáctého, který MRO nabízel zaslání knih darem; nabídka byla předána místní knihovní radě k dalšímu zpracování.⁴⁵⁰ V dalším zaslaném dopise František Zvolský z Brna informoval MRO Doksy, že pracuje na knize o znacích měst republiky a žádá proto zdejší MRO, aby mu zaslala popis a ztvárnění znaku města Doksy pro kontrolu; žádost byla rozhodnutím členů MRO postoupena kronikáři, který si další komunikaci s autorem připravované publikace vzal na starost.⁴⁵¹ Na schůzi dne 29. ledna 1948 byl přečten dopis od ORO v Domažlicích, ve kterém zmíněná ORO žádala dokskou místní osvětovou radu o zaslání daru na výstavbu pomníku Zdeňku Bořku Dohalskému; členy MRO Doksy bylo schváleno poskytnutí daru ve výši 30 Kčs.⁴⁵²

Významnou částí aktivit MRO pod vedením Josefa Dušátky se mělo stát zajišťování promítání filmů v místním kině „Máj“; stalo tak ovšem až od 20. února 1948 a následný hektický vývoj znamenal, že se Dušátko dalšího zajišťování aktivit MRO účastnit nemohl. Promítání byla stanovena na každý pátek a prvními snímky, které odstartovaly aktivitu MRO v oblasti filmového promítání v Doksech, byly filmy „*Hrdinové mlčí*“ a „*Muži bez křídel*“.⁴⁵³ O den později, 21. února 1948, se Doksy staly místem slavnostního uvedení filmu „*Ves v pohraničí*“. Stalo se tak z rozhodnutí Filmového ústředí, které svou volbu Doks jako místa slavnostního promítání zdůvodňovalo v zaslaném oznámení takto: „*Obec Doksy, jako místo prvního provedení jmenovaného filmu, byla zvolena proto, že patří mezi ty obce, jejichž občané vzorným plněním občanských povinností ke státu, zvláště předepsaných dodávek, se zasloužili o výživu národa.*“ Na premiéru filmu dorazili do Doks ústřední ředitel čs. filmové společnosti inž. Lubomír Linhart, režisér Jiří Krejčík a jeden nespecifikovaný herec z řad hlavních protagonistů filmů. Jelikož byl o film mezi diváky veliký zájem, přednostní vstupenky obdrželi zástupci jednotlivých stran a korporací v Doksech působících.⁴⁵⁴

⁴⁴⁹ SOKA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 456, kart. 86/125, zápis ze zasedání MRO ze dne 28. 8. 1947.

⁴⁵⁰ Tamtéž, zápis ze zasedání MRO ze dne 11. 12. 1947.

⁴⁵¹ Tamtéž.

⁴⁵² Tamtéž, zápis ze zasedání MRO ze dne 29. 1. 1948.

⁴⁵³ Tamtéž.

⁴⁵⁴ SOKA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 469, kart. 91/130, hlášení místního rozhlasu ze dne 20. 2. 1948; SOKA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 456, kart. 86/125, zápis ze zasedání MRO ze dne 19. 2. 1948.

Jednou z posledních akcí pořádaných MRO pod vedením národního socialisty Josefa Dušátky byla blíže nespecifikovaná veřejná debata o distribuci knih uspořádaná dne 22. února 1948.⁴⁵⁵

Činnost MRO Doksy byla kontrolována nadřízeným orgánem, kterým byla okresní rada osvětová v Dubé, jejíž okresní osvětový inspektor Jan Brodecký vykonával kontroly podřízených osvětových rad; dokskou MRO zkontroloval např. dne 19. června 1947, kdy si nechal předložit úřední knihy související s činností místní rady osvětové.⁴⁵⁶ Vedle kontrol se ORO v Dubé zabývala také pořádáním kurzů a školení pro pracovníky jednotlivých MRO v okrese, nebo zajištěním výroby a distribuce odznaků, plakátů a publikací k jednotlivým akcím.⁴⁵⁷

V zachovaných dokumentech vztahujících se k činnosti MRO Doksy lze rovněž nalézt řadu dopisů zaslaných ze strany MRO jednotlivým korporacím v MRO zastoupeným ohledně nedostatečné docházky jejich zástupců; jednotlivé korporace (např. Svaz č. mládeže nebo Jednotný svaz č. zemědělců) tak byly žádány, aby místo absentujících zástupců jmenovaly zástupce nové, kteří do schůzí MRO budou docházet pravidelně.⁴⁵⁸

Níže umístěné tabulky zachycují proměnu množství členstva a pracovníků, počet schůzí a finanční bilanci MRO Doksy za roky 1946-1947.

Tabulka č. 18 – Bilance MRO Doksy za rok 1946⁴⁵⁹

Počet členů	Počet schůzí	Počet pracovníků	Počet referentů	Příjmy	Výdaje
20	7	8	2	21 685 Kčs	18 719 Kčs

Tabulka č. 19 – Bilance MRO Doksy za rok 1947⁴⁶⁰

Počet členů	Počet schůzí	Počet pracovníků	Počet referentů	Příjmy	Výdaje
11	12	10	0	10 570 Kčs	5600 Kčs

⁴⁵⁵ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 469, kart. 91/130, hlášení místního rozhlasu ze dne 22. 2. 1948.

⁴⁵⁶ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 456, kart. 86/125, zápis MRO ze dne 18. 6. 1947.

⁴⁵⁷ Tamtéž, zpráva ORO Dubá ze dne 2. 6. 1947.

⁴⁵⁸ Tamtéž, dopisy MRO určené daným korporacím a sdružením.

⁴⁵⁹ SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 456, kart. 86/125, výkaz osvětové činnosti za rok 1946 z 8. 5. 1947.

⁴⁶⁰ Tamtéž, výkaz osvětové činnosti za rok 1947 z 23. 2. 1948.

Činnost MRO v Doksech lze zařadit do celkových snah o oživení kulturního a společenského života v pohraničních oblastech poznamenaných populačními změnami.⁴⁶¹ Pro udržení nově příchozích obyvatel měla být rozvíjena nabídka způsobů trávení volného času, včetně možností navštěvovat vzdělávací a školicí kurzy, knihovny, filmová představení či účastnit se pietních a vzpomínkových akcí. Josef Dušátko, stojící v čele MRO v Doksech, mohl jako člen Československé strany národně socialistické pro tuto činnost čerpat z poměrně širokého rezervoáru teoretických prací i reálných počinů svých spolustraníků, kteří se otázkám osvěty, vzdělávání a kultury celkově věnovali jak profesně, tak v rámci své činnosti uvnitř strany, a to velice zevrubně, včetně důrazu na regionalismus.⁴⁶² Logická otázka, do jaké míry se Josef Dušátko ve své funkci předsedy MRO prací a podněty svých spolustraníků konkrétně řídil, zůstane vzhledem k absenci odpovídajícího materiálu bohužel nezodpovězena. I přes to ovšem můžeme konstatovat, že národními socialisty proklamovaná teze o tom, že zejména oni mají předpoklad být tou politickou stranou, která má potenciál zaplnit řady osvětových rad, popř. stát v jejich čele, jelikož právě ona má ve svých řadách podstatnou část kulturních pracovníků a zejména pedagogů⁴⁶³, se v případě MRO v Doksech naplnila zcela, jelikož, jak víme z předchozích kapitol, byl Josef Dušátko nejen důvěrníkem místní organizace národních socialistů, předsedou MRO, ale rovněž ředitelem zdejší měšťanské školy, navíc s dřívější reálnou zkušeností s podobnou činností, které se věnoval v komunitě české menšiny předválečných Doks.

⁴⁶¹ O aktivitách vedoucích k rozvoji kulturního vyžití v pohraničních oblastech více např. A. WIEDEMANN, „*Pojď s námi budovat pohraničí!*“, s. 350-368.

⁴⁶² Jako shrnutí hlavních zásad a přístupů k těmto otázkám ze strany národních socialistů může dobře posloužit již zmiňovaný sborník příspěvků *Naše strana československé kultuře. Luhačovice 1946*, zejména s. 126-288, přičemž v rámci jednotlivých příspěvků nezůstala opomenuta ani problematika školské reformy a změn v oblasti tělovýchovy.

⁴⁶³ Tamtéž, s. 133.

Závěr

Tato bakalářská práce si na začátku vytkla za cíl svým obsahem přispět k bádání o třetí republice mezi roky 1945-1948. Stalo se tak na příkladu výzkumu existence místní organizace Československé strany národně socialistické v severočeských Doksech ve stejném časovém období; její činnost a fungování bylo zasazeno do kontextu nejen Československé strany národně socialistické, nýbrž i změn uskutečněných v rámci struktur poválečné správy; akcentována tak byla činnost zástupců této místní organizace národních socialistů v dokském MNV jakožto základní složce poválečné správy a politiky. Jak bylo nastíněno v úvodu, v oblasti historického bádání o dějinách třetí republiky převažuje zaměření na tzv. velké dějiny, pod čímž lze rozumět zaměření se na stěžejní události, milníky a čelní osobnosti, horní patra tehdejší politiky, nebo etnické změny v podobě zejména odsunu německé menšiny, což přispívá k určité jednostrannosti při pohledu na poválečné Československo v letech 1945-1948. Ambicí této práce proto bylo alespoň částkou v podobě omezeného rozsahu bakalářské práce tento poloprázdný prostor vyplnit; stalo se tak pramenným výzkumem aktivit a fungování dokských národních socialistů, přičemž nemalá pozornost byla věnována i dokskému MNV jako celku, jenž ve sledovaném období ohraničeném lety 1945-1948 jakožto oficiální správní orgán ovlivňoval dění ve městě, a tudíž byla přiblížena i každodenní realita života obyvatel města.

V rámci této práce byl přiblížen vznik, formování, členstvo, zázemí a aktivita dokských národních socialistů, jejichž existence v období třetí republiky trvala zhruba dva a půl roku; oficiálně byla MO ČSNS Doksy ustanovena v září 1945 a k jejímu rozpuštění došlo na začátku března 1948. Nejvýraznějšími představiteli organizace po celou dobu její existence byli její důvěrník Dušátko a místodůvěrník Hejl. Oba spojovala nejen činnost v rámci místní organizace strany ve dvou nejvyšších funkcích, nýbrž také působení v radě MNV, kde se od samého počátku ustanovení poválečné správy podíleli na chodu města a po určitou dobu stáli v čele dvou komisí, konkrétně komise právní a finanční v případě Dušátky a stavební v případě Hejla. Důvěrníka místní organizace, řídícího učitele Josefa Dušátku, který jako ředitel měšťanské školy působil v Doksech již v předválečném období, lze označit za typického „hraničáře“; tak se koneckonců označoval v korespondenci s nadřízenými orgány strany i on sám. Již během svého předválečného působení v Doksech byl velmi veřejně aktivní. V prostředí zdejší české menšiny se ve třicátých letech jako předseda Místní osvětové komise mj. zasloužil o vybudování sochy básníka Karla Hynka Máchy. Po mnichovských událostech z převážně německého města odešel do českého vnitrozemí, kde válku strávil

rovněž ve funkci ředitele školy. Po skončení války se do Doks vrátil a navázal tak na své dřívější aktivní působení ve městě v podobě činnosti v rámci místní organizace dokských národních socialistů a orgánů MNV. Druhou výraznou postavou byl traťmistr Oldřich Hejl, jehož můžeme skutečně označit za muže číslo dvě, a jenž v závěrečné fázi existence místní organizace přebíral její vedení za indisponovaného a přepracovaného Dušátku. To bylo způsobeno jistě tím, že důvěrník Dušátko byl zřejmě jediným skutečně aktivním představitelem organizace, navíc svou energii musel dělit mezi několik aktivit současně; jak již bylo zmíněno, vedle pozice v čele dokských národních socialistů byl ještě členem orgánů zdejšího MNV a ředitelem měšťanské školy, což jej pochopitelně zcela jistě velmi vyčerpávalo, a vedlo k dlouhodobému onemocnění na přelomu let 1947/1948, což v konečném důsledku znamenalo, že v klíčovém období ledna a února 1948 byla MO ČSNS Doksy paralyzována; v podstatě kompletní členstvo během únorových událostí vyslechlo výzvy ke klidu a zabránění dalšímu vyhrocení nastalé situace a žádnou činnost namířenou proti mocenskému nástupu komunistů nevyvíjelo; navíc se okamžitě začaly hromadit výstupy členstva ze strany, což dost možná souvisí s tím, že většina členstva nikdy reálnou sounáležitost se stranou a její dokskou místní organizací necítila. Pro oprávněnost této domněnky mluví zřejmá pasivita většinového členstva, která se opakovaně stala předmětem výtek a upozornění ze strany vedení místní organizace. I přes to je ovšem rejstřík činnosti a aktivit dokských národních socialistů mezi roky 1945-1948 poměrně pestrý, zejména co se týká účasti na veřejném životě ve městě. Nejen že pořádali akce vlastní, stranické plesy, taneční zábavy nebo slavnost k výročí vzniku strany v červenci 1947, která se stala nejvýznamnější akcí pořádanou dokskými národními socialisty za celé období let 1945-1948, nýbrž se rovněž účastnili akcí pořádaných ostatními politickými stranami či sdruženími a korporacemi v Doksech působících, pro příklad uveďme delegace vyslané na výroční zasedání ostatních politických stran, spolupráci při pořádání předvánočního programu ve městě, nebo angažování se v záležitosti poskytnutí dočasného zázemí zdejší farnosti čs. církve.

V komparaci s celorepublikovým vývojem strany můžeme konstatovat, že dokské národní socialisty sužovaly podobné problémy, které dělaly vrásky na čele nejen představitelům ostatních místních organizací, ale také (a to především) stranickému ústředí. Jednalo se zejména o nedostatečně aktivní členstvo, které i přes opakované výzvy představitelů místní organizace i apely ústředí strany ve formě zasílaných tiskovin přílišnou činností nehýřilo, viz vrácení stranických brožur o samosprávě zpět na okresní sekretariát anebo neochota pronést referát o programu strany při akci pořádané dokskou pobočkou

Dělnické akademie. Dále to byl nedostatek finančních zdrojů, kterýžto problém tížil stranu jako celek po celé období let 1945-1948; v samotném procesu ustanovení MO ČSNS Doksy v létě a na podzim 1945 musel sám důvěrník Dušátko poskytnout pro potřeby místní organizace půjčku ve výši 450 Kčs, která mu byla splacena v dubnu 1946. O potížích spojených s opožděným placením za odebrané tiskoviny, odznaky či urgované platby členských příspěvků ze strany místních organizací strany celkově, nejen v našem případě, vypovídají nejlépe v celém období mezi lety 1945-1948 objevující se apely ústředních orgánů ve vnitrostranických tiskovinách, aby těmto záležitostem byla jednotlivými organizačními stupni strany věnována patřičná pozornost tak, aby se finanční kondice strany konečně zlepšila. Mezi další potíže, se kterými se dokští národní socialisté museli potýkat, byly těžkosti spojené se zázemím; mezi roky 1945-1948 byli nuceni řešit otázku svého zázemí v podobě opakované výměny nemovitostí, které drželi vybraní členové místní organizace formou národní správy, přičemž do těchto potíží se přimísila i politická řevnivost mezi zdejšími národními socialisty na straně jedné a komunisty na straně druhé.

Ta se promítala do vzájemných vztahů mezi dokskými národními socialisty a místními komunisty po celé sledované období. Již na přelomu let 1945/1946 zaútočila regionální mutace Rudého práva na dokské národní socialisty a obviňovala je z cílené pasivity při sběrové akci použité obuvi a textilu, která se v Doksech uskutečnila v prosinci 1945; údajnou pasivitu zdejších národních socialistů dával článek do kontrastu s přístupem ostatních, zejména mladých z řad Svazu české mládeže. O několik měsíců později, v období před volbami do ÚNS připravovanými na konec května 1946, byl v Doksech rozšiřován anonymní leták zesměšňující národní socialisty a zpochybňující jejich činnost v rámci protinacistického odboje v době války. Leták byl sice neznámého původu, ovšem vzhledem k řevnivosti, jež se mezi komunisty a národními socialisty pomalu, ale jistě začala projevovat, můžeme za touto akcí tušit jasné politické pozadí. V závěru roku 1947 začalo docházet ze strany dokských komunistů k otevřené agitaci mezi členstvem zdejších národních socialistů. Jedinci z řad místní komunistické organizace obcházeli řadové národní socialisty, snažili se oslabit jejich sympatie ke straně a přimět je k přestupu do komunistické strany. V momentu, kdy se o této činnosti dokských komunistů dozvědělo vedení zdejších národních socialistů, začal jednat sám jejich důvěrník Josef Dušátko; ten ve druhé polovině ledna 1948 na tuto praxi dokských komunistů upozornil a vznesl oficiální protest u dokského MNV. Zda měl tento protest nějaký reálný dopad bohužel nevíme; odpovídající materiál, jenž by nám mohl odpověď poskytnout, mezi archiváliemi chybí. V poválečném období množící se konflikty a vzájemná řevnivost mezi komunisty na straně jedné, a národními socialisty na straně druhé, se tak projevovaly

nejen v kontextu nejvyšších pater tehdejší politiky a center, nýbrž i v oblastech periferních a v prostředí nejnižších složek politického života.

Druhá stěžejní část této práce byla zasvěcena zmapování činnosti zástupců MO ČSNS Doksy v orgánech dokského MNV, přičemž tato část zároveň posloužila jako přiblížení jeho podoby, složení jeho orgánů a náplně činnosti celkově; na uvedených příkladech projednávání agendy a událostí, ke kterým v Doksech v letech 1945-1948 došlo, byl přiblížen každodenní chod města a problémy, jež obyvatele Doks v uvedeném období tížily. Dokští národní socialisté, kteří byli členy orgánů a složek MNV Doksy, se zejména od roku 1947 snažili vystupovat jako strážci správného fungování MNV, jeho orgánům předkládali návrhy např. ke zkvalitnění agendy ohledně toho, do jakých rukou se dostal majetek určený k národní správě, upozorňovali na nevyhovující poměry v některých komisích MNV, kritizovali nedostatečnou docházku členů některých komisí, malý počet jejich schůzí atd. Navíc se v závěrečném období své existence, těsně před únorovými událostmi, ve spolupráci s ostatními stranami odhodlali ke zvýšenému tlaku na vedení MNV, které bylo v rukou komunistů; souhrn nedostatků při chodu orgánů dokského MNV byl příčinou jejich požadavku, aby bylo svoláno veřejně přístupné mimořádné zasedání MNV, na kterém jeho vedení mělo před občany „složit účty“ za celé období fungování MNV od roku 1945; toto mimořádné zasedání mělo zcela jistě sloužit jako první výrazná součást chystané předvolební kampaně, během které měla dominantní pozice dokských komunistů co možná nejvíce oslabit tím, že by se nedostatky chodu zdejšího MNV a nešvary s jeho činností spojené řešily přímo před přítomnými občany Doks; tuto chystanou akci lze navíc zařadit do širšího, celorepublikového rámce tehdejšího postupu nekomunistických stran, které zejména od začátku roku 1948 začaly stupňovat svou aktivitu tak, aby v konečném důsledku byla pozice komunistů v nadcházejících volbách co nejvíce oslabena; poukazování na nešvary a přehmaty komunistů během tří poválečných let mělo zajistit odliv příznivců od komunistů a jejich přeliv do řad nekomunistických stran. K této mimořádné schůzi ovšem vlivem akceleraujících únorových událostí již nedošlo, a tak příležitost, jak veřejně upozornit na realitu chodu orgánů MNV, a umenšit tak tím silnou pozici zdejších komunistů, byla jednou provždy ztracena. V každém případě lze ovšem tuto chystanou, ale nezrealizovanou akci zasadit do kontextu celkových snah o razantnější opozici vůči komunistům ze strany národních socialistů, sociálních demokratů, lidovců a zástupců demokratické strany na Slovensku, jež svoje vyjádření našly v podobě únorové demise ministrů; stejně tak lze nahlížet i na události spojené s milionářskou dávkou o půl roku dříve, které sice vyzněly pro dokské národní socialisty, sociální demokraty a lidovce spíše jako blamáž, avšak i přes to lze tuto jejich snahu

interpretovat jako pokus o následování aktivit svých čelných stranických kolegů z centra uplatňovaných v rámci nejvyšších pater politiky. Opomenout nelze ani působnost dokských národních socialistů, přesněji jejich důvěrníka Dušátky, v rámci místní rady osvětové (MRO). Ten se na jaře 1947 stal jejím předsedou a stál tak za iniciováním a realizací řady kulturních a společenských událostí ve městě až do svého konce ve funkci v únoru 1948; právě za jeho předsednictví došlo k rozhodnutí o tom, že MRO bude zajišťovat promítání filmů, která zdejší obyvatelé mohli navštěvovat. Navíc se právě za jeho předsednictví Doksy staly místem světové premiéry filmu „*Ves v pohraničí*“, přičemž při této příležitosti město navštívili vedoucí reprezentanti čs. filmového průmyslu a tvůrci filmu samotného, včetně tehdy začínajícího režiséra Krejčíka.

Prostor pro případné další rozšíření a rozpracování tohoto tématu lze nalézt zejména v prohloubení a zmapování vzájemných kontaktů a komunikace mezi místní organizací dokských národních socialistů a v Doksech působícími sdruženími a korporacemi, např. Yacht klubem, divadelním spolkem K. H. Máchy či Svazem přátel SSSR; stejně tak komunikace mezi dokskými národními socialisty a jejich nadřízenými složkami, tzn. okresním a krajským sekretariátem; zde by cennými mohly být zejména obsahy zápisů případných vzájemných jednání během jednotlivých návštěv; stejně tak aktivita některých částí místní organizace dokských národních socialistů, např. odboru mladých, zůstává v této práci pouze zkratkovitě nastíněna. Limitujícím faktorem bude ovšem zcela jednoznačně fatální nedostatek odpovídajícího archivního materiálu, který se projevil již při snaze získat více materiálu ohledně okresního sekretariátu v Dubé, z něhož se prakticky nic podstatného kromě pozvánek na schůze nedochovalo, což s největší pravděpodobností můžeme zdůvodnit zabavováním tohoto materiálu ve stranických sekretariátech po únorových událostech roku 1948 tehdejšími bezpečnostními složkami na pokyn činovníků komunistické strany, a jeho následně nejistým osudem. Rovněž vnímání, postoje a vztah ke straně ze strany řadového členstva by stálo za další výzkum a rozpracování, avšak zde by se opět fatálním způsobem projevil nedostatek adekvátního materiálu, který v tomto konkrétním případě podlehl skartačním procesům v rámci archivu, během kterých byl nenávratně ztracen materiál týkající mj. právě vzájemné korespondence mezi členy místní organizace a organizací samotnou; badatel tak přišel o možnost se blíže seznámit s konkrétním podílem jednotlivých členů na pořádání akcí a aktivit spojených s místní organizací dokských národních socialistů.

Tato práce přiblížila „malé dějiny“ nejen v rámci Československé strany národně socialistické, kdy byla pozornost věnována nikoli čelním představitelům strany a hlavním vývojovým momentům či událostem, nýbrž jedné z jejích základních organizačních složek

v podobě zmapování existence místní organizace v Doksech mezi lety 1945-1948, ale rovněž v kontextu poválečné správy, v tomto případě reprezentované orgány místního národního výboru, který jakožto základní složka poválečné správy ovlivňoval a řídil každodenní správní agendu obcí a měst a s jehož orgány obyvatelé poválečného Československa při vyřizování svých úředních záležitostí přicházeli do styku jak s první instancí. To vše se stalo na příkladu malého severočeského města Doksy, města „mimo centrum“, umístěného v pohraniční periférii poznamenané poválečnými změnami.

Seznam pramenů a literatury

PRAMENY

ARCHIVNÍ PRAMENY

Státní okresní archiv Česká Lípa

fond MO ČSNS DOKSY

fond MěNV DOKSY

fond ONV DUBÁ

DOBOVÁ PERIODIKA

DNEŠEK 1946

OBZORY 1946

PRÁVO LIDU 1946

SEVEROČESKÉ RUDÉ PRÁVO 1946

SVOBODNÉ SLOVO 1945

PAMĚTI

ČERNÝ Václav, *Paměti 1945-1972*, Brno 1992.

FEIERABEND Ladislav Karel, *Politické vzpomínky*, díl 3, Brno 1996.

HEJDA Jiří, *Žil jsem zbytečně*, Beroun 2020.

PEROUTKA Ferdinand, *Deníky, dopisy, vzpomínky*, Praha 1995.

ROKOSKÝ Jaroslav (ed.), *Dvakrát otrokem. Paměti agrárníka Oldřicha Suchého*, Praha 2014.

ŠALDA Jaroslav, *Budování tisku za Rakouska, Československé republiky a jeho obrana za německé okupace*, Praha 2001.

DOBOVÉ TIŠTĚNÉ PRAMENY

Naše strana československé kultuře. Luhačovice 1946, Brno 1946.

Organisační řád Československé strany národně socialistické schválený na XIV. valném sjezdu dne 1. března 1947, Praha 1947.

Program první domácí vlády republiky 1945, vydáno ministerstvem informací, Praha 1945.

Za svobodu do nové Československé republiky: ideový program domácího odbojového hnutí vypracovaný v letech 1939-41, Praha 1945.

PŘÍSPĚVKY VE SBORNÍCÍCH

BROKLOVÁ Eva, *Volební právo a volby 1946*, in: Kaleta Petr – Pehr Michal – Vašek Richard (eds.), *Na pozvání Masarykova ústavu*, díl 5, Praha 2007, s. 33-39.

DOBEŠ Jan, *Zákonodárny sbor v podmínkách lidové demokracie – Prozatímní národní shromáždění*, in: Kalous Jan - Zeman Pavel (eds.), 1945. *Konec války a obnova Československa*, Praha 2018, s. 166-179.

DRÁPALA Milan, *Zmařený pokus o restituci pravicové politiky...*, in: Kocian Jiří – Smetana Vít a kol., *Květnové volby 1946 – volby osudové? Československo před bouří*, Praha 2014, s. 86.

CHARVÁT Jakub, *Analýza průběhu a výsledků voleb do národního shromáždění konaných v roce 1946*, in: Kocian Jiří – Smetana Vít a kol., *Květnové volby 1946 – volby osudové? Československo před bouří*, Praha 2014, s. 23-58.

PEHR Michal, *Volby 1946*, in: Kaleta Petr – Pehr Michal – Vašek Richard (eds.), *Na pozvání Masarykova ústavu*, díl 5, Praha 2007, s. 11-32.

ROKOSKÝ Jaroslav, *Agrárníci – političtí vězni Národní fronty*, in: Kokošková Zdeňka – Kocian Jiří – Kokoška Stanislav (eds.), *Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody*, Praha 2005, s. 144-153.

ROKOSKÝ Jaroslav, *Košický vládní program. Na cestě sovětizace Československa*, in: Kalous Jan - Zeman Pavel (eds.), 1945. Konec války a obnova Československa, Praha 2018, s. 158-165.

SYRNÝ Marek, *Povojnové Slovensko a parlamentné voľby v roku 1946*, in: Kaleta Petr – Pehr Michal – Vašek Richard (eds.), *Na pozvání Masarykova ústavu*, díl 5, Praha 2007, s. 70-88.

TOMEŠ Josef, *Ve stínu nových zítřků...*, in: Kaleta Petr – Pehr Michal – Vašek Richard (eds.), *Na pozvání Masarykova ústavu*, díl 4, Praha 2007, s. 62-88.

LITERATURA

AUGUSTIN Josef, *Velká encyklopedie měst a obcí ČR*, Praha 2001.

BALÍK Stanislav a kol., *Politický systém českých zemí 1848-1989*, Brno 2011.

BENEŠ Edvard, *Demokracie dnes a zítra*, Praha 1946.

BĚLINA Pavel a kol., *Kronika českých zemí*, díl 7, 8, Praha 2008.

ČECHÁK Vladimír, *Vývoj veřejné správy v ČSR a ČR (1945-2004)*, Praha 2004.

DAVID Petr – SOUKUP Vladimír, *Velká turistická encyklopedie – Liberecký kraj*, Praha 2008.

DEJMEK Jindřich, *Politická biografie českého demokrata*, díl 2, Praha 2008.

DOBEŠ Jan – HLEDÍKOVÁ Zdeňka – JANÁK Jan, *Dějiny správy v českých zemích: Od počátků státu po současnost*, Praha 2005.

DRÁBEK Jan, *Dva životy Vladimíra Krajiny*, Praha 2016.

FIC Victor M., *Československá strana národně sociální v exilu: nástin vývoje její organizační struktury a strategie boje za demokracii ve vlasti: 23. únor 1948 - 16. březen 1990*, Brno 2002.

HARNA Josef (ed.), *Politické programy českého národního socialismu*, Praha 1998.

HORÁK Pavel - PREČAN Vilém (eds.), *Únor 1948 očima poražených: záznam diskusí exilových politiků z let 1949-1950*, Praha 2018.

JUDT Tony, *Poválečná Evropa. Její historie od roku 1945*, Praha 2018.

KAPLAN Karel - KOSATÍK Pavel, *Gottwaldovi muži*, Praha 2004.

KAPLAN Karel, *Pravda o Československu 1945-1948*, Praha 1990.

KERSHAW Ian, *Do pekel a zpět*, Praha 2017.

KLÁTIL František, *Republika nad stranami*, Praha 1992.

KLIMEK Antonín, *Boj o hrad*, díl 1, 2, Praha 2017.

KOCIAN Jiří, *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948: organizace, program, politika*, Brno 2002.

KOSATÍK Pavel, *Ferdinand Peroutka: pozdější život (1938-1978)*, Praha 2011.

KOUTEK Ondřej, *Prokop Drtina: osud československého demokrata*, Praha 2011.

KREČMER Josef, *Václav Klobáček a jeho národní socialismus*, Praha 2000.

LUKEŠ Igor, *Československo nad propastí*, Praha 2012.

MACHOTKA Otakar, *Mezi domovem a exilem*, Praha 2001.

MALÍŘ Jiří – MAREK Pavel a kol., *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-2004*, Brno 2005.

MAREK Pavel a kol., *Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998*, Brno 2000.

NOVÁK Tom, *Doksy. Retrospektivní průvodce 1843-1989*, Doksy 2016.

PAVLÁT David, *Novinář a politik Hubert Ripka: člověk, který nemlčel*, Praha 2018.

PÁVOVÁ Jana, *Demagog ve službách strany*, Praha 2009.

PEJSKAR Jožka, *Od boje (proti komunistům) ke kolaboraci*, Praha 1993.

PERNES Jiří, *Hubert Ripka: tragédie demokrata: život bojovníka za Československou republiku*, Brno 2018.

PRŮCHA Václav a kol., *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*, Brno 2009.

RIPKA Hubert, *Únorová tragédie: svědectví přímého účastníka*, Brno 1995.

SOVADINA Miloslav, *Správní vývoj okresu Česká Lípa od roku 1848 do roku 1990*, Česká Lípa 1998.

SPURNÝ Matěj, *Nejsou jako my: česká společnost a menšiny v pohraničí (1945-1960)*, Praha 2011.

ŠTAFL Adolf, *Národní výbory (místní, okresní, ústřední, zemské)*, Praha 1947.

VEBER Václav, *Osudové únorové dny 1948*, Praha 2008.

WIEDEMANN Andreas, *"Pojď s námi budovat pohraničí!": osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952*, Praha 2016.

ZEMAN Zbyněk, *Edvard Beneš: politický životopis*, Praha 2009.

Použité zkratky

ČSL – Československá strana lidová

ČSD – Československé státní dráhy

ČSNS – Československá strana národně socialistická

ČSR – Československá republika

ČSSD – Československá sociální demokracie

DA – Dělnická akademie

DS – Demokratická strana

f. – fond

inv. č. – inventářní číslo

JSČZ – Jednotný svaz českých zemědělců

kt/kart. – karton

kn - kniha

Kčs – Koruna československá

KSC – Komunistická strana Československa

MNO – Ministerstvo národní obrany

MNV – Místní národní výbor

MO – místní organizace

MRO – Místní rada osvětová

MSK – Místní správní komise

MV – Ministerstvo vnitra

NF – Národní fronta

ONV – Okresní národní výbor

ORO – Okresní rada osvětová

OSK – Okresní správní komise

PNS – Prozatímní národní shromáždění

ROH – Revoluční odborové hnutí

SA – Sturmabteilung (tzv. úderné oddíly NSDAP)

SČM – Svaz české mládeže

sign. – signatura

SNB – Sbor národní bezpečnosti

SNR – Slovenská národní rada (ve slov. Slovenská národná rada)

SOkA – Státní okresní archiv

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik

ÚNS – Ústavodárné národní shromáždění

ÚRO – Ústřední rada odborů

ZNV – Zemský národní výbor

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Náhrady pro předsedy MNV; zdroj Adolf ŠTAFL, *Národní výbory (místní, okresní, ústřední, zemské)*, Praha 1947, s. 353-354.

Tabulka č. 2 – Počet členů MNV dle množství obyvatel obce/města; zdroj A. ŠTAFL, *Národní výbory*, s. 46.

Tabulka č. 3 – Složení Akčního výboru ČSNS Doksy působícího od 27. srpna 1945; zdroj SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 9, kart. 1, složení Akčního výboru ČSNS Doksy z 27. 8. 1945 zaslané dopisem Okresní správní komisi v Dubé.

Tabulka č. 4 – Rozdělení členů MO ČSNS Doksy dle měsíčního příjmu; zdroj SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 14, kart. 1, zachovaný dokument nazvaný „Rozvrstvení bratří a sester podle přibližného příjmu“, bez bližší datace.

Tabulka č. 5 – Rozdělení členstva MO ČSNS Doksy dle profese na základě údajů z prosince 1946; zdroj SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 1, kart. 1, zápis ze schůze dne 5. 12. 1946.

Tabulka č. 6 – Obsazení funkcí MO ČSNS Doksy po valné schůzi dne 5. 2. 1946; zdroj SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 13, kart. 1, listina s výsledky voleb do funkcí místní organizace ze dne 5. 2. 1946.

Tabulka č. 7 - Obsazení funkcí MO ČSNS Doksy po valné schůzi dne 18. 1. 1948; zdroj SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 13, kart. 1, listina s výsledky voleb do funkcí místní organizace ze dne 18. 1. 1948.

Tabulka č. 8 – Rozdělení členstva ČSNS do příspěvkových skupin dle příjmů (platí pro rok 1947); zdroj SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 26, kart. 2, výtisk vnitrostranického periodika Hospodářsko-finanční služby ČSNS pro přelom let 1946/1947, s. 4-5.

Tabulka č. 9 – Tematické sekce programu XIV. sjezdu ČSNS; zdroj Jiří KOČIAN, *Československá strana národně socialistická v letech 1945-1948: organizace, program, politika*, Brno 2002, s. 139.

Tabulka č. 10 – Regionální periodika Československé strany národně socialistické v období třetí republiky, příklady; zdroj František KLÁTIL, *Republika nad stranami*, Praha 1992, s. 298-299.

Tabulka č. 11 Pomocné komise MSK v Doksech; zdroj SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 150, kart. 3/42.

Tabulka č. 12 – Komise MNV Doksy vzniklého 23. 9. 1945 a obsazení jejich předsednictví politickými stranami; zdroj SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 150, kart. 3/42, zpráva o volbách do orgánů MNV Doksy ze dne 23. 9. 1945.

Tabulka č. 13 – Podoba obnoveného MNV Doksy po volbách do ÚNS dne 26. 5. 1946 (výsledky, rozložení); zdroj SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 2, kn 2/1, zápis ze zasedání pléna ze dne 30. 6. 1946.

Tabulka č. 14 – Náhradníci MO ČSNS Doksy za zvolené spolustraníky do obnoveného MNV Doksy; zdroj SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 509, kart. 104/143, vyhláška o rozvrstvení mandátů v obnoveném MNV z 23. 6. 1946.

Tabulka č. 15 – Komise obnoveného MNV Doksy po volbách do ÚNS; zdroj SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 150, kart. 3/42, složení obnoveného MNV Doksy po volbách 27. 5. 1946.

Tabulka č. 16 – Struktura a obsazení komise pro Staré Splavy včetně zástupců MO ČSNS Doksy; zdroj SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 150, kart. 3/42, složení komise pro Staré Splavy dle voleb na mimořádné schůzi MNV Doksy ze dne 18. 3. 1947.

Tabulka č. 17 – Obsazení komisí MNV Doksy členy MO ČSNS Doksy od přelomu roku 1947/1948; zdroj SOkA Česká Lípa, f. MO ČSNS Doksy, inv. č. 18, kart. 2, odpověď MO ČSNS Doksy se jmény zástupců do nově upravených komisí ze dne 21. 1. 1948 určená MNV Doksy.

Tabulka č. 18 – Bilance MRO Doksy za rok 1946; zdroj SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 456, kart. 86/125, výkaz osvětové činnosti za rok 1946 z 8. 5. 1947.

Tabulka č. 19 – Bilance MRO Doksy za rok 1947; zdroj SOkA Česká Lípa, f. MěNV Doksy, inv. č. 456, kart. 86/125, výkaz osvětové činnosti za rok 1947 z 23. 2. 1948.